Па-над сцежкай лёсу

Бібліятэка
Беларускага літаратурнага аб’яднання
“БЕЛАВЕЖА”

Серыя заснавана ў 1990 г.

Кніга дзевяноста восьмая

Выданне прыўрочана да 70-годдзя берасцейскага паэта з -пад Жабінкі Васіля Гадулькі (1946–1993), аўтара пасмяротных паэтычных кніг “Голас” (2004, Менск, выдавецтва “Літаратура і Мастацтва”) і “Клён зялёны на пустым падворку” ў калектыўным зборніку “Незабыўныя галасы” (2008, Менск, выдавецтва “Мастацкая літаратура”).

Цяперашняе выданне спадчыны таленавітага паэта “Панад сцежкай лёсу” пашырае абсягі яго творчага плёну, дадаючы невядомыя і непублікаваныя тэксты, а таксама сканіраваныя пазнакі яго нялёгкага правінцыйнага жыцця..

Васіль Гадулька

Па-над
сцежкай лёсу

БЛА “Белавежа”
Беласток 2016

Фота: Аляксея Ганчука

Лірыка

АЎТАБІЯГРАФІЯ

Гадулька Васіль Уладзіміравіч нарадзіўся ў 1946 годзе ў в. Федзькавічы Жабінкаўскага раёна ў беднай сялянскай сям'і. Пасля заканчэння сярэдняй школы паступіў у Дзяржаўны педагагічны інстытут замежных моў, але на апошнім курсе, расчараваны ў прафесіі настаўніка, кінуў інстытут і працаваў доўгі час на будоўлі, потым – паляводам у мясцовым саўгасе. Вершы на расейскай мове пачаў пісаць яшчэ ў школе. Друкавацца не спрабаваў, лічачы гэтае сваё захапленне паэзіяй, як пазней замежнымі мовамі – нямецкай, англійскай, італьянскай, французскай і польскай – толькі асабістым сваім хобі. Прыкладна з 1985 года пачаў пісаць па-беларуску. Вершы друкаваліся ў раённай газеце “Сельская праўда”, абласной – “Заря”, двойчы ў зборніку “Дзень паэзіі” і ў штотыднёвіку “ЛіМ”. Рыхтаваў зборнік вершаў і баек, але надрукаваць яго не паспеў: зімой 1992 года, у страшэннай галечы і без сродкаў для існавання, незразуметы, расчараваны і пакінуты ўсімі трагічна памёр і пахаваны на могілках в. Федзькавічы Жабінкаўскага раёна.

Як ні дзіўна, гэты аўтабіяграфічны дакумент напісаны рукой самога Васіля Гадулькі на просьбу супрацоўніц раённай бібліятэкі Жабінкі. Памыліўся паэт усяго на паўгады. Насамрэч памёр ён 15 чэрвеня 1993 года. Усё астатняе сумненню не падлягае. (Рэд.)

ПРЫГОЖЫ ВЕРШ

Верш прыгожа ўспыхнуў, і на крок
змрок спалохана хіснуўся ўбок.
Свет набыў дзівосныя адценні.
Але толькі на адно імгненне:
верш прыгожа ўспыхнуў і згарэў
феерверкам асляпляльных промняў
і нікому сэрца не сагрэў,
і ніхто нічога не запомніў.

РОДНАЕ ДРЭВА

Вунь лісцік на дрэве – ахоплены тлом,
гарыць-дагарае апошнім святлом
і хутка на дол разам з іншымі ляжа.
Пануры вятрыска яму так і кажа.
І чуе, як ліст яму шэпча ў адказ:
«Дарма ты вярэдзіш душу мне ўвесь час
хаўтурным сваім, сумным восеньскім спевам:
душой назаўжды знітаваны я з дрэвам.
Бо разам з братамі яго гадаваў:
лавіў промні сонца – яму аддаваў,
сцярог яго гонар ад хцівага вока,
і роднае дрэва ўзнялося высока,
і роўных яму сярод роўных няма.
Яму я жыцця свайго скарб нездарма
дарэшты аддаў – покуль сам быў зялёны:
хай заўтра я згасну, як згаслі мільёны,
хай кропелькай сонца згублюся ў траве –
мне ў памяці жыць, покуль дрэва жыве».

* * *

Люба мне, калі ў прыціхлым садзе
ў кронах дрэў не згас яшчэ агонь.
Ліст пажоўклы прыляціць і сядзе
матыльком на золкую далонь.

Ветрык з ім свае спыняе гульні...
Ці не для таго, каб нагадаць:
усяго жывога лёс агульны –
пакрысе мярцвець і ападаць?

Непаўторны для зямной істоты,
час цвіцення – лічаныя дні,
і пад гоман маладой лістоты
леташняй не ўспомняць карані.

І хоць кажуць, што цвітуць увесну
нават карчаваных дрэў камлі, –
я ў сваіх нашчадках не ўваскрэсну:
кожны з нас – апошні на Зямлі.

І хоць вецер гне сухое вецце,
і хоць іней срэбрам лёг на скронь, –
нельга мне, шкада змахнуць, як смецце,
ліст, які сагрэў маю далонь.

УВОСЕНЬ

Вецер сцежку згубіў –
прыпыніўся на ўзлеску і вобмацкам
разграбае лістоту,
шукаючы нешта ў траве.
А высока над лесам
крыштальна-празрыстае воблака
велізарнаю белаю крыгай
з усходу плыве.

Не пакінуўшы следу,
дакладней нябачнага скальпеля
сінь нябёсаў шкляных
па-над шэрай смугою балот
клін рассек жураўліны,
і з воблака раптам закапала –
усяго толькі некалькі кропляў,
халодных, як лёд.

Крывяню сабе вусны
калінавай ягадай спелаю.
П'ю ляснога паветра
духмяны смалісты настой.
І ўплятае мне восень
яшчэ адну нітачку белую –
урачыстага смутку –
у мой жураўліны настрой.

* * *

Па-над хатамі, па-над гумнамі –
полаг неба, сатканы з хмар.
З прадчуваннямі ў сэрцы сумнымі
на знямелы глядзіш абшар.

Зноў куды ні кінь – і на выгане,
і ў палях – сівы снег ляжыць.
Пачакай: яшчэ сонца выгляне.
Сонца выгляне – будзем жыць.

Сэрцу дай свайму супакоіцца,
акрыяць ад шэрай нуды.
Хай табе ў страшных снах не мроіцца
цёмнай ноччу прывід бяды.

Неаднойчы ўжо хмара засціла
чорным ценем наш доўгі шлях.
Хай нам сто разоў не пашчасціла,
хай чарнобыльскі ў сэрцах жах,

хай разлічана, што ў нядолі нам
жыць на гэтай зямлі сто год
у вяках нікім неадолены
немагчыма скарыць народ.

* * *

Бачу: прыйшла і стаіць каля ганка
ноч навальнічная з хмарай над дахам.
Неспадзявана раз-пораз маланка
пырскае ў вочы радасным жахам.

Цьмяна паблісквае жытняе поле,
белае ў змроку пранізліва-чорным.
Хмара трымае буру ў прыполе.
Гром б’е ў званы пад купалам зорным.

Гнеў перуновы сэрца не ўспудзіць,
поўнага светлых надзей і пяшчоты.
Вусны і твар апякае і студзіць
свежага ветру пялёсткавы дотык.

Квецяцца ў сэрцы маім прадчуванні:
па-над шляхамі захмараных лёсаў
ранак настане ў сонечным ззянні
адшліфаваных да бляску нябёсаў.

Ноч навальнічная! Сэрцам бяссонным
бачу я светлы востраў крынічны...
І не зайздрошчу тым, каму сёння
соладка спіцца пад гром навальнічны.

НАЧНЫ ТРЫПЦІХ

I

Вецер веснічкі – начны прышэлец –
голасам спяваць прымусіў хрыплым.
Месяц угары – нібы тапелец,
што з глыбокай чорнай прорвы выплыў.

Выплыў, нерухома рот ашчэрыў,
і сабакі на яго не брэшуць.
Ноч – пара здзяйснення злых намераў
тых, каго нішто ўжо не суцешыць...

А самота ў доме застаецца –
сну вымольваць у няўмольнай ночы,
слухаць, як надрыўна сэрца б’ецца:
тут, у цемры, кожны гук – прарочы.

II

Цішыня – акіян дробных кропелек-гукаў,
што ўзнікаюць і гаснуць. І так – давідна.
Вось ізноў нехта ціхенька ў шыбу пастукаў.
Можа, вецер, а мо... Шкло гудзе, як струна.

То мне мроіцца: раптам праз фортку ў акенцы
залятае нябачная птушка ўначы.
Я з пасцелі ўстаю. «Прэч!» – ганю яе ў сенцы,
а яна не зважае – хоць крычма крычы...

І калоціцца сэрца ад раптоўнага жаху,
мрой бясконцых рвучы чорна-белую ніць.
Праз акно бачна: месяц-лунацік на даху
над абрывам сцяны, як над прорвай стаіць.

III

Нечакана
праз фіранкі
асляпляльны бляск маланкі
ўспыхнуў і раптоўна згас.
І праз некалькі імгненняў
зноў сатканай з чорных ценяў
коўдрай змрок ахутаў нас.

Зноў на сэрца цемра ўпала.
Ноч яшчэ цямнейшай стала.
Як яе перачакаць?
Цемра – зверху, цемра – збоку.
Крыўдна: зроку зноў да змроку
давядзецца прывыкаць.

Але ж дзіўны бляск прарочы
нездарма сляпіў нам вочы:
з ім праз ноч ісці лягчэй.
Нездарма ў чаканні ранку
моўчкі кожны з нас маланку
прыхаваў на дне вачэй.

* * *

Ноч пакінула цёмны закутак.
Ціха выпаўзлі прыцемкі з нор.
Надышоў шэры час шэрых сутак –
ані месяца ў небе, ні зор.

Сэрца ў роспачы млее: чаму так
цьмяна свеціцца вокнаў узор
і чаму на заснежаны двор
шэрым інеем лёг шэры смутак?

Неба – возера шэрай нуды –
нагрувасціла снежных аблокаў.
Толькі зробіш ты некалькі крокаў –
замятае завея сляды.
І здаецца, што ўжо назаўжды
твае вочы далёка-далёка.

ВЯЛІКДЗЕНЬ

Чаромхі куст расцвіў на ўзлеску.
У парку распусціўся бэз.
Прынёс вялікдзень людзям вестку:
Хрыстос-пакутнік уваскрэс.

Як мар вясновы ў сэрцах росквіт,
як лепшай долі пасланцы,
куды ні глянь – пралескі ўроскід,
абапал сцежкі – дзьмухаўцы.

На радасць усяму ў прыродзе
па свеце крочыць белы май,
нагадвае: «Жывіце ў згодзе –
і там, дзе звіў гняздо адчай,

дзе блёкат хцівасці і злосці
труціў пачуццяў першацвет,
узыдуць кветкі прыгажосці,
якая выратуе свет...»

* * *

Чакай: калі ў дажджлівы сумны дзень
нарэшце выгляне пад вечар праз аблокі
і раптам адлюструецца ў вадзе
блакітных лужын твар зары пунсавашчокі;
калі здалёк на ўсходзе бачныя ледзь-ледзь
пачнуць патроху хмаркі ружавець,
і неба, у якога шэры твар быў,
зайграе ўсплёскам свежых колераў і фарбаў,
і ў кроплях заблішчыць расплаўленая медзь, –
тады ты выйдзеш на дажджом абмыты ганак,
і ў момант ад маршчын разгладзіцца чало;
скупы на радасць быў захмараны твой ранак,
затое вечар – шчодры на святло.
На схіле дня яно вяртаецца, як рэха
світання, да пары схаванага ў імгле,
і ёсць для сэрца ў тым запозненым святле
і радасць, і салодкі сум, і боль, і ўцеха.

НАВАЛЬНІЦА

Паблякла сонца, і на лес пануры
лёг раптам цень злавеснага крыла.
І разам з подыхам неспадзяванай буры
затрэсла кроны дрэў і ў нетрах загула,
завыла, загукала навальніца.
Пярун, бы звар'яцелы – свет спалю! –
пачаў хрысціць маланкамі зямлю,
і неба ўдарыла ў званы ў завоблачных званіцах.

Зайгралі на цымбалах чорных хваль
жыты азімыя і яравы палетак.
А на пагорку млявыя, амаль
змярцвелыя, сцяблінкі траў і кветак,
як маці, да грудзей прыціснула зямля.
Пранёсся ўспуджаны віхор, як звер шалёны,
закапалі на дол раскідзістыя клёны
буйной лістотай з пашарпанага галля.

Віхор пранёсся, і ў імгненне вока
з нябёсаў на счарнелыя палі,
на лес, які стагнаў і глуха войкаў,
з такою лютай злосцю дождж паліў,
як быццам нехта зверху з сілай выбіў
дно ў бочцы назапашанай вады.
Тугі струмень умомант змыў сляды
і на пяску фантанам пырскі ўздыбіў.

Сцяна вады – стыхія, у якой
маланкі слепнуць, глухне грукат грому.
Раўчук на час адчуў сябе ракой –

знёс кладку, па якой ішоў я з дому...
Але ўжо дождж крыху свой сцішыў шал.
Яшчэ ў смузе лугоў і ніў абшары,
а ў небе ўжо рассунуліся хмары,
і сонца зверху глянула ў прагал.

* * *

Стаіць, нібыта заварожаны,
лес у вячыстым хараcтве.
На ўскрайку – стомлены, здарожаны –
спіць ветрык у сухой траве.

Плывуць хмурынкі ў золкай просіні.
Туман – як прывід над ракой.
Паўсюль прыкметы блізкай восені,
і ў сэрцы восеньскі спакой.

Няма ні смутку ў ім, ні горычы.
І ліст, пажоўклы без пары,
яшчэ свіціцца, радасць дорачы, –
у німбе гаснучай зары.

Шчаслівы той, каму прызначана –
перш чым надыдзе судны час –
іскрынкай радасці не страчанай
успыхнуць – у апошні раз.

* * *

Зноў з-за хмаркі выплыў месяц,
а ў вачах і сэрцы – змрок.
Бляск фальшывы не ўваскрэсіць
і не вылечыць твой зрок.

Тым, хто ў ноч – у ёй, бясконцай,
усляпую ідучы –
цэлы век не бачыў сонца,
цяжка зрок свой зберагчы.

Так яно, бадай, і лепей:
невідушчаму лягчэй.
У начы, бы ў цёмным склепе,
лепш зусім не мець вачэй...

Адхінаю ўбок фіранку:
цемра – чорны сплаў свінца.
Толькі б дачакацца ранку –
не аслепнуць да канца.

САМАГУБЦЫ

У праціборстве сіл дабра і зла
тупы інстынкт цярплівасці жывёльнай
не спрацаваў – душа перамагла,
і суджана ёй стаць, як птушцы, вольнай.

Адрынуты бязлітасны дыктат.
Ляціць і не баіцца Боскай кары:
хай жорсткі лёс, яе спрадвечны кат,
шкадуе аб упушчанай ахвяры!..

Уцеклых не ў выратавальны сон,
а ў Вечнасць, у якой свае законы,
іх возьме Ноч пад зорны парасон
і зберажэ ад глуму іх імёны.

30 ВЕРАСНЯ 1990 ГОДА

Сорак дзён і начэй
не заплюшчыў вачэй,
а ў бяссонных тваіх –
і не згледзеў,
як патухла святло...
Крыўдна бачыць было
абыякавасць родных, суседзяў.

Ты хварэла даўно,
і ў той дзень я адно
толькі чуў:
«Дзякуй Богу! Нарэшце!»
Насклікалі кабет.
Гатавалі абед.
А труну
не было каму несці.

Пахавалі аднак.
І хоць сын твой – жабрак,
вер: ён матчыных слоў
не забудзе.
І згадае не раз,
што самога ў свой час
пахаваць нават
некаму будзе.

Бог не ўсім пры жыцці
даў праз пекла прайсці,
як табе,

і памерці – прыстойна.
Цяжкі несла ты крыж
і пад крыжам ляжыш –
спіш цяпер вечным сном...
Спі спакойна.

НА МАГІЛЕ МАЦІ

Ты чуеш, маці? Сын з табой гаворыць.
На хвалях дзён я наўздагад плыву.
Абрыдла ў цемры жыць, аднак жыву:
свет мне яшчэ не толькі церні дорыць.

Калі душу ў блуканнях стома зморыць,
прыйду, каб ніцма ўпасці на траву,
або схілю ў жалобе галаву
і рэха скаргу – сэрца ўздых – паўторыць.

О, калі б ты магла ў хвіліну гэту
паслаць мне суцяшэнне з таго свету –
адбыўся б Усявышняй воляй цуд:

лёс адмяніў бы жорсткі свой прысуд,
і я ў жыцці зноў змог бы ўбачыць мэту
і патаемны сэнс зямных пакут.

НА МОГІЛКАХ

Улады тут не мае нават час,
але слядоў няроўнасці не сцерці.
Паўсюль яна суправаджае нас:
і пры жыцці, і нават пасля смерці.

На ўскрайку помнік – іншым не раўня:
граніт, жалеза, мармур шліфаваны
ахвяравала шчодрая радня –
хай кожны бачыць, хто тут пахаваны,
чый тут увекавечаны прэстыж
і прыналежнасць да якой эліты.
А побач з помнікам – драўляны крыж,
і хоць ён белым ручніком спавіты,
грудок пад ім увесь зарос травой,
дзядоўнік па баках пусціў карэнне.
Стаю над ім з паніклай галавой.
Стрымаць імкнуся гнеў і абурэнне:
навошта, хто з наведвальнікаў тут
накідаў смецця, шкла, старых бляшанак?
Чыя душа ў канцы зямных пакут
апошні тут знайшла сабе прыстанак –
дзе толькі трапяткі, як матылёк,
ручнік, з якім сваволіць вольны вецер,
напамінае – бачны ўсім здалёк –
што ў кожнага з нас ёсць радня на свеце?

* * *

Пакінуты дом на вачах старэе.
Ні палена ў печы, і сонца не грэе
сівых ад марозу – нібы ў золкім срэбры –
маршчыністых сцен заінелыя рэбры –
бярвенняў, знадворку – парэпаных, шэрых,
знутры – у падцёках на брудных шпалерах.

Няма гаспадыні ў пакінутай хаце.
Жыла адзінока ў ёй хворая маці.
Калі ж і зусім не магла ўстаць на ногі –
адкуль было хворай чакаць дапамогі?
Усё спадзявалася: сын вось прыедзе...
Праз тыдзень яе пахавалі суседзі.

Без догляду хаце пад гонтам счарнелым
самотна стаяць і глядзець на свет белы
праз вейкі пажоўклых аконных фіранак.
Пахіліцца комін, праваліцца ганак.
Адны толькі ластаўкі, як і спакон, тут
жыць будуць – у гнёздах пад дахам з гонту.

* * *

Нас усё часцей падводзіць памяць –
першы знак нямогласці старэчай.
Вось прачнуўся – і не мог уцяміць,
ранак за акном ці мо ўжо вечар.

Ці то ранні час, ці надта позні –
каб устаць і зноў – упарта крочыць...
Час такі, што ўсё цяжэй адрозніць
прыцемкі ад апраметнай ночы.

Дзень пад ноч грымуецца старанна.
Ноч ярчэй зарой фарбуе шчокі.
Скрозь – падман. Усё загрымавана:
і зямля, і неба, і аблокі...

* * *

Яшчэ дзеці любяць казкі.
Хоць і рэдка, але ёсць
шчырасць шчырая без маскі,
і без грыму – прыгажосць.

І гучыць Шапэн вялікі
праз дынамікаў выццё.
Ёсць сябры не па разліку
і каханне – на жыццё.

І здараецца на зайздрасць
бачыць нават не ў кіно
незасмучаную радасць,
неатрутнае віно.

* * *

Не пазірай на захад сонца з жалем.
Вер: наша радасць нас не абміне.
Надыдзе ноч – сваё святло запалім:
лучынку, свечку, лямпачку ў акне.

І радасць будзе ад таго не меншай,
што, можа, хіба толькі праз гады
яна да нас загляне на агеньчык –
з тым, каб ужо застацца назаўжды.

У МЁРТВЫМ ЛЕСЕ. СОН

Яшчэ не вечар. А навокал
пануры, могілкавы змрок.
І сонца дыск чырвоным вокам
глядзіць сувора, як папрок.

Даўно ўжо ў гэтым лесе мёртвым
змоўк назаўжды птушыны спеў.
Бязлістыя, нібыта мётлы,
стаяць шкілеты мёртвых дрэў.

Над імі ў цьмяным паднябессі
ўзыходзіць месяц нежывы.
Пачуць бы ў гэтым мёртвым лесе
хоць плач ваўка, хоць крык савы!..

* * *

Тут, у краі –
Наскрозь апетым
Не адным ужо майстрам слова –
Разумею: каб стаць паэтам,
Быць паэтам
Недастаткова.

А ўсё роўна:
Пад рыфмаў пошчак
Тых, хто мае і чын, і талент, –
Я чамусьці вось не зайздрошчу
Тым паэтам,
Якія – *сталі*!

Гадулька Васіль Уладзіміравіч нарадзіўся ў 1946 годзе ў в. Федзьковічы Жабінкаўскага раёна ў беднай сялянскай сям'і. Пасля заканчэння сярэдняй школы паступіў у Мінскі Дзяржаўны педагагічны інстытут замежных моў, але на апошнім курсе, расчараваны ў прафесіі настаўніка, кінуў інстытут і працаваў доўгі час на будоўлі, потым – палявода[м] і лясцовым саўгасе. Вершы на расійскай мове пачаў пісаць яшчэ ў школе, друкавацца не спрабаваў, лічачы гэтае сваё захапленне паэзіяй, як і пазней замежнымі мовамі – нямецкай, англійскай, італьянскай, французскай і польскай – толькі асабістым сваім хобі. Прыблізна з 1985 года пачаў пісаць па-беларуску. Вершы друкаваліся ў раённай газеце „Сельская праўда" і ў абласной „Заря", двойчы ў зборніку „Дзень паэзіі" і ў штотыднёвіку „ЛіМ". Рыхтаваў зборнік вершаў і баек, але надрукаваць яго не паспеў. Зімой 1992 года ў страшэннай галечы і без сродкаў для існавання, незразумелы, расчараваны і пакінуты ўсімі трагічна памёр і пахаваны на могілках у в. Федзьковічы Жабінкаўскага раёна.

Біяграфія Васіля Гадулькі напісаная ім самім.

У рэдакцыі Жабінкаўскай райгазеты (першы справа –
В. Гадулька, другі – Р. Бензярук, чацвёрты – В. Сахарчук)

Пахаванне В. Гадулькі, в. Федзькавічы. Чэрвень 1993 г.
(першы справа – В. Сахарчук).

* * *

Як гаспадар, сяброў сустрэнь,
паўней віно лі ў шклянкі.
Перафарбуем шэры дзень
у сонечны і яркі.

Пакуль з-за хмараў не відно,
адкуль узыдзе сонца,
мы ўсе патроху п’ём віно –
ад чукчы да эстонца.

Нас не зламаў ні лёс, ні час.
Нам проста не да твару –
замест віна пракіслы квас
і лямант пад гітару.

Не з тых мы, хто ў Вялікі пост
разжыўся дэфіцытам.
І не за тых мой сёння тост,
хто тросся над карытам;
хто смела піў
і смела краў –
прайдохаў розных мафій.
Нам не да іхніх чорных спраў
і цёмных біяграфій.

За праўду,
за сяброў – налі!
Пад звон світальных шклянак
хай назаўжды на ўсёй зямлі
надыдзе светлы ранак.

Чырвоным вермутам зара
пральецца на фіранкі...
Што ж, па апошняй, і – пара...
Няхай прасохнуць шклянкі.

1989 г.

* * *

Наверсе «за» – і ён, вядома, не «супроць»,
але калі пачуе: «дэмакратыя», –
абавязкова неўпрыкмет пакратае
да часу прыхаваную аброць.

1988 г.

АДЛІГА

«Кампанія, – кажуць. – Адліга на тыдзень».
А мне дык здаецца: не ўступіць яна
начным маразам – аж пакуль не надыйдзе
сапраўдная ў нашых шыротах вясна.

Зіме не да жартаў: ёй цяжка паверыць,
што час яе ўлады ў нябыт адышоў.
Адна супраць сонца – дарма яно шчэрыць
з-пад шыферных дахаў клыкі ледзяшоў.

І ў роспачы лепіць сумёты, як доты –
часовае ў цемры падполля жытло:
адзін толькі сонца нязгаснага дотык,
і досыць, каб цемра распалася ў тло.

Адно толькі праўды сапраўднае слова,
і досыць, каб зрушыць падмурак маны.
«Кампанія», – кажуць. А мне дастаткова,
каб сэрцам адчуць у ёй поступ вясны.

1989 г.

КРЫТЫЧНЫ ЎЗРОСТ

(актавы)

I

Крытычны ўзрост – пражытых дзён суддзя –
не мог для нас прыдумаць іншай кары,
як даць нам зразумець, што сэнс жыцця –
не ў намаганнях здзейсніць тыя мары,
дзеля якіх з нас кожны, як дзіця,
праз лес расчараванняў, праз ахвяры
ўсляпую ўпарта свой пракладваў шлях,
якому ў безвыходнасці працяг.

II

Шлях да здзяйснення мары – шлях бясконцы.
Мінулае на кожнай, наўздагад
разгорнутай, гісторыі старонцы
прыводзіць прыклады злачынстваў, здрад,
якіх і ты – гвалтоўна ў дзёрзкай гонцы
ламаючы заведзены расклад –
ахвярай стаў, бо спатыкаўся ў спешцы
і зноў працягваў гэты бег на месцы.

III

Знясілены, цяпер – калі б ты мог
яшчэ раз паўтарыць сябе самога –
адмовіўся б ад пройдзеных дарог
і марных спроб прыспешыць волю Бога;
як зрэнку вока ты б цяпер бярог
недаўгавечны скарб жыцця зямнога
і з часам, дзеля сціплай мэты – жыць,
імгненнем навучыўся б даражыць.

IV

На свеце ж не існуе – і не трэба –
нічога больш надзённага, апроч
таго, каб здабываць кавалак хлеба,
каб сонечным быў дзень і зорнай ноч,
каб на зямлі свайго мець кроплю неба –
святла ў жывых крынічках родных воч,
і каб, нягледзячы на ўсе напасці,
шчаслівым быць, не марачы аб шчасці.

V

Няпросты стан душы – крытычны ўзрост:
тупік, з якога ты павінен выйсці,
але да мэты прывіднай наўпрост
цяпер ты ўжо не зможаш, як калісьці,
узяць і ў думках перакінуць мост,
бо ўжо адчуў у дзён пажоўклым лісці
шчымлівы халадок, а ў сэрцы – сум
і горыч тых, няздзейсненых, задум...

ВЭРТУМН І ПАМОНА

Бог пораў года, ветру і дажджоў,
Вэртумн няўрокам у багіню дрэў і кветак,
Памону, моцна закахаўся гэтак,
што выйсця лепшага ў адчаі не знайшоў,
як з мэтай прыгажуні спадабацца
любымі сродкамі, любой цаной
прыхільнасці абранай дамагацца,
штораз мяняючы на іншы выгляд свой.
Любое меў ён дар прыняць аблічча:
то грозны воін ён, то малады марак.
І ўсё-такі не мог злавіць яе ніяк –
Памона на вачах знікала таямніча,
хавалася ў густой лістоце дрэў,
прыняць яго ў чужым абліччы не жадала.
І гэтак кожны раз яму не шанцавала,
пакуль памылкі ён сваёй не зразумеў...
Калі ж ён вырашыў больш не хітрыць –
самім сабою стаць перад каханай,
аблічча ёй сваё сапраўднае адкрыць –
быў ёю з радасцю прыняты нечаканай.
Пабраліся яны і разам зажылі
з тае пары ў сапраўднай шчырай згодзе
і ў клопатах аб тым, каб кожны год палі
прыносілі ўраджай і ўсё цвіло ў прыродзе...

О, мудрасць першабытнай даўніны!
Наіўная, а сэнс глыбокі мае:

сапраўднае каханне не прымае
ні хітрасці ніякай, ні маны.

Чаму ж мне ўсё-такі ад гэтай казкі сумна?
Ці не таму, што ў нетрах сэрца я
зайздрошчу ўдачы закаханага Вэртумна?
Хай зайздрасць і не чорная мая,
аднак употай крыўдна мне да болю,
што, покуль я не стаў самім сабой,
пакуль чужую мне выконваў ролю –
да часу быў аблашчаны табой,
але адрынуты, як белая варона,
калі ў каханні больш ілгаць табе не мог.
Прычым – не з-за таго, што я не бог,
але таму, што ты таксама – не Памона.

ГАМЕР І ГЕЛЕНА

Гамер ёй сонечнае даў імя,
багіняй даў ёй моц над сэрцамі ўладарыць –
каб закаханы ні аб кім больш, акрамя
яе, ні думаць не жадаў, ні марыць.
Што ў прыгажуні валасы, як лён,
а вочы колеру вады ў блакітным моры –
хоць быў сляпы, а ясна бачыў ён
і ўвекавечыў у магутным творы
красу, якая ў сэрцах таямніча
хвалюе кроў, туманіць розум, кліча
спазнаць і шчасця ўзлёт, і першабытны грэх,
і, увасобленая ў позірк любы,
зычліва дорыць нам падман зямных уцех,
і ў цемры асвятляе шлях да згубы.

ЧАРОМХА

Чаму ў цвіцення час кароткі
заўжды мяне хвалюе штосьці?
І для мяне твой пах – салодкі,
як успамін аб маладосці.
Хоць і адчуў я ў ім гарчынку,
калі – зусім яшчэ падлетак –
спаткаў знаёмую дзяўчынку
з букетам першых сціплых кветак.

Ішла яна ў напрамку вёскі,
а ты расла каля дарогі,
і вецер белыя пялёсткі
страсаў і кідаў ёй пад ногі.
Цвілі льняным блакітам вочы.
Цвіла ў равах, жаўцела лотаць.
Крануў мяне пагляд дзявочы
а – неўпрыкмет – і ейны локаць.
Я з ёй нясмела прывітаўся,
і нейкі час ішлі мы поруч.
З тае пары ў душы застаўся
твой непаўторны пах і горыч...
Дарыў мне потым свет распусны
глыток атруты ў кожнай кветцы –
глыток, якога прагнуць вусны,
а сэрца, быццам птушка ў клетцы,
жыве ўспамінамі, пяшчотай
нязбытных сціплых мар кахання
і ў думках узнаўляе ўпотай
хвіліны першага спаткання.

Таму ў цвіцення час кароткі
заўжды мяне хвалюе штосьці,
і для мяне твой пах – салодкі,
як успамін аб маладосці.

* * *

Ранкам клён зялёны на маім падворку
дзіўную з лагодным ветрам меў гаворку:
«Дружа мой крылаты! Ветру хутканогі!
Бачыш: там на ўскрайку лесу, бліз дарогі,
расцвіла чаромха ў вэлюме вясельным?
Прыляціш – напоіць гаркавата-хмельным
водарам пялёсткаў, белых – як сняжынкі,
што ўсыпаюць пухам сцежкі і сцяжынкі...
Ты з ёй прывітайся, ты з ёй пазнаёмся.
Скаргу майго сэрца раскажы чаромсе.
Соладка ў палоне мар і летуценняў
дзён чакаць пагодных, а ў пару цвіцення
я ўдвая самотны. Крыўдна мне і горка
пазіраць удалеч са свайго пагорка
на яе ў святочным, сонечным убранні,
аб нязбытным з ёю марачы спатканні.
Бо хоць і даўно я да яе імкнуся,
ды такі ўжо лёс мой: з месца не скрануся...
Папрасі, скажы ёй, сціплай і нясмелай:
хай мне хоць хусцінкай памахае белай».

* * *

Летуценні, летуценняў цені…
Змора, змрок і мара марных мар…
А праз іх, як сонейка з-за хмар,
зоркай радасці ў халодны дзень асенні
свеціцца твой незабыўны твар.

Працьму ў прыцемках прыкмеціць памяць
розных з’яў, а згубіць – знойдзе зноў.
Снуючы сумненні, сонмы сноў
чысціні ўспамінаў не заплямяць
і святла тваіх нязгасных слоў.

* * *

Шоўк валасоў тваіх чорны, як смоль.
Вочы – нібыта дзве спелыя вішні.
Зноў я жабрак, ён жа — прынц і кароль.
Зноў ты з ім разам, а я – трэці, лішні.
Лішні, але ад цябе ні на крок
не адыду... Сам сабе ненавісны –
кінуў бы ўсё! Ды глядзяць у мой бок
вочы, нібыта дзве спелыя вішні.

СОН

Ад пяшчотнага дотыку
першых сонечных промняў
я прачнуўся на досвітку
і адразу ж успомніў –
хоць яшчэ карагодзіла
ў млявых думках з прасоння:
да мяне ты прыходзіла
ў сне, што сніўся мне сёння.

Завітала, нябачная,
ты ў мой дом без прынукі,
і з пяшчотай, удзячны, я
цалаваў твае рукі,
шчокі, вочы смяшлівыя,
вуснаў пругкую мякаць.
І такі быў шчаслівы я,
што хацелася плакаць.

Успамінам сагрэтае
ў дзённых клопатаў прозе
пачуццё ўва мне гэтае
яшчэ доўга не пройдзе.
Будзе соладка марыцца:
што, калі неўзабаве
з намі ўсё гэта здарыцца
ўжо не ў сне, а на яве?..

УСМІХНІСЯ

Што ў нябачных сэрца сховах
тоіш ты на самым дне,
цяжка выказаць у словах –
лепей усміхніся мне
і пра ўсё, што ў сэрцы тоіш,
здагадацца мне дазволь.
Словам рану не загоіш,
а ўсміхнешся – пройдзе боль,
і ў вачах растануць рэшткі
даўняй крыўды і маны,
пацяплеюць ад усмешкі,
запраменяцца яны
невымоўным, безгалосым,
патаемным пачуццём...
Над маім няпростым лёсам,
над скалечаным жыццём
ты ўзышла зарой світальнай,
апаліла мне душу.
Я ў сабе свой боль нашу
і нічога не прашу,
толькі ўсмешкі даравальнай.

* * *

Грэх сарамлівы і шчасце бязгрэшнае
ў цесным двух сэрцаў зліцці,
радасць уяўная, гора няўцешнае
побач ідуць у жыцці.

Хітры з няхітрага кпіць, а не ведае,
не ўсведамляе таго –
здарыцца – здрада, адчай і трагедыя
не абмінуць і яго.

Прагнуў я з праўдай жыцця пазнаёміцца,
выкрыць ягоны падман,
дык перад Богам чаго мне саромецца
сэрцу нанесеных ран?

Бачыў, як раніцай сонца ўзыходзіла,
як напаўзала імгла.
Верыў, трываў – покуль сэрца знаходзіла
ў цемры хоць кроплю святла.

Кроплю надзеі! Не трэба мне лішняга.
А без яго не магу
нават аб смерці маліць Усявышняга,
перад якім не ілгу.

САНЕТ
ПЕРШЫ

Чаўном з-за лесу сонца выплывала,
ахутанае ранішняй імглой.
З нябёсаў коўдру зорных сноў зрывала,
сцірала з сэрцаў цень санлівых мрой.

Дзень скончыўся, і згасла за гарой –
пайшло туды, дзе ўчора начавала.
Ноч напаўзла, як чорная навала,
ды небакрай гарыць яшчэ зарой.

З табой мне сонечна было ўвесь дзень,
а без цябе на сэрца лёг, як цень,
адчай і тчэ ў ім цемры павуціну.

Але застаўся ў ім яшчэ адзін
нязгаслы, яркі пра цябе ўспамін,
і светла ў ім яшчэ – ад успаміну.

САНЕТ ДРУГІ

Жахлівы сон адразу нас разбудзіць –
усхвалявана сэрца б’е ў званы,
і доўга потым успамінам студзіць
душу той, перажыты, жах начны.

Калі ж ёй радасныя сняцца сны,
прачнуцца кожны раз душа марудзіць –
каб іх вясёлкавы настрой не спудзіць,
каб і на яве сніліся яны.

Каханне – гэта светлы сон душы,
які калісьці мне ў начной цішы
надоўга вобраз твой навеяў мілы.

Я знаю: сон той скончыўся даўно,
і ўжо мне ранак стукае ў акно,
а я прачнуцца ўсё не маю сілы.

* * *

Ты ўцякла ў мае сны, а імя – засталося,
каб адрынуты – сэрцам не згас без пары я.
Сярод іншых пяшчотных імён шматгалосся –
водгук мары нязбытнай у слове: М а р ы я.

Так, ад мары ў ім штосьць – як інакш растлумачыць
дарагое імя, з пэўным зместам і сэнсам?
Мара... марнасць... І нават – мана!.. Гэта значыць:
сумаваць па табе і кахаць – толькі сэрцам...

Ты ўцякла ў мае сны; ані ў думцы, ні ў слове
не ўваскрэснуць ні скаргі, ні крыўды старыя.
Вечна юная, быццам ты з вечнасцю ў змове,
як імя тваё з вечнасцю ў змове – М а р ы я.

* * *

Не сумуй, калі мара не здзейсніцца.
Белы снег зацярушыць сляды...
Маладых нашых вёснаў равесніца,
з намі наша любоў назаўжды.

Не давай свайму сэрцу адчайвацца,
калі нехта пакрыўдзіў яго.
Той сакрэт, што любоў не канчаецца, –
у бясконцасці сэрца твайго...

Так, нічога не трэба на свеце мне
ад кахання таго, акрамя
зор світальных, што ў небе суквеццямі
незабыўнае пішуць імя...

Глянь: трыпутнікам – вешкай пад коламі –
тая мара працягвае жыць,
бо на сэрцы, ў якім б’ецца полымя,
іней смутку нядоўга ляжыць.

Веру: з ёй мяне бура ніякая
не спалохае, з ног не саб’е,
ёй, нияздзейсненай, шчыра я дзякую –
за здзяйсненне самога сябе.

* * *

Пры сустрэчы усміхнешся ты...
І няхай усмешка – толькі кропля –
кропля чалавечай дабраты –
а ўсё роўна ад яе мне цёпла
і не страшна восеньскай слаты.

За дабро
дабром табе аддзячу.
Бо і я таксама кожны раз,
калі дзе цябе з усмешкай бачу,
мімаволі на яе ў адказ
усміхнуся... Нават, калі плачу.

* * *

Уяўляю: калі мне самотна,
калі бераг мой тоне ў імгле,
мне паэтка Галіна Самойла
свой аўтограф і фота прышле...

Каб я нос у маркоце не вешаў,
нагадае яшчэ раз: пішы,
і падорыць мне некалькі вершаў,
каб ізноў пасвятлела ў душы.

За давер шчырым словам аддзячу –
прысвячу ёй свой лепшы санет.
І пачну сабе марыць наўдачу,
як хлапчук, закаханы ў партрэт.

пачатак 1990-х
(пазначана аўтарам: не для друкавання)

* * *

Калі на сэрцы надвячорак,
мне светла ад тваіх вачэй:
твой позірк свеціць мне ярчэй,
калі на сэрцы надвячорак.
Як ад святла нязгасных зорак
планеце ў цемрадзі начэй –
калі на сэрцы надвячорак,
мне светла ад тваіх вачэй.

* * *

Спаткаў не ў пару. Закахаўся наўдачу.
А раптам памру, і тады больш не ўбачу
цябе я ні ў сне, ні – тым болей – на яве?
І боязна мне, што з табой неўзабаве
зусім без прычыны і так недарэчна
расстацца павінны мы будзем навечна.
І горычна ў сэрцы, і ў думках – зайздросна.
І нельга памерці, і жыць невыносна.

пачатак 1990-х

ДА НЯЎСМЕШЛІВАЙ

У мяне на пісьмовым стале –
твой партрэцік, засмучаны гэткі,
Рысы твару твайго – бы ў імгле.
Сумна мне ад журботнай суседкі.
Калі ўзімку прамень сонца рэдкі
іншы раз прывітанне нам шле,
ажываюць халодныя кветкі,
што мароз нагрувасціў на шкле.
Хай лагоднай усмешкаю лета
хоць на міг зазірне табе у твар,
хай вясёлкамі ўспыхнуць – з-за хмар –
вочы, поўныя сонечных мар...
І на жарт, і на шчырасць санета
можа ты мне ўсміхнешся з партрэта.

* * *

Не выдумляй, што для цябе я не памру –
што ў сэрцы буду жыць тваім бясконца:
жывы ў жыцця бясхмарную пару
пагляд свой цягне ўверх – туды, дзе сонца,
а не туды, дзе бездань цемры, дзе
ляжаць я буду ў цеснай дамавіне.
Але ў вялікім смутку ці ў бядзе,
калі апошні друг цябе пакіне,
калі адчай жыцця нам голаў долу гне
і цісне ўніз нясцерпных крыўд навала –
успомніш ты аднойчы пра мяне,
якога ты сама не ўратавала...

РАКА

А.

Даруй, што не ў маёй твая рука:
паміж табой і мной цячэ рака,
якую мы ніколі не пяройдзем –
у ёй, бяздоннай, броду мы не знойдзем.

Дарэмна спрабавалі я і ты
над ёй навесці штучныя масты.
Рака два сэрцы без мастоў злучыла,
плячо ў плячо нас крочыць навучыла.

Ні ўзрост, ні лёс вандроўны, ні гады
не могуць замуціць у ёй вады.
Цячэ яна, раскручваецца стужкай.
Над ёй любоў лунае вольнай птушкай...

Шырэй становіцца, цячэ шпарчэй, –
і знікне ўрэшце бераг твой з вачэй.
Рака ў бяскрайняе ўвальецца мора.
Раку марская праглыне прастора.

І назаўжды разлучыць далячынь
два берагі адной ракі – дзве долі.
І кане ў вечнасць нашых жыццяў плынь.
І болей мы не ўбачымся ніколі.

* * *

Вецер вішчыць, як паранены вепр.
Шэрыя постаці клёнаў і верб.
Белае марыва ў белых палях.
Снежаньскай золлю пазначаны шлях.

Белы карункавы цюль на сасне
белы твой вэлюм нагадвае мне.
Ветру здзічэлага жудасны зык –
п’яныя полькі вясельных музык.

Цяжка мне. Камень на сэрцы ляжыць.
Думаў: былое змагу перажыць –
прыйдзе і страчаны верне спакой
радасць ад першай сустрэчы з табой.

Бачу цяпер: спадзяваўся дарма.
Ёсць успамін, а спакою няма.
Шлях мой самотны. Праз тоўшчу імглы
зноў прарастае мой смутак былы.

Цёмна ўваччу і губляецца след.
Збочу з дарогі, пайду ў белы свет.
Лепей хай снег на пустэльнай вярсце
ў сэрцы ўваскрэслы той боль замяце.

РАЗВІТАННЕ

Ірдзее ў небе чырванню зара.
Гусцее змрок. Туман плыве над пожняй.
Прабіў наш час – развітвацца пара.
Нацешымся ж хвілінаю апошняй!..

«Падман жыцця, – сцвярджалі мудрацы, –
На сон душы аслепленай падобны».
Мы ўвесь час крочым побач, а ў канцы
ўсё роўна ў кожнага свой шлях, асобны.

Прачнёмся, і разыдуцца шляхі.
І горкім будзе момант абуджэння.
Ты мне прабач, даруй мае грахі,
а я табе кажу: «Да пабачэння».

Ідзі. Шукай уцех. За слодыч іх плаці
пакутамі, пакуль не надакучыць.
Сустрэнемся мы ў іншым тым жыцці,
дзе нас з табой ніпто ўжо не разлучыць.

САНЕТ

Свет адмовіў паэту ў каханні.
Проста так, без усякіх падстаў.
Той пакрыўдзіўся, засумаваў,
захварэў і памёр на світанні.

Але вершы, якія ён склаў,
мар ягоных чароўныя здані,
летуценні свае, спадзяванні
у магілу з сабой не забраў.

Нехта іх у сталіцу паслаў.
Неўзабаве ў прыгожым выданні
яго шчырага сэрца прызнанні
цэлы свет з заміраннем чытаў.
Свет адмовіў паэту ў каханні,
а самога ўсё роўна прызнаў.

* * *

Бывай, маё сэрца. Даруй і бывай.
Мяне ўспамінай альбо не ўспамінай.
Цяпер мне ўсё роўна. Я – той і не той.
Як зрэшты даўно ўжо – і твой і не твой,
Якога прывыкла ты бачыць, ды не,
не той, бо няма цяпер сэрца ўва мне.
Яго я аддаў на пакуты і здзек
Табе і без сэрца застаўся навек.

УСПАМІНЫ

Успаміны – над самім сабою кпіны –
пра той час, калі быў малады.
Шчасця лічаныя ў іх гадзіны
і гады адчаю і нуды.

Ўсё па-свойму для сябе тлумачым
з пункту гледжання становішча свайго.
Успамінамі жывём, бо жыць няма чым.
Хутка ўжо не будзе і таго...

пачатак 1990-х

* * *

У кватэры сваёй, бы ў рэдуце,
адгароджаны ад жыцця,
я пачуў уначы крык «ратуйце».
Жах мне сэрца наскрозь працяў.

Прахапіўся. Падумаў з палёгкай:
«Дзякуй Богу, прымроіўся крык...
Ты, жыццё, мяне ў снах не палохай –
я ж ад явы яшчэ не адвык».

пачатак 1990-х

ТАМ

Не пагражай мне смерцю – не палохай,
о, лёс! Увесь спазнаўшы жах жыцця,
без скарг я кану ў бездань небыцця,
і ў пекла траплю, і ўздыхну з палёгкай:
там душы судзіць Боскі Суд людскія,
там праўда, да якой наш свет – глухі,
там я хоць ведаць буду, за якія
павінен я пакутаваць грахі.

пачатак 1990-х

ЛЁГКАЯ СМЕРЦЬ

Сэрца хворага нетаропка
час адлічвае: адмярае
шлях жыццёвы... і раптам – кропка:
чалавек памірае.

Ён
няўцешна вочы адплюшчыў,
хоча нешта сказаць – не можа.
Касцянее пагляд невідушчы...
Скажуць:
лёгка памёр, прыгожа.

І палічаць чарговым дзівацтвам
нават гэты ўздых сэрца прачулы:
«Ён жа
нешта хацеў сказаць вам!»
Не паспеў...
Не змог...
Не пачулі...

пачатак 1990-х

* * *

Выпала мне нарадзіцца ў маі.
І хоць лёс мне шчасця не прынёс,
Але ж і цяпер заўжды да слёз –
Сэрца мне збалелае кранае
Песня, што па вечарах у маі
Салавей на могілках спявае.

Ён ляцець не хоча ў цёмны лес.
Лепшага прытулку не шукае.
Тут цвіце ружовы й белы бэз.
Хай мяне радня тут пахавае...
Я, здаецца б, з мёртвых уваскрэс,
каб пачуць, як салавей спявае.

ДА КРЫТЫКАЎ

Дзівосных песень адгалоскі
да нашых дзён дайшлі здалёк.
А кветкі згортваюць пялёсткі,
калі іх атуляе змрок.

Не дагаджайце. Патрабуйце,
каб песня песняю была...
А лепей самі паспрабуйце
вырошчваць кветкі – без святла.

ПАЭМА
І
ВЯНОК САНЕТАЎ

ПАЭМА БЕЗ НАЗВЫ

I

Пахіснуўся мой дух,
і абрыдла жыццё,
у якім нават двух
родных сэрцаў зліццё
не ратуе ад здрад,
ад няўклюднай маны,
ад знаходак і страт,
ад уласнай віны.
І тады я рашыў:
каб ад болю ўцячы,
кіну ўсё, чым я жыў,
выйду з дому ўначы
і пайду ў белы свет.
Выйду ў цёмную ноч
для чужых неўпрыкмет
хітрых позіркаў воч.
Так хутчэй адбаляць
раны сэрца майго,
бо тады мне губляць
больш не будзе чаго
і каго так любіў...
Дзе ён, дом і сям'я?
І ў адчаі зрабіў
так, як вырашыў, я.

II

Ці то снег, ці то град
біў крупінкамі ў твар.
Крочыў я наўздагад –

прэч ад спрэчак і свар,
ад самога сябе,
ад жыццёвай нуды –
з торбай крыўд на гарбе –
і не ведаў, куды.
Мне ўсё роўна было,
у які бок ісці.
Зблытаў з цемрай святло
і не знаў, як знайсці
тую мэту, з якой
выбраў я гэты шлях –
там, дзе мост над ракой
на бетонных слупах.

III

І пад ветру выццё
чуў я часам, бы ў сне:
то адстане жыццё,
то дагоніць мяне.
Я то ўперад, то ўбок.
І стаміўся зусім.
А жыццё – ні на крок.
Сам я ўвесь час аб ім
нёс у сэрцы парыў
і ў дарозе, адзін,
сам з сабой гаварыў.
І гучаў мне ўвушшу
дзіўны голас Яе.
Ён вярэдзіў душу,
блытаў думкі мае.
«Уцякаеш – чаму?
Столькі ў свеце дарог!
Хіба к сэрцу майму
шлях знайсці ты не мог?
Дык вярніся, суцеш.
Хоць калі, праз гады.

Ад мяне не ўцячэш.
Я ў табе назаўжды...»

IV

Гэта ты, гэта ты –
боль мой, крык і адчай.
За сабой я масты
ўсе спаліў, выбачай.
Нават попел і той
вецер здзьмуў і разнёс.
Як не здолеў з табой –
сам свой вырашу лёс...

V

Зданню ў зрэнках вачэй
паўставаў шэры мост.
Да яго я хутчэй
скіраваўся наўпрост.
Але мост быў не той,
як я думаў спярша.
Той вісеў над ракой,
а пад гэтым – шаша.
Па шашы той плыве
караван легкавых.
І гудзе, і раве,
рэжа сэрца і слых...
Не згадаю, калі
на той мост я ўзышоў.
Толькі ўжо на зямлі
сам я труп свой знайшоў.
Быў скрываўлены ён
і нібыта чужы –
гэткі, быццам спакон
не было ў ім душы.
Зніклі ў ім боль і гнеў.
Апусцела турма...

Мёртвы, я зразумеў
што мяне больш няма.

VI

Ды існую ўвесь час
і не ўмею старэць,
як той боль, што ўжо згас,
не прымусіш гарэць.
Стаў відушчым сляпы
лепей слухаць і чуць.
Любых броваў сярпы
ў зман мяне не ўвядуць –
ані ў радасць, ні ў злосць,
бо ўсё бачнае – тлен.
І сама прыгажосць
ста траянскіх Гелен
не прымусіць мяне
ўпасці ў бездань пакут
і скуголіць на дне.
Толькі боскі прысуд
мае права душу
пакарыць, пакараць...
Я ў яго не прашу
мне мой грэх дараваць.
А што ў целе маім –
мёртвым – сэрца няма,
як ніхто, ты ва ўсім
вінавата сама:
разам з целам яно
на вясковых кладах
пахавана даўно
і распалася ў прах.
Доля горкай віны
ёсць у тым і твая, –
што за грэх твой зямны
пакараны быў я.

VII

І хоць бачу цябе
я ў абдымках чужых,
а душу не скрабе,
не ўдарае пад дых
горыч крыўды сляпой:
разумею, каму
ты належыш. Душой –
мне. А целам – яму...
Але ж ён – толькі госць.
Што чужому твая
ўся душы прыгажосць:
ён спакусіць, а я –
целам лёгшы ў зямлю,
чым цябе спакушу?
Толькі тым, што люблю
позірк твой і душу,
бо душа ў ёй мая
адшукала радню.
Ты ўцякла, але я
зноў цябе даганю.
Я прыйду ў твае сны,
калі сэрца не спіць
і ад чараў вясны
ў ім дрыготка шчыміць
памяць нашых былых
незабыўных сустрэч,
тых сустрэч, ад якіх
не ўцячэш ты ўжо прэч.
Я ўвесь час за табой
пазіраю ў цішы
зрокам прывідных мрой
і вачыма душы.

ЗОРКА РАДАСЦІ
(вянок санетаў)

Г. С.

“Тебе одной плету венок.”
С. Ясенін

I

Сэрца ў цемры дарогу знайшло
і лунае ў бясхмарнай сінечы.
А дагэтуль няўцямна жыло
ў падсвядомым чаканні сустрэчы,
ад якой свой узлёт пачало...
Безліч мар увасобіла ў нечы
гожы твар, палахлівыя плечы,
бляск вачэй праз аконнае шкло...
«Хто ты? Чым так душу ўсхвалявала?
І адкуль тая радасць мая?»
Першай кветкай пад спеў ручая,
першым громам вясна мне гукала:
«Як адкуль? Гэта ж мара твая
сярод зорак сваю адшукала».

II

Сярод зорак сваю адшукала –
так я потым санет свой пачаў,
а тады ўсхвалявана маўчаў –
слухаў: ты ў маім сэрцы – світала.

Шкадаваў, што так выпала мала
для знаёмства хвілін і падстаў...
Нават – хто ты, адкуль – не спытаў,
сэрца ж сэрца адразу пазнала.
І хоць варта прадбачыць было:
крыжам лягуць, разыдуцца сцежкі –
зерне радасці ўсё ж прарасло,
і сумненняў развеяла рэшткі
шчырасць позірку, шчодрасць усмешкі.
Дзякуй, дзякуй табе за святло.

III

Дзякуй, дзякуй табе за святло
і ў душы і ў няўтульным Сусвеце...
За ўсё лепшае тое на свеце,
што было і чаго не было.
І хоць сэрца спачатку ў сакрэце
ад цябе свой настрой берагло,
не сляпое – усё ж не магло
не заўважыць, што ёсць нехта трэці –
шчаслівейшы; яму, а не мне
ты ўжо ўсё, што магла, абяцала,
і што сам я па ўласнай віне
плыў кудысьці, бы ў казачным сне,
а надзея той сон вартавала
і ў адчаі душу сагравала.

IV

Што ў адчаі душу саграваа?
Мо ўсяго толькі ўсмешка адна?..
А між тым прад вачыма сцяна
непазбежнасці раптам паўстала.

Ці то з сэрцам знарок жартавала
чараўніца пачуццяў вясна?
Ці не ў час завітала яна?
У прыродзе такое бывала:
калі восень на кожным лісце
ўжо аўтографы ўсім раздавала,
раптам яблыня зноў зацвітала –
вяне ліст, а яна ўсё цвіце,
покуль вецер той цвет не змяце
дзён мінулых лістотай апалай.

V

Дзён мінулых лістотай апалай
не прыкідае час тых падзей,
што запалі мне ў сэрца трывала
разам з крыўдай – атрутай надзей.
Прыкмячаў: з цягам часу радзей
і ўсё менш мне ў жыцці шанцавала,
і баяўся пачуць ад людзей:
«Лёс жыцця яго склаўся няўдала...»
Покуль ваша вяселле гуло,
я з самотай заручыны справіў.
Выпіў з ёй. Свет мяне не цікавіў –
пачуццё адзіноты гняло...
Лёс апошнюю кропку паставіў...
Золкім снегам шляхі замяло...

VI

Золкім снегам шляхі замяло.
Доўга ў сэрцы ўладарыла сцюжа.
Спрабаваў я разблытаць сіло;

раіў сам сабе: мудрым будзь, дружа,
не твая гэта белая ружа....
І патроху ў душы пачало
праясняцца. Лёс хмурыў чало,
ды нядоўга і ціснуў не дужа,
а сустрэліся – зноў усплыло
перажытае. Зноў на паверхні,
што хмяліла, а потым гняло,
прагучала: «Прабач» і «Павер мне...»
Зерне радасці – кволае зерне,
але ў сэрцы ізноў ажыло.

VII

Але ў сэрцы ізноў ажыло –
нагадала самотнаму, хто я –
шчасце ў думках быць побач з табою
аднавіла і пераўзышло
ўсе мае спадзяванні. Без бою
за былое рэванш узяло.
Забуяла ў душы, зацвіло –
ты ўзышла ў ёй нязгаснай зарою.
Сам я з сэрца таму толькі змог
вырваць крыўды смяротнае джала,
што ты сціпласць майго ашчаджала
пачуцця – каб не зблытаць дарог,
каб я чыстымі ў сэрцы збярог
зорных мар і ўспамінаў нямала.

VIII

Зорных мар і ўспамінаў нямала
застаецца ў душы назаўжды.

Іх мне ў дні адзіноты хапала.
Іх, як скарб, я нясу праз гады
мо таму, што ты мне спачувала,
калі чэз я ў палоне бяды –
можа, ты мне ў самоце тады
гэтым самым душу ратавала
і знайшла ў маім сэрцы жытло.
І калі я адзін сярод ночы –
лёс кахання майго – не сірочы:
хай два ж*ы*цці ў адно не звяло –
ды яно прасвятліла мне вочы,
рэшткі крыўды распаліся ў тло.

IX

Рэшткі крыўды распаліся ў тло.
Веру яве, якая не гіне.
Гэта значыць, каханне было,
ёсць, і будзе, і нас не пакіне,
будзе кветкай цвісці ва ўспаміне.
Можа, возьме яшчэ пад крыло...
Калі ў хвалях раз’юшанай плыні
злосна выла, гудзела, раўло,
калі човен мой вабіла дно,
калі плыў без руля і матора
і варожым здавалася мора,
над якім нават зор не відно –
зноў вярталася ў думкі яно,
і святлеў далягляд і прастора.

X

Пасвятлеў далягляд, і прастора
неабсяжнасцю радуе зрок...
Бачу – сэрцам – той дзень і той горад,
дзе спаткаў я цябе незнарок.
Твой ад’езд... Твой няўпэўнены крок...
Ціхі сум у вачах і пакора...
Еднасць душ, і ні кроплі дакору...
Расхінаючы ранішні змрок,
твой цягнік выплыў з-за семафора...
Вобраз твой – Маці Боскай абраз –
неўміручы – не счэз і не згас,
ува мне ён такі ж, як і ўчора,
і здалёк – праз адлегласць і час –
усміхаецца мне ясназора.

XI

Усміхаецца мне ясназора
незадымлены мой далягляд.
На раўніне жыцця кожны ўзгорак
непаўторнасцю лашчыць пагляд.
Не хачу я шукаць сярод зорак
іншай роднай душы – наўздагад:
хісткіх кладак і прывідаў шмат
тоіць цемрай прасмолены морак...
Тут заўжды, побач з сэрцам, каханне –
кожны дотык праменіць святло.
Неўпрыкмет іншы змест набыло
і сапраўдны свой сэнс існаванне,
і на схіле жыцця, як світанне,
пачуццё замірэння прыйшло.

XII

Пачуццё замірэння прыйшло
з цэлым светам, з людзьмі, з гэтым лёсам.
Без яго мяне ўраз апякло,
а цяпер хоць на вогнішча босы.
Што мне з ім небяспечныя плёсы!
Я вяслую ўсім бурам назло!
Хай глядзяць, хай зайздросцяць нябёсы:
я надзейнае маю вясло!
Хай мне будзе мой вопыт апорай.
Ці ж я сёння дазволю сабе
над мінулым схіляцца ў журбе,
як ратай над няўдалай разорай?
Ноч – я ў думках лячу да цябе,
і не страшны мне цемра і гора.

XIII

І не страшны мне цемра і гора,
і няўзнак мне, што мала сяброў.
Ёсць святло і ў імгле вечароў:
б’е фантанам на захадзе ўгору –
пыркі сыплюцца ў нетры бароў –
апаўдня цень хаваецца ў норы,
а ўначы свецяць месяц і зоры –
што ім прывідны бляск ліхтароў!
І нязгасны твой вобраз – як сонца,
што ў захмараным сэрцы ўзышло...
І хоць болем наскрозь працяло
і ўявілася цемра бясконцай, –
носьбіт сонца, яго абаронца, –
сэрца знойдзе і ў цемры святло.

XIV

Сэрца знойдзе і ў цемры святло.
Прыгадай, калі смутак нахлыне –
не адна ты ў жыццёвай пустыні...
І хоць рэха тых дзён адгуло, –
тут, у сэрцы, дагэтуль не стыне
слоў тваіх развітальных цяпло...
Як ні гне нас адвечнае зло –
сэрца сэрца ў бядзе не адрыне.
Свет яшчэ не дарэшты сапсуты.
Перажытае плён свой дало –
каб нікому не крыўдна было,
каб заўжды быў твой голас пачуты,
каб, да зор ідучы праз пакуты,
сэрца ў цемры дарогу знайшло.

МАГІСТРАЛЬ

Сэрца ў цемры дарогу знайшло –
Сярод зорак сваю адшукала.
Дзякуй, дзякуй табе за святло,
што ў адчаі душу саграваla.
Дзён мінулых лістотай апалай,
золкім снегам шляхі замяло,
але ў сэрцы ізноў ажыло
зорных мар і ўспамінаў нямала.
Рэшткі крыўды распаліся ў тло,
пасвятлеў далягляд, і прастора
усміхаецца мне ясназора.
Пачуццё замірэння прыйшло.
І не страшны мне цемра і гора –
сэрца знойдзе і ў цемры святло.

Ксеракопія старонак з нататніка для вершаў з запісамі выхадаў паэта на працу ў саўгасе.

Ксеракопія старонак з нататніка для вершаў з запісамі выхадаў паэта на працу ў саўгасе.

Байкі і гумар

УПАРТЫ ГАСПАДАР

Аднойчы кажа Конь Гаспадару:
«Здаўна жыве ў нас узаемная патрэба
ў сумленнай працы: сам
я поле не ўзару,
а без мяне застаўся б ты без хлеба.

Але на ворыве
альбо калі мы возім гной,
калі на мне ажно трашчыць папруга,
мне ўсё-такі цяжэй, бо нада мной
сляпнём бязглуздым уладарыць пуга.
Без пугі баразна пайшла б раўней,
лягчэй было б табе ўпраўляцца з плугам.
Давай хоць раз без пугі пройдзем кругам.
Кінь яе ў сметнік, без яе зручней».

«Разумны ты ў мяне, –
той шчыра адказаў, –
і гэта мне надзвычай даспадобы.
Але каб я табой без пугі кіраваў?
Каб я – з табой на роўных?
А хваробы!»

МІКІТАВА ХВАРОБА

Звярнуцца да ўрача бухгалтара Мікіту
Прымусіла адсутнасць апетыту:
«Скажыце, што рабіць... Пакутую, хоць плач».
«Вы дзе працуеце?» – пытае ўрач.
«Ды я бухгалтарам галоўным у канторы...
Пасада неспакойная ў мяне:
бясконцыя праверкі, рэвізоры...
Праз іх я, ў рэшце рэшт, такі зрабіўся хворы,
што ўжо не п'ю, не ем, і трызню ў сне».
«Тады я вам параю тэрмінова
адмовіцца ад працы разумовай.
З рыдлёўкай папрацуйце год-другі.
Няхай тым часам адпачнуць мазгі».
Мікіта ў роспачы патыліцу пачухаў,
а ўсё-ткі доктара паслухаў.
Работу новую знайшоў сабе як бач:
пайшоў з рыдлёўкай выгружаць вагоны.
Праз год пытаецца яго той самы ўрач
пра апетыт і пра настрой ягоны.
І чуе: «Дзякуй вам і людзям за давер:
ужо ніводная мяне праверка не чапае,
і маю добры апетыт, але цяпер
мне на харчы зарплаты не хапае».

САМАКРЫТЫЧНАЯ ЛІСА

У пошуках вячэры –
мышэй, зайцоў – галодная Ліса
на ўзлесак выбегла з аўса.
Глядзіць, і цяжка ёй вачам даць веры:
на гэты раз Варона ўжо на дубе
сядзіць, і зноў – кавалак сыру ў дзюбе.

Ліса на пальчыках падбегла да яе
і не марудзячы – дапамагла прывычка –
зноў за сваё: «Прабач, сястрычка!
Даруй мне тыя хітрыкі мае.
Лічы, што я пажартавала недарэчна
і незнарок на сыр паквапілася твой.
А я ў сваю чаргу за гэты ўчынак свой
публічнай ганьбы заслугоўваю бясспрэчна.
Дык ты пакрытыкуй мяне хутчэй,
каб чулі ўсе, у чым тут справа.
Выказвайся адкрыта – маеш права.
Калі нас крытыкуюць, нам лягчэй
перабудоўвацца на лад жыцця сумленны...»
На словы тыя і на той падман страшэнны
згадзілася Варона, кажа: «Кар!
Глядзі, больш не мані». А сыр ізноў згубіла.
Ліса яго імгненна падхапіла
і – ходу ад яе ў лясны гушчар.

Ліса, вядома, – хітры звер.
Яна табе ў цяперашніх умовах,
хоць сто разоў пакаецца – на словах.
А ты, Варона, слухай, ды не вер.

НЯПІСАНЫ ЗАКОН

Глядзіць Варона: куры ў агародзе
дзяўбуць насенне з град. На іх праз плот
гукне заспаны Гаспадар:
– Акыш адсюль! – ды й годзе,
а тыя так і пруцца ў агарод.

«Бач, колькі тут іх шкодніцтвам занята,
а ён іх нават пальцам не кране.
Тут варта рызыкнуць:
пашчасціць – дык і мне
перападзе хоць некалькі зярнятак». –
Гэтак падумала Варона, села збоку –
наводдаль – і дзяўбе навідавоку.

Але і крыкнуць небарака не паспела,
як Гаспадар аднекуль стрымгалоў
прыбег са стрэльбай і
як жахне з двух ствалоў –
ажно з Вароны пер'е паляцела.

Рэзюмаваў здарэнне Грак-сусед:
«Казаў жа ёй: чужога нельга кратаць.
З курэй тым болей прыклад браць не след.
Ім Гаспадар – свой чалавек: хай кр*а*дуць,
Хай гэта іншых птушак не турбуе:
ёсць у людзей няпісаны закон,
які сваіх уласных патрабуе
зладзюг – апраўдваць, а караць – варон».

ШПАК І ГРАК

Калісьці Шпак быў неблагі спявак,
але ў яго начальнікам быў Грак,
які даваў адчуць сябе на карку.
Дарэшты задзяўбе, калі не каркну,
падумаў Шпак.
                    Дый надта ўжо карціць
уразіць талентам, начальству дагадзіць.
А трэба мець на ўвазе: змалку Шпак
чужыя галасы быў пераймаць мастак.

Пачаў ён спрабаваць і так і гэтак –
ані апладысментаў, ані кветак.
І колькі ён не п'яўся, не вучыўся,
а каркнуць так, як Грак, не налаўчыўся,
і па-шпачынаму спяваць ужо не змог,
бо голас надарваў – і выдыхся, і… здох…

Такі ж канец – здаецца мне –
і тых прыстасаванцаў не міне,
хто галасы чужыя пераймае,
як быццам голасу свайго не мае.

НЕДАТЫКА

Жыў-быў Матыль і ні аб чым не дбаў,
пакуль Валошку не сустрэў пярэстакрылы.
І гэтак ён яе адразу ўпадабаў,
што без яе яму і свет нямілы.
Ён быць або не быць пытанне вырашае,
а падляцець бліжэй адвагі не стае.
І ўжо Валошка не на жарт злуе;
«Бач ты які! Ён мною пагарджае».
Нарэшце смеласці набраўся Матылёк,
падкраўся неўпрыкмет і ў шчочку — цмок.
Валошка ў крык:
«Нахабнік! Гвалтаўнік!»
(Абразіў, бачыце, паненку.)
Ажно зусім тут разгубіўся Матылёк,
заціснуў вушы і наўцёк
ад таго енку.

На тым і скончылася іх галантная гульня.

Але каб аўтара не дакаралі
(якая ж байка без маралі?)
дадам: у той жа дзень суседская Свіння,
Валошку ўгледзеўшы ў траве, насупраць села.
«Якое хараство! Якая чысціня!» –
усклікнула і Недатыку з’ела.

ПЕНСІЙНЫ ЎЗРОСТ

Знаёмы ўсім з дзяцінства пёс Барбос
(які заўжды сумленна службу нёс),
калі заўважыў, што пачаў стамляцца,
не тыя зубы ўжо і дрэнна чуе нос,
рашыў: пара на пенсію падацца…

Пачуў пра тое кот па прозвішчу Мурло
і гэтак раптам зло
яго ўзяло –
з пагардай да суседа – гнеў і зайздрасць,
што ён сярод сваіх сяброў –
катоў
з Барбоса кпіць пачаў, і многа крыўдных слоў
пачулі ўсе яны ў ягоны адрас.

Бач, захацеў на пенсію Барбос.
А ці карысці многа ён прынёс
для грамады? Па-мойму – толькі шкоду:
адно брахаў, як чорт, ды не даваў праходу.
А зараз – што яму?! Святкуе абібок.
Паеў за кошт дзяржавы – і на бок.

А вы вазьміце хоць мяне, напрыклад:
мне без работы дзень пражыць – нязвыкла.
Без клопатаў шматлікіх і турбот
мне нават каўбаса не лезе ў рот.
Пасада ж у мяне хоць і высокая – на печы,
але нялёгкая. Лічы, гарачы цэх,
ды я не скарджуся, бо гэта грэх –

сваю прафесію няславіць, і, дарэчы,
пра пенсію яшчэ і ў сне не мару,
пакуль здароўе ёсць, лайдачыць не да твару.

Патроху кот так распусціў язык, як хвост,
і нават вырашыў унесці прапанову,
даволі смелую: «Пенсійны ўзрост
лічу магчымым павялічыць напалову».

Ён прапанову тую ўнесці ўнёс,
ды не ўспрыняў ніхто яе ўсур’ёз.
І дзякуй Богу: выйграла мараль…
Дарма што мы з табой, чытач, на жаль,
без байкі часам відавочнага не бачым,
а мо знарок
адводзім вочы ўбок,
наўмысна ставячы ў адзін радок
кацінае жыццё з жыццём сабачым?

РАЗУМНАЯ КАБЫЛА

Пакуль здаецца ім усемагутнай пуга –
сумленне ў людзях спіць або маўчыць.
Аралі ёю ўсе, аднак ніхто за плугам
не ўспомніў, што і ёй не шкодна адпачыць.
Сама ж яна ў аглоблях звыклай долі
сяк-так свой доўг спаўняла, як магла.
А сёння ўпершыню неспадзявана ў полі
зусім спынілася і не пайшла.
Сам чорт не мог даць рады ёй – прымусіць,
альбо ўпрасіць яе зрабіць яшчэ хоць крок.
Сусед гукаў: «Не падыходзь, бо ўкусіць.
Шалёная, скалечыць незнарок».
Непадуладная ў сваім пратэсце,
яна пад пугаю ўставала на дыбкі,
пастронкі зблытала, і гаспадар нарэшце
адвёў яе на выган пад дубкі.
І вось без прывязі на поплаве мурожным
яна ўжо траўку, расцугляная, скубе.
Згадзіся, так і між людзей не кожны
патрапіць з гонарам абараніць сябе.
Жывёліна, а, ў рэшце рэшт, – глядзі ты:
даў гаспадар адгул ёй на паўдня.
І нават сам сабе паспачуваў – сярдзіты,
што часам быў дурнейшы за каня.

ВІХОР

Быў поўдзень, І ўвесь свет як быццам
у нерухомасці драмаў.
Чакалі грому з навальніцай,
ды высветлілася – дарма.

Ніводзін з ранішніх прагнозаў
так і не спраўдзіўся – адно
віхор над сажалкай пранёсся,
разварушыў гнілое дно.

Узбаламуціў твань і ціну
і здзейсніу свой намер спаўна:
сарваў з галінкі павуціну —
на павуціне злосць спагнаў.

Пагаманіў усхвалявана
і сціх. А тое, што ўсплыло –
ізноў ад позіркаў схавана,
а зверху ўсё блішчыць, як шкло.

А там, на дне, там, дзе ў кутку ўся
знайшла прытулак гніль і гразь,
дагэтуль нават не прачнуўся
нікім не ўспуджаны карась.

РАНАК У ЛЕСЕ

Пранік прамень святла ў лясныя нетры,
пазаганяў у дуплы шэрых соў.
У кронах дрэў прачнуўся лёгкі ветрык
і дружны хор птушыных галасоў.
Ноч прэч наўскоч пабегла без аглядкі,
прачнуўся лес, і – хоць славутым не радня –
асіна й тая запляск*а*ла ў ладкі
дрыготкім лісцейкам сваім – у гонар Дня.

Адна яліна сумная стаіць.
Пыхлівы Дуб не прэч з яе пакпіць:
«Чаго надзьмутая стаіш, кісейная паненка?
Чаму не радуешся сонцу, адшчапенка?»

«Не для мяне яно, – адказвае Яліна, –
калі ўзыходзіць, ззяе ў вершалінах
высокіх самых і магутных дрэў, а ўдзень
ты, як заўсёды, свой раскінеш цень,
і сонца я ўсё роўна не пабачу.
І хоць прывыкла я, не скарджуся, не плачу –
не мне яно прамень свой шчодры шле...»
На момант цар лясны задумаўся, але,
збянтэжаны і здзіўлены бясконца,
наўрад ці ён галоўнае спасціг –
што не для ўсіх прыносіць радасць сонца,
калі яно ўзыходзіць не для ўсіх.

ПУБЛІЦЫСТЫКА

НА ЯКОЙ МОВЕ МЫ РАЗМАЎЛЯЕМ?

Сёння, мабыць, многія з маіх землякоў, жыхароў раёна і вобласці задаюць сабе гэтае пытанне. Сапраўды, на вуліцы, у гарадской краме, у розных грамадскіх і дзяржаўных установах усе мы сяк-так у асноўным размаўляем па-руску, а дома, паміж сабой, асабліва ў вёсцы на мове, якая значна адрозніваецца не толькі ад рускай, але, на першы погляд, не мае нічога агульнага і з беларускай мовай, што гучыць у радыёперадачах, якую дзецям нашым давядзецца грунтоўна вывучаць у школе, бо без ведання яе стаць не толькі адукаваным, але хоць колькі-небудзь пісьменным чалавекам у хуткім часе будзе проста немагчыма. Дык на якой жа мове размаўляюць тутэйшыя людзі нашага раёна? Адкажу з упэўненасцю: на беларускай. Дакладней, на адным з мясцовых дыялектаў беларускай мовы. У нашай роднай мове, як і ў кожнай з іншых моў, існуе некалькі дыялектаў і мноства гаворак, менш значных з іх адметнымі мясцовымі асаблівасцямі. Тым не менш, усе яны нясуць у сабе многа агульнага, што дазволіла аб’яднаць іх у адну беларускую нацыянальную мову. Можна вобразна ўявіць сабе мову, як дрэва, тады дыялекты – гэта карані, якія жывяць яго крону – літаратурную мову народа. Так гістарычна атрымалася,

што менавіта наша гаворка ў большай ступені адрозніваецца ад сучаснай літаратурнай мовы. Гэта здарылася між іншым і таму, што першыя стваральнікі літаратурнай мовы жылі ў асноўным у іншых мясцовасцях Беларусі і пачалі ствараць літаратурную мову на матэрыяле тых гаворак і тых дыялектаў, на якіх яны размаўлялі самі. Потым літаратурная мова ўвабрала і працягвае ўбіраць у сябе ўсё лепшае з усіх іншых дыялектаў і гаворак.

Сёння наўрад ці хто адкрыта выступіць супраць таго, каб беларуская мова атрымала нарэшце статус дзяржаўнай. Але замаскаваных супраціўнікаў адраджэння нацыянальнай мовы яшчэ шмат. Гэта ў першую чаргу тыя, хто патрабуе ўвядзення гэтак званага “двухмоўя”, гэта значыць, каб у нас былі дзве дзяржаўныя мовы: беларуская і руская. Чаму другой дзяржаўнай мовай павінна быць менавіта руская, а не напрыклад, яўрэйская, украінская альбо нават літоўская – па-мойму кожнаму зразумела, і спыняцца на гэтым не варта. Але ці патрэбна беларускаму народу другая дзяржаўная мова ўвогуле? Над гэтым варта паразважаць. На тэрыторыі Беларусі (у адрозненні ад такіх краін, як напрыклад, Швейцарыя, не кажучы аб самой РСФСР, у склад якой уваходзіць мноства народаў, народнасцяў і этнічных груп), карэнныя жыхары ў асноўным беларусы, дыялекты, на якіх яны размаўляюць – гэта дыялекты беларускай мовы. А для некарэннага насельніцтва Беларусі трэба даць усе магчымасці для іх развіцця ў нашай нацыянальнай культуры. У сярэдняй школе абавязковым павінна быць – апроч беларускай – навучанне рускай мове, як сродку міжнацыянальных зносін не толькі за межамі, але і ўнутры рэспублікі – з прадстаўнікамі іншых нацыянальнасцяў, якія часова пражываюць на тэрыторыі Беларусі альбо, пражываючы пастаянна, яшчэ не паспелі авалодаць беларускай мовай. Аднак дзяр-

жаўнай мовай павінна быць адна – беларуская, інакш яна зноў адразу ж апынецца ў ранейшым незайздросным становішчы, на што і разлічваюць прыхільнікі ціхамірнагвалтоўнай русіфікацыі – сярод іх і тыя, хто раней сцвярджаў, што беларуская мова – гэта дыялект рускай, а цяпер імкнецца пераканаць даверлівых вяскоўцаў, што мясцовы дыялект, на якім ён размаўляе – гэта і ёсць яго родная беларуская мова. А паколькі гэта ўсяго толькі дыялект, дык і наогул ніякай беларускай мовы не існуе, а тую літаратурную беларускую мову, якая ўсё ж намінальна існуе, прыдумалі пісьменнікі. І ўся гэта “дыялектыка хлусні” разлічана, як і раней, на нашу абыякавасць да сваёй не толькі нацыянальнай, але і проста чалавечай годнасці.

Некаторыя нашыя мясцовыя гаворкі параўноўваюць з гаворкамі памежных раёнаў УССР. Паміж імі існуе безумоўнае падабенства, асабліва ў вымаўленні, аднак жа, паводле маіх уласных назіранняў, у лексіцы, у выніку таго, што на тэрыторыі Беларусі на наш дыялект усё ж большы ўплыў (радыё, газеты) ужо аказала літаратурная і наогул беларуская мова, сёння ажыццяўляецца працэс адыходу (ці вяртання!) і набліжэння да беларускіх першакрыніц.

Дык на якой мове нам размаўляць?

Вядома, на роднай. Хораша гучыць роднае слова ў любым з дыялектаў, яно ўносіць у размову асаблівы інтымна-даверлівы шчыры настрой, але для іншых часам такое слова аказваецца незразумелым, вымаўленне – дзіўным. Яно, як кажуць, рэжа слых. Толькі даўно жывучы ў той або іншай мясцовасці, прышлы чалавек паступова, не заўважаючы таго сам, пачынае пераймаць спачатку асобныя словы, а потым і мясцовую гаворку ў цэлым, знаходзячы для сябе ў гэтым вялікае задавальненне. Аднак жа і веданне літаратурнай мовы – не толькі прыкмета культуры чалавека або яго адукаванасці, але і надзённая неаб-

ходнасць. У той жа Германіі, напрыклад, як вядома, існуе таксама некалькі дыялектаў, якія яшчэ ў большай ступені адрозніваюцца адзін ад другога, – а ці знойдзеце вы хоць аднаго немца, які б не ведаў нямецкай літаратурнай мовы або не мог ёю карыстацца? Упэўнены, што не знойдзеце.

Трэба верыць у разумовыя здольнасці і нашых дзетак, якім, маўляў (як нас некаторыя запалохваюць), זацяжка будзе вывучаць адразу дзве мовы, беларускую, а потым і замежную. Калісь у дваранскіх сем’ях дзяцей вучылі некалькім замежным мовам, – і потым большасць з іх усімі імі цудоўна валодала. Нам, дарослым, цяжэй, але ж і мы пры жаданні заўсёды зможам авалодаць – не замежнай, а ўсяго толькі мовай таго народа, да якога належым самі, на зямлі якога жывём, зямля якога – наша зямля і мы на ёй не бязродныя дзеці. Каб ніхто не зняважыў нас папрокам, быццам у нас нават мовы сапраўднай няма, што размаўляць мы можам толькі па чужынску або на дыялекце – на якім не напішаш не тое, што паэму, а нават і заяву свайму апрыкламу начальніку...

Як крыўдна нам, што пачуцця гарачага
мы ў сэрцы да цябе не зберaглі –
да той, якая ўсім нам стала мачыхай:
нічыйнай, шчодрай дзедаўскай зямлі.

Быць шчодрай ты ўзяла сабе за правіла,
чужому дом і скарб наш аддасі,
сваіх жа – абабрала і зняславіла:
свой у свайго спагады не прасі...

Спрытнейшыя – каб не памерці з голаду,
перш, чым накормяць хлебам цэлы свет,
спяшаліся свой лёс даверыць гораду,
змяніць на пашпарт воўчы свой білет.

Даруй, што многім з нас да скону суджана
чмурэць у вуллях цесных камяніц,
абы не піць ваду з тваіх забруджаных
атручаных і высахлых крыніц.

Ад клімату твайго, ад сонца золкага
ўцякалі мы хто ў Крым, а хто – ў Сібір...
Касмапаліты... нам цяпер аднолькава,
ўсё роўна, што пясок, што жоўты жвір...

Таму наўрад ці варта свой з дакорам нам
нагадваць боль няспраўджаных надзей:
"Зямля! Няўжо табе самой не сорамна
за паламаны лёс тваіх дзяцей?.."

ВАСІЛЬ ГАДУЛЬКА

Помнік паэту на могілках у вёсцы Федзькавічы.

Ліставанне

Васіля Гадулькі
з Галінай Самойла

Ні дарагой няма, ні дарагога…
А пісьмо ляжыць прад Богам,
Доказам таго, што варта жыць было,
Хоць і жыць давалася нямнога.
Ян Чыквін

[Калі мы абменьваліся адрасамі з Васілём у "Іслачы", я сказала яму: "Пішыце, калі будзе сумна", таму ён пачаў свой ліст менавіта з радка пра сум.]*

Ліст першы

в. Федзькавічы

Добры дзень, Галя!

Вырашыў напісаць Табе, не чакаючы, калі мне стане сумна. Пакуль што мне не сумна, жыву пад уражаннямі.

Спачатку мне хацелася б хоць коратка, але, па магчымасці, аб'ектыўна і без прыўкрас расказаць пра сябе ўсё, каб Ты ў цэлым ведала, з кім маеш справу. Гэта неабходна.

Мне ўжо 40 год. Гэта, вядома, ні ў якім разе не трагедыя, але здароўе ўжо, зразумела, не тое. Я маю на ўвазе, што перад семінарам крыху захварэў, але не паехаць не мог. На семінары адчуваў сябе нядобра і выгляд меў не лепшы. Ад гэтага таксама бянтэжыўся звыш меры, маючы і без таго характар занадта сціплы.

** Да друку матэрыял (уключна з эпіграфам) падрыхтвала Галіна Самойла. Лісты самой паэтэсы – з архіва Леаніда Галубовіча. Гл. "Тэрмапілы" № 19, 2015.*

У квадратных дужках – каментарыі Галіны Самойла.

Можа, якраз з-за гэтай чортавай сціпласці і жыццё маё дагэтуль склалася ў цэлым з няўдач. Я заўсёды адмоўна адносіўся да розных прыстасаванцаў, кар'ерыстаў і г.д., а самога сябе сцвердзіць як асобу сярод людзей не ўдавалася. Дый у каханні таксама не шанцавала неяк, таму сёння я – стары халасцяк, а гэта, мне здаецца, у вачах людзей яшчэ горш, чым калі б я быў, напрыклад, разведзены, або нават проста пакінуты жонкай. А так кожны цябе лічыць у лепшым выпадку дзіваком, а часцей за ўсё, як асобу, круглым нулём. Паводзіў я сябе таксама не так, як лічыцца неабходным весці сябе старому халасцяку, а, як кажуць, аскетычна, ставячы на першае месца каханне, якога не знаходзіў, дый не шукаў. Таму перспектыва завесці сям'ю ўсё болей звужалася, і сёння я лічу яе для сябе, можа, нават і нерэальнай. Але… урэшце хто яго ведае! У жыцці часам здараюцца і цуды.

Астатняе ты ўвогуле пра мяне ведаеш: што трохі пісьменны і што працую ў саўгасе, што матэрыяльна жыву да смешнага неўладкавана.

Калі ты прачытала свой верш, я адразу заўважыў, што ў Цябе ёсць не толькі сапраўдны (шчыры) талент, але й, галоўнае, нейк мне здалося, што тваё светаўспрыйманне, настрой, думкі – усё гэта тое ж, што і я сам адчуваю або адчуваў, толькі выказаць не паспеў ці не змог… Потым вельмі ўзрадаваўся, калі й Барадулін пахваліў той самы верш, і наогул, твой поспех – гэта якраз тое, чаго я вельмі хацеў і што здарылася.

Сорамна мне было б рабіць Табе прызнанне ў каханні, я й не раблю яго, а пакуль што прызнаюся толькі ў адным: бачу ў Табе па-сапраўднаму прыгожага і добрага чалавека з характарам, у нечым сугучным майму характару (гэта калі не зважаць на пэўныя недахопы ў маім), і жаданне ў мяне адно:

калі ты не супраць, будзем сябраваць проста як людзі, перапісвацца, а, можа, калі-небудзь і сустрэнемся. (Я ўпэўнены, што Ты зразумееш мяне, таму і пішу пра ўсё гэта проста і адкрыта).

Ці згодна Ты з маёй прапановай? Са свайго боку гарантую шчырасць і ніякай гульні ў флірт.

Мне таксама хацелася б ведаць, як Ты жыла і як жывеш, пра бацькоў, братоў, сясцёр. А таксама і тваю думку пра мяне, ці Ты верыш мне.

Калі будуць вершы, дасылай мне, калі пажадаеш, а я Табе – калі будзе сумна.

Мне здаецца, калі мы будзем сябрамі, мы гэтым у многім будзем карыснымі адно аднаму, а мне дык хоць жыць будзе весялей на свеце, пачну вучыцца жыць па-сапраўднаму і мэтанакіравана.

На развітанне заадно віншую Цябе з наступаючым Новым годам. Няхай прынясе Табе ён многа шчасця, цудоўных вершаў, далейшых поспехаў. І радасці – той, што будзе.

P. S. Даруй, калі што не так. Упершыню ў жыцці пішу пісьмо па-беларуску, а каб да дзяўчыны – дык, мабыць, ужо гадоў з дваццаць не даводзілася складаць падобных эпістул.

З радасцю чакаю Твайго адказу. З прывітаннем, Васіль.

А яшчэ (можа, я ўжо й замнога прашу?), калі не цяжка, вышлі мне, калі ласка, сваю фатакартку, якую-небудзь, маленькую, якая ёсць. Вельмі буду ўдзячны.

18 снежня 1986 г.

[На жаль, мой першы ліст да Васіля, відаць, не захаваўся, і наогул дрэнна захаваліся мае адказы на яго лісты на пачатку нашай перапіскі.

Калі мы пазнаёміліся, я працавала ў дзіцячым садку ў Гродна выхавацелем. А па адукацыі была

настаўніцай рускай мовы і латаратуры. У той час існавала размеркаванне падрыхтаваных кадраў, згодна з якім я адпрацавала настаўніцай тры гады ў Шчучынскім раёне: два ў Каменскай сярэдняй школе і адзін у Багушоўскай базавай. Перавялася з сярэдняй школы ў базавую сама, таму што ў 7 – 8 класах у мяне на ўроках была вельмі дрэнная дысцыпліна, а ў базавай школе (васьмігодцы на той час) былі значна меншыя класы і спраўляцца з падлеткамі для мяне было лягчэй. Я прасіла дырэктара каменскай школы, каб мне пакінулі толькі малодшыя класы – 4 і 5, але ён не задаволіў маю просьбу. Падчас майго звальнення завуч школы, якая лічыла мяне добра падрыхтаванай у адносінах методыкі выкладання прадмета і яго ведаў настаўніцай, сказала мне: “Ніколі не думала, што ў вас так востра стаіць пытанне <быць або не быць>“. Але яно ў мяне стаяла менавіта так, бо рабіць штонебудзь дрэнна для мяне было вельмі сорамна, я тады была максімалісткай.

Адпрацаваўшы сваіх тры гады, я пераехала ў Гродна, бо ў той час, хоць вырасла я ў вёсцы, мне, як і большасці маіх равеснікаў, хацелася пражыць жыццё ў горадзе.

На працу ў школе ў той час была чарга ў районе, і я пайшла ў дзіцячы садок выхавацелем. Да таго ж школы я ўжо пабойвалася…

Відаць, пра гэта я пісала Васілю, а таксама пра свой залішне сціплы і баязлівы характар, які я вельмі не любіла і з якім змагалася ўсё жыццё. Напэўна, штосьці пісала я і пра вершы. Мае творы заўсёды былі ясныя па думках і пачуццях. А ў некаторых іншых аўтараў я чытала глыбокадумныя і яркія творы, глыбокая думка “я” каторых дасягалася налётам затуманенасці на іх, а яркасць – метафарычнасцю і асацыятыўнасцю. Мне вельмі хацелася

навучыцца ствараць падобныя вершы. Магчыма, я разважала пра гэта ў сваім лісце да Васіля.

Да таго ж, калі я дасылала свае творы ў рэдакцыі розных газет і часопісаў, то ў адказ атрымлівала ў асноўным парады працягваць працаваць над імі. Друкавалі мяне даволі рэдка, і мне здавалася, што, калі б я навучылася пісаць “па-сучаснаму”, то на мяне абавязкова звярнулі б большую ўвагу. На жаль ці на шчасце, не ведаю, але мне такія вершы аказаліся недаступнымі.]

Ліст другі

Добры дзень, Галя!

Не ведаю ўжо, як і дзякаваць за такое харошае пісьмо, якое я атрымаў ад цябе і за навагодняе віншаванне, якое таксама прынесла мне многа радасці.

Я разумею цябе і добра ўяўляю сабе твой душэўны стан, таму што і сам у свой час перажыў у некаторай ступені нешта падобнае. Але мне было ўсё ж лягчэй, чым табе, бо я ніколі не марыў і не збіраўся стаць настаўнікам. Займаўся на факультэце перакладчыкаў. Займаўся вельмі добра, але калі пачалася практыка (з 2-га курса) стала цяжэй. Па-першае, трэба было добра апранацца (у нас тады лічылася абавязковым для перакладчыкаў нават на заняткі хадзіць у белай кашулі з гальштукам). А ў нас была стыпендыя тады – 28 руб., ад бацькоў з вёскі атрымліваў 5 – 10 руб. у месяц. Уяві сабе да таго маю сарамлівасць… А тут яшчэ трэба было якраз рыхтавацца да паездкі на паўгода на практыку ў ГДР, а зарабіць грошай не было дзе. Ну і я, у адчаі, насуперак усім парадам выкладчыкаў (бо я ўсё ж

быў выдатнікам), усё-ткі перавёўся на завочнае аддзяленне, але ўжо на педагагічны факультэт, бо для перакладчыкаў няма завочнага аддзялення. Папрацаваў трохі ў адной школе – прызвалі ў армію (служыў, між іншым, у Гродна), а пасля арміі здаў адразу ўсе экзамены (і па педагагічных дысцыплінах таксама) за 4-ы курс і зноў пачаў працаваць з восені, ужо ў другой школе. У мяне не было ніякай практыкі, а ўрокаў далі многа (і ў 7-8 кл. таксама). Праводзіў па 8 урокаў у дзень. Я таксама ведаў, як цікава правесці ўрок па замежнай мове, ведаў методыку, рыхтаваўся старанна. А вось дысцыпліна… Сама разумееш: без яе ўрок правесці немагчыма. Да мяне не выказвалі прэтэнзіі ні завуч, ні дырэктар, але ж і дапамогі чакаць не было адкуль. Не было кватэры, начаваў у адной старэнькай бабкі ў вёсцы, пакуль яна не захварэла і сын яе не забраў да сябе ў горад. Вось тут я і прыняў “нулявое рашэнне”. Я не шкадую аб гэтым, шкадую, што не закончыў інстытут. Што не ўладкаваўся дзе-небудзь з веданнем замежных моў (а такія магчымасці ў мяне, напэўна, былі), а пайшоў назло ўсяму і ўсім на будоўлю. І працаваў гадоў з 14, нядрэнна засвоіў некалькі будаўнічых спецыяльнасцей. Але на будоўлі ўсё ж цяжка, ды зрэшты фізічная праца – усюды фізічная праца.

А ты… ты малайчына. І па-першае, у цябе яшчэ ўсё наперадзе, па-другое, ты і сама цяпер адчуваеш у сабе больш упэўненасці. Я веру, што ты сябе сцвердзіш у жыцці. Ты ўжо сябе сцвердзіла. Тое, што здарылася з табой, дужа не прымай да сэрца, такое здараецца часцей, чым ты думаеш. А наконт характара… Гэта мужчыне быць занадта сарамлівым (а па той прычыне часам і баязлівым) нельга. А сціплым і нават пяшчотным і яму можна. Толькі цвёрдым і сумленным пры сваёй сціпласці.

А ў цябе характар цудоўны. Такія, можа, сёння сустракаюцца рэдка, ва ўсякім разе мне, здаецца, не сустракаліся дагэтуль…

Будзем сябраваць, абяцаю, што гэта табе не пашкодзіць, а мне дык знаёмства з табой ужо нават азначыла нейкі пераломны момант у светаадчуванні, ды і ў жыцці наогул – да лепшага, светлага. Хто яго ведае, можа і я калі-небудзь стану сапраўдным паэтам, а ты будзеш маёй зоркай, калі нават і недасяжнай – усё роўна цудоўна.

“Асяроддзя” свайго я не баюся. Я так і не прызвычаіўся, напрыклад, да грубай лаянкі і т.п. Характару свайго ламаць не стаў, каб прыстасаваць яго да адпаведных умоў, і – дзякуй богу. Усе даўно прывыклі, што я “белая варона”, і таму ніхто ўжо не заўважае гэтага, наадварот, з цягам часу, здаецца, нават пачалі паважаць і ў гэтым асяроддзі, хоць я “не выбіўся ў людзі”.

Канечне, здаралася, і выпіваў і нават піў з роспачы (ілгаць табе не хачу). Марылася і аб каханні, але неяк не канкрэтна і сумна. Вось як у вершы “Сумны санет”, які я напісаў зімой мінулага года і які табе высылаю, каб не быць занадта шматслоўным у адлюстраванні “пакут свайго самотнага жыцця”. Не ведаю, што са мной, але цяпер мне не сумна і дзякуючы перапісцы з табой – не самотна.

А цяпер пра вершы. Не адзін я заўважыў, што ў сучаснай паэзіі занадта многа знешняга бляску, “бенгальскіх агнёў”, як пісаў нейкі крытык. Некаторыя, і нават многія, верш не лічаць вершам, калі ў ім няма нечага такога, каб адразу кальнула ў вока. Гэтыя вершы часта вельмі дасканалыя па форме, нават бліскучыя і арыгінальныя, але:

Верш прыгожы ўспыхнуў і згарэў
фейерверкам асляпляльных промняў,

і нікому сэрца не сагрэў,
і ніхто нічога не запомніў…
(гэта мае радкі).

Няма ў іх звычайнага пачуцця, часам мала і думкі. Тым не меней такія вершы адразу кідаюцца ў вочы пры няўважлівым іх разгляданні, як гэта і робяць, напэўна, у рэдакцыях.

Пішы, Галя, так, як пісала дагэтуль. Удасканальвай форму колькі хочаш, але каб твае вершы заўсёды, як і тыя, што чуў ад цябе, кладліся на сэрца мягка, а думкі і пачуцці, перажытыя ці ўяўна-перажытыя былі шчырымі.

Па-мойму, гэта твой стыль, які адпавядае твайму характару – хоць я табе і не ўказ. Вер: у цябе талент, і талент цудоўны, бо шчыры, і не сумнявайся, што цябе зразумеюць і ацэняць. Дарэчы, чые гэта вершы былі апублікаваны ў “ЛіМе” перад Новым годам? Прозвішча Самойла, імя не запомніў, і таксама з Гродна. Мабыць, нехта таксама з тваёй радні? Няўжо ў вас усе там – паэты і паэткі?

Шлі мне свае вершы, якія хочаш і калі хочаш, я буду рады, захаваю для сябе і не згублю ніводнага.

Слухаў наша выступленне па радыё. Вельмі мне не спадабаўся мой голас і вельмі шкадую, што не пазычыў у пляменніка магнітафон і не запісаў для сябе твой. Але нічога, голас твой помню, калі чытаю тваё пісьмо, быццам чую, як ён гучыць, а вось твар неяк смутна… толькі вочы і бровы, прыгожыя… (Прабач, гэта я ізноў наконт фота. Прышлеш – буду вельмі ўдзячны.)

Пішы мне, калі ласка. Чакаю.

Будзь здаровай і – да пабачэння..

Вася.

10/I – 87 г. Маразы страшэнныя – беражы сябе.

СУМНЫ САНЕТ

Ноч пакінула цёмны закутак.
Ціха выпаўзлі прыцемкі з нор.
Надышоў шэры час шэрых сутак –
ані месяца ў небе, ні зор.
Сэрца ў роспачы млее: чаму так
цьмяна свеціцца вокнаў узор,
І чаму на заснежаны двор
шэрым інеем лёг шэры смутак?

Неба – возера шэрай нуды –
нагрувасціла снежных аблокаў.
Згасла рэха тваіх лёгкіх крокаў,
замятае завея сляды.

І здаецца, што ўжо назаўжды
твае вочы далёка-далёка.

Ліст трэці

Добры дзень, Галя!

Дзякуй табе за тое, што ты адгукнулася на маё пісьмо і напісала мне гэтулькі добрых слоў у мой адрас. Аднак мяне пачынае непакоіць, чаму ад цябе так доўга няма адказу на другое маё пісьмо. Дасылаў я яго на твой першы (вясковы) адрас, і цяпер хвалююся: можа, ты яго не атрымала, можа яно згубілася або трапіла каму-небудзь іншаму ў рукі. Там я пісаў табе трохі пра сябе (больш падрабязна), а цяпер толькі хачу спытаць, па якому адрасу табе больш зручна атрымліваць пісьмы ад мяне.

Яшчэ хачу ведаць, ці не выклікалі цябе партыйныя органы (калі ты таксама паставіла свой подпіс

пад пісьмом), і што табе гаварылі. Нас вызывалі ў абкам, гутарылі.

У мяне ўсё добра. Цяпер я часова працую начным вахцёрам на прахадной цэнтральнай сядзібы нашага саўгаса (або вартаўніком). Тут заўсёды цёпла, работы ніякай, вельмі многа вольнага часу, маю магчымасць спакойна рыхтавацца да паступлення ў БДУ, хоць цвёрда яшчэ й не вырашыў: паступаць або не.

Не хвалюйся, калі ласка, і не перажывай, што першыя твае крокі ў настаўніцкай дзейнасці цябе расчаравалі. Мне здаецца, што ты пры жаданні будзеш настаўніцай, і настаўніцай вельмі добрай, бо добрае маеш сэрца і светлы розум, і веды таксама. А з цягам часу станеш больш упэўненай у самой сабе. Акрамя таго, ты добры паэт. Дарэчы, напішы мне, ці многа ты ўжо, дзе і калі друкавалася. Я дык толькі ў раёнцы ды некалькі вершаў у абласной газеце.

Прабач, што не дачакаўся твайго адказу і напісаў табе зноў. Ведаеш, калі я цяпер, пасля першых уражанняў спрабую вызначыць для сябе, што галоўнае ў тым, што даў мне асабіста семінар, дык падыходжу да высновы, што гэта было перш за ўсё знаёмства з табой. Бо хоць ты трошкі перабольшваеш, быццам зусім ніхто мяне тут не разумее, але ў цэлым маеш рацыю. Людзі адносяцца да мяне някепска, але сапраўдных сяброў, а тым болей сяброўак, у мяне няма.

Пішы, калі ласка. А можа ты ўсё-такі атрымала тое маё пісьмо.

Паведамі, калі ласка, калі ў цябе дзень нараджэння.

Да пабачэння. 30/I – 87 г. Васіль.

[У наступным лісце я адказваю Васілю, што ў нашай радні толькі дзве паэткі, я і мама, таму што

мой брат Валянцін пісаў вершы патаемна ад нас. Ён не ставіўся сур’ёзна да свайго таленту і не лічыў сябе паэтам. А талент у яго, па-мойму, быў вялікі. Мне ўсё ў жыцці давалася цяжкай працай: і вучоба ў школе (матэматыка, фізіка), і паэтычнае майстэрства. А яму – усё было лёгка. Вучыўся без напружання і вершы складаў без напружання, як птушка спявае. І з той жменькі вершаў, што ён запісаў, – усе дасканалыя. Даведаліся мы з мамай пра яго вершы ад ягоных сяброў і калег па настаўніцкай працы зусім выпадкова і якраз тады, калі задумалі выдаць сямейны зборнік. Відаць, так трэба было Богу, каб кніга па-справядлівасці называлася не “Сола двух галасоў”, а “Сола трох галасоў”.

Аднойчы я сказала Валянціну: “Напэўна, таму ты не можаш ці не хочаш спраўляцца са сваёй п’янкай, што табе ўсё ў жыцці было лёгкім, ты не прывык працаваць над сабой, чагосьці дамагацца”. Ён згадзіўся: “Напэўна, так”.]

Добры дзень, Васіль!

Прабач, што затрымалася з адказам. Справа ў тым, што я жыву і працую ў Гродна, дамоў прыязджаю толькі на суботу і нядзелю. У сувязі з маразамі некалькі тыдняў зусім дамоў не ездзіла, вось тваё пісьмо і заляжалася. Даваць свой гарадскі адрас таксама не хачу, таму што там я жыву то ў інтэрнаце, то ў рознай радні, карацей, дзе прыйдзецца.

У “ЛіМе” былі надрукаваны вершы маёй мамы. Яна вельмі просіць цябе, калі ёсць такая магчымасць, выразаць іх з газеты і прыслаць нам, бо недзе наша газета згубілася. Паэтаў і паэтак у нашай радні, на жаль, толькі дзве: яна і я.

Усе астатнія ставяцца да паэзіі як хто: адны захапляюцца, другія пасмейваюцца (практыкі). Пасля таго, як для мяне больш-менш рэальным стаў зборнік, практыкі пачалі падлічваць, колькі ж грошай я атрымаю і, здаецца, прасякнуліся павагай.

Няўдачы свае розумам я не перабольшваю, а сэрцам не заўсёды магу кіраваць, нападае туга, і тады, пакуль не перахварэю, не супакоюся. Кепска, што ні да чаго ў жыцці я не ўмею ставіцца лёгка і проста, усё ўспрыймаю глыбока. І ва ўсім вінавачу сябе, калі штосьці не так, як трэба. Але ў асноўным пераадольваю сябе. Мне вельмі падабаюцца словы Марыі Складоўскай-Кюры: “Чалавек павінен верыць у тое, што ён чагосьці варты на гэтай зямлі, і гэтага чагосьці ён павінен дамагчыся, чаго б яму гэта ні каштавала”. У мяне ёсць талент, я ў гэта веру. Крыўдна толькі, што сілы, якія можна было б укласці ў творчасць, даводзіцца затрачваць на “прапіхванне” твораў. Але ж можа гэта і справядліва: калі ты талент, доказвай гэта кожны дзень; з болем, з пакутай – доказвай, адстойвай сваё права пісаць. Нездарма ж Быкаў Васіль сказаў, што таленту мала, і працы мала, патрэбен яшчэ і характар, каб сцвердзіць сябе.

Мне здаецца, Васіль, што ты дарэмна сябе прыніжаеш, называючы мяне сваёй “недасяжнай зоркай”. Ты чалавек вельмі таленавіты, вельмі здольны. І мне, і маім бацькам вельмі спадабаўся дасланы табой верш. Ты абавязкова павінен сабраць свае вершы, дапрацаваць, дзе што не так і выдаць іх. І ці не здарыцца так, што будзеш недасяжнай зоркай для мяне?

Я нядаўна напісала верш. Мае бацькі чамусьці лічаць яго мудрагелістым. А мне ён зразумелы…

Я пяшчотай сваёй захлынуся.
Я парэжуся ёй, як лязом.
Акрываўлюся, і рвануся,
І стамлюся, і стану слязой.
Паглядзі: я цяпер без колераў,
Я з душой, дагала раздзетаю.
А не ўбачыш, дзе сорам, дзе гонар мой,
Дзе я простая, дзе я з сакрэтамі.
Пакаштуй: я цяпер салёная.
Непрыемная я, гаркавая,
Я на смак як гора з праклёнамі,
Не зап’еш маю горыч каваю.
Дакраніся: цяпер я мокрая.
Я на ўсім сляды пакідаю.
Не загоіш мной рану: я вострая,
І не зловіш: праз пальцы ўцякаю.
Я няўвагай тваёй захлынуся.
І зраблюся тваёю слязой.
Ты заплачаш, а я не пральюся.
Я ў табе варухнуся лязом.

Пішы, калі ласка. Да пабачэння. Галя.

Ліст чацвёрты

Добры дзень, Галя!

Прабач, што не дачакаўся адказу, вырашыў напісаць да цябе па твайму гарадскому адрасу, які быў на канверце (Азёрскае шасэ і г.д.). Шкада, калі пісьмо не трапіць у твае рукі, але нічога страшнага, ліст быў кароценькі, пісаў я толькі, што цяпер для мяне асабіста знаёмства з табой здаецца, бадай, самым галоўным з усяго таго, што даў мне семінар, і яшчэ пытаўся, ці не выклікалі цябе для гутаркі

наконт пісьма ў ЦК.

Не знаходжу слоў, каб выразіць табе сваю ўдзячнасць за фотакартку. Буду берагчы яе і нікому не паказваць без патрэбы, хоць можа, хто-небудзь іншы на маім месцы часам і не ўтрымаўся б, каб не пахваліцца перад сябрамі, што знаёмы з паэтэсай, а яна акрамя таго яшчэ бачыце, якая прыгожая! Дарэчы, ты маеш рацыю: сяброў у мяне тут сапраўды няма, дый разумення ў цэлым таксама не знаходжу. Але затое з табой цяпер я магу заўсёды адкрыта пагаварыць пра ўсё самае набалелае і параіцца, калі ў гэтым будзе патрэба. А галоўнае, часам проста хочацца адчуць і ўпэўніцца, што не адзін ты на свеце думаеш, напрыклад, так, а не гэтак, пачуць добрае слова ў падтрымку ад чалавека, які цябе разумее.

Таму я цяпер часам адчуваю сябе амаль шчаслівым чалавекам, як ніколі дагэтуль, здаецца. Акрамя таго, усё тое, што адбываецца сёння ў грамадстве наогул, радуе мяне надзвычайна. Весялей стала жыць, вальней дыхаць. Быў час, калі я ледзь не страціў усялякую веру ў праўду і справядлівасць (між іншым, як і мільёны іншых). Быў час, калі й жыць не хацелася. Але гэта ў мінулым…

Ведаеш, Галя, я ў свой талент не дужа веру. Можа і надрукую калі-небудзь сваю кніжку (чаму не?), але наўрад ці паспею зрабіць многа: занадта позна пачаў. Таму хочацца, каб кніжка была добрая ва ўсіх адносінах і каб усё тое, што будзе надрукавана, было дасканалым, па магчымасці, вядома. Таму цяпер я кожны свой верш, здараецца, перараблю па некалькі разоў і не спяшаюся публікаваць. Тыя вершы, што я прывёз на семінар, сёння шкадую, што аддаў. Некаторыя з іх ужо перарабіў, іншыя зусім забракаваў. У мяне ёсць каля ста вершаў. Гэтага мала. Друкаваўся толькі ў ра-

ённай ды некалькі разоў у абласной газетах. У студзені напісаў вянок санетаў (!), спачатку здавалася вельмі добра, а праз колькі дзён захацелася, як звычайна, шмат чаго ў ім перарабіць, а гэта цяжка і зацягнецца, відаць, надоўга. Нікому не паказваў, але табе, калі табе цікава, буду высылаць потым, па частках.

Напішы мне, калі ласка, ці даўно ты пішаш, дзе ўжо і калі друкавалася, што табе казаў Барадулін тады, у апошні вечар у "Іслачы".

Дзякуй за верш. Ён сапраўды атрымаўся ў цябе крыху "мудрагелісты", але мне здаецца, я яго зразумеў, як трэба. Шкада, не ўсё ў ім пакуль што добра: па-мойму, замнога жорсткасці, выклiку. Акрамя таго, згадзіся: першы радок чацвёртай страфы ("Дакраніся…" і г.д.) без спецыяльнага ўдакладнення дзеючай асобы (сляза ці аўтар?) можа вызваць смешныя асацыяцыі. Ты, калі ласка, пакуль што не пасылай гэты верш нікуды, папрацуй яшчэ над ім, ён таго заслугоўвае. Некаторыя радкі проста цудоўныя ("Пакаштуй: я цяпер салёная, непрыемная я, гаркавая…" (сляза), або: "… і не зловіш: праз пальцы ўцякаю…").

Даруй мне, Галечка, і не крыўдуй, калі ласка. Я не крытык і мог бы не выказваць гэтых заўваг, калі б быў абыякавы да цябе, тваіх вершаў, як і наогул, да твайго лёсу. Але ж, як кажуць, сапраўдны друг не той, хто мёдам мажа, а той, хто праўду кажа. А я па-сапраўднаму веру ў твой талент, таму можа і больш патрабавальна стаўлюся да тваіх вершаў, чым ставіўся б да іншых. Напішы, ці згодна ты са мной у гэтым.

Перадавай маё прывітанне маме, яна ў цябе, відаць, слаўная. Добрага ёй здароўя і дзякуй.

У мяне засталася толькі маці, старая ўжо… і амаль непісьменная. Бацька памёр. Ёсць яшчэ два

браты, старэйшыя, жывуць з сем’ямі адасоблена. Для іх я – ніхто, бо яны, на жаль, усе “практыкі” (не ў лепшым сэнсе гэтага слова, вядома).

Паведамі, калі ласка, калі ў цябе дзень нараджэння.

А вось верш, якому, як я лічу, яшчэ далёка да дасканаласці, але ўсё ж…

Не пазірай
на захад сонца з жалем.
Вер: наша радасць
нас не абміне.
Надыйдзе ноч –
сваё святло запалім:
лучынку,
свечку,
лямпачку ў акне.
І радасць будзе
ад таго не меншай,
калі да нас яна –
хай праз гады –
а ўсё-ткі
завітае на агеньчык
з тым, каб ужо застацца
назаўжды.

Пішы, калі ласка. Чакаю.

8/ІІ – 87 г. Да пабачэння. Васіль.

P. S. А ўсё ж ты будзеш маёй недасяжнай зоркай, бо як жа чалавеку жыць без зоркі? Per aspera ad astra, як кажуць (да зор праз пакуты!).

[Тут ізноў няма майго ліста. Магчыма, я давала ў ім адказ на пытанне Васіля, ці выклікалі мяне ў партыйныя органы для гутаркі пасля паездкі ў “Іс-

лач”, дзе мы напісалі калектыўны ліст у ЦК партыі аб стане беларускай мовы ў нашай рэспубліцы. Мяне выклікалі ў абкам партыі. Гутарылі. І я плакала там. Пасля ў мяне пытаўся тагачасны старшыня абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі, спадар Аляксей Карпюк, чаго я плакала. Усе падумалі – таму, што раскаялася, навошта паставіла свой подпіс пад пісьмом. А на самай справе я плакала ад таго, што са мной размаўлялі вельмі груба. Гэта цяпер я магу “трымаць удар” грубасці, магу і адказаць на яе. У той час я не пераносіла грубасці зусім, магла, напрыклад, заплакаць у магазіне ад грубага тону прадаўца.

Мяне тады запрашалі прыходзіць у абкам са сваімі літаратурнымі праблемамі, але я не хадзіла ніколі з-за той сваёй першай “грубай” сустрэчы з імі.

Загадчыца дзіцячага садка, сёння ўжо нябожчыца, Клаўдзія Пятроўна, у хуткім часе пасля майго выклікання у абкам падышла да мяне і сказала: “Ужо некалькі разоў званілі з абкама партыі і пыталіся, чаму і навошта вас узялі на працу ў наш дзіцячы сад? Але я не веру, што гэта з абкама партыі. Напэўна, гэта нехта з вашых знаёмых жартуе…” Я прамаўчала ў адказ, нічога не тлумачыла ёй, а пра маю “літаратурную дзейнасць” яна нічога не ведала.

З працы ў садку мяне ніхто не звальняў, я сама пайшла адтуль летам, пасля адпачынку. Мне былі тады зусім незразумелымі малыя дзеткі, да таго ж я ніколі не мела здольнасцяў да танцаў, спеваў, выкананняў розных акцёрскіх роляў, таму гэтая праца была “не мая”.]

Ліст пяты

Добры дзень, Галя!

Не трэба прасіць у мяне прабачэння за затрымку з адказам. Вядома, мне заўсёды цікава і радасна атрымліваць ад цябе пісьмы, але не лічы для сябе, калі ласка, нейкім няўхільным абавязкам рэгулярнасць нашай перапіскі, інакш яна можа здацца вымушанай. Зрэшты, я добра ўсведамляю і тое, што ў выніку пэўных змен у тваім асабістым жыцці можа некалі здарыцца, што перапісвацца табе са мной стане няёмка і непажадана. Тады папярэдзь мяне, калі ласка, я не пакрыўджуся. Буду сачыць за тваім творчым лёсам здалёк, па-ранейшаму з цікавасцю і захапленнем. А пакуль што – пішы мне, калі ласка, калі адчуваеш у гэтым патрэбу, настрой або неабходнасць выказацца.

Твае разважанні наконт цвёрдасці характару прымусілі мяне яшчэ раз упэўніцца ў тым, што часам мне яго, на жаль, якраз і не хапае. Асабліва злуюся на сябе за тое, што згадзіўся выступіць па тэлебачанні, нягледзячы на тое, што сцэнарый выступлення быў складзены неахайна, вершы не лепшыя ды і я сам быў непадрыхтаваны (пасля начнога дзяжурства, выгляд быў хворы і г.д.). І вось, нягледзячы на ўсё гэта, я ўсё-такі згадзіўся, не адмовіўся, каб не падводзіць тых, хто рыхтаваў перадачу. А ў выніку атрымалася ўсё бязглузда і, мякка кажучы, нецікава.

Напэўна, у кожнага ў жыцці ёсць моманты, пра якія ўспамінаць непрыемна. Для мяне гэта якраз той выпадак. Але затое добры ўрок на будучае. Цяпер я больш насцярожана стаўлюся да людзей, бо падазраю нават, ці не было тое выступленне наўмысна падрыхтавана не на маю карысць? Хто ведае. Ва

ўсякім разе нельга быць неабачным, і ва ўмовах кан'юнктуры не разлічваць на дабрачын-насць мала знаёмых людзей, нават калі яны паэты – якіх ёсць і будзе процьма. Якім усімі праўдамі і няпраўдамі пашанцавала апублікаваць адну ці дзве кніжкі. Якія паспелі пераканаць сябе, што паэтычная творчасць – адзіны сэнс іх жыцця, а цяпер бачаць, што гэта не так, пакутуюць, зайздросцяць, а самі шэдэўраў ствараць ужо не могуць, а выратаваць можа толькі шэдэўр… Небяспечныя людзі, вартыя жалю. Баюся трапіць у іх лік, вось адкуль мая няўпэўненасць у сваіх творчых здольнасцях. Вось чаму я не спяшаюся выходзіць (тым болей сілком ірвацца) у шырокі свет. І гэта ўжо не ад мяккасці характару, як бачыш, а таксама хутчэй за ўсё ад гордасці, якой і ўва мне заўсёды хапала. (Бо чым жа яшчэ растлумачыць той хоць бы факт, што маючы ўсе магчымасці ўладкавацца на лепшую работу, я выбраў горшую і ўсё жыццё спрабую сцвердзіць тую простую ісціну, што сапраўдная годнасць чалавека не залежыць ад знешніх умоў?)

Хачу удакладніць, у якім сэнсе я ўжыў тэрмін "недасяжная зорка", маючы на ўвазе цябе.

Па-першае: за апошні час я прачытаў вельмі многа вершаў розных вядомых і невядомых дагэтуль мне аўтараў. Міжволі прыходзіцца параўноўваць, аналізаваць… Твае вершы мяне ўразілі і ўражваюць па-ранейшаму, іншых аўтараў лёгка забываюцца, а твае заўсёды пакідаюць след…

Чаму – сам хачу зразумець. Можа, я надта суб'ектыўна стаўлюся да іх, а можа і сапраўды тут закладзена нейкая сіла пранікнёнасці… Адным словам, яны мне падабаюцца, і мне хацелася б самому навучыцца гэтак пісаць, але ведаю ўжо: ніколі не атрымаецца. Лірычныя вершы ў мяне наогул слабыя.

Па-другое: ты мне падабаешся як чалавек, у многіх адносінах з якога можна браць смела прыклад: адкрыты, смелы, сціплы і г.д. Спалучэнне ўсіх тых рыс, якія я цаню ў чалавеку, але рэдка сустракаю.

Па-трэцяе: у кожнага мужчыны, нават у тых, хто наогул расчараваўся ў жанчынах (ёсць і такія), мне здаецца, павінен быць нейкі ідэал жанчыны, якому адпавядае канрэтны вобраз у жыцці. Хай сабе гэта і “недасяжная зорка”, але шлях паказвае правільны… Дарэчы, а як ты, напрыклад, ставішся да кахання, якому не суджана здзейсніцца? (Здараецца ж.) Ці мае яно права на існаванне?

(Даруй, вучнёўскае пытанне – адказваць не абавязкова).

Доўга думаў наконт таго, ці варта мне паступаць вучыцца. Ну, паступлю, а што далей? Шукаць месца ў школе? Гэта я мог бы і цяпер паспрабаваць, паперкі ж сякія-такія ёсць. А пяць ці шэсць гадоў – гэта маладому толькі лёгка сказаць… А беларускую мову я можа й сам з цягам часу вывучу як след, абавязкова вывучу. Падумаю яшчэ…

Дарэчы, напішы мне, ці многа я раблю памылак (пунктуацыя, арфаграфія – гэта яшчэ не самае галоўнае, а так, наогул).

Дзякуй табе за верш. Прачытаў твае надрукаваныя вершы, якія знайшоў. Што падабаюцца, я ўжо казаў.

Фотакартку я табе абавязкова вышлю, толькі пачакай крыху. Цяпер якраз у мяне няма, бо даўно ўжо не фатаграфаваўся, а гэтак праз тыдні два, добра?

Не крыўдуй, калі ласка, калі што не так. Настрой у мяне ў апошні час бывае не з лепшых. Ніводнага нават верша не напісаў. Поспехаў табе і добрага настрою.

Да пабачэння. 4/III – 87 г. В.

[Наступны мой ліст, напэўна, адсканіраваны не цалкам. Пачынаецца старонка без майго звароту да Васіля. Трэба запытаць у спадара Леаніда Галубовіча, можа, сканіравалі няўдала.]

Добры дзень, Васіль!

Не ведаю, ці трэба табе паступаць у інстытут. Нічога асаблівага ён табе, я ўпэўнена, не дасць. І беларускую мову ты там не вывучыш. Я яе таксама не ведаю добра, карыстаюся слоўнікам. Я дык цяпер ужо нікуды не паступала б. А ў сучаснай школе працаваць вельмі складана. Трэба мець каменныя нервы. Мае бацькі абое не дарабілі да пенсіі, пайшлі па хваробе на 40% заўчасна. Думай сам. А памылак ты не робіш, ва ўсякім разе я не знайшла ніводнай.

Хачу яшчэ з табой параіцца. У мяне ёсць верш, які я напісала ў 8-м класе – “Бывай, дзяцінства”. Бацькі кажуць, што яго можна ўключаць у зборнік. А як лічыш ты?

Зноў капяжы ля хаты зазвінелі,
У лесе першыя пралескі зацвілі.
А годы нашага дзяцінства паляцелі,
Як быццам восенню у вырай жураўлі.
А мы адлёт іх непапраўна праглядзелі,
Мы не заўважылі хвілін тых або дзён.
Рукою нават памахаць ім не паспелі
І не паслалі развітання наўздагон.
Яны на крылах жураўліных не вярнуцца,
Ў суровай вечнасці не выпрасіш ключы.
Як будзе цяжка, мы ж захочам азірнуцца,
У абароненасць дзяцінства уцячы.

Хацела яго крыху перарабіць, скараціць у, нічога пакуль што не атрымліваецца.

Добрага табе настрою, Васіль!

Не губляй яго, калі ласка. Ты вельмі добры, разумны, шчыры чалавек. А гэта – самае галоўнае ў жыцці. Дасылай свае вершы, асабліва хацелася б пачытаць твой "Вянок санетаў".

Пішы. Да пабачэння.

Галіна.

10. III – 1987 г.

Ліст шосты

Добры дзень, Галя!

Прабач, калі ласка, што затрымаўся з адказам. Не таму што быў у дрэнным настроі: такое пісьмо, як ты мне напісала, можа нават чалавеку і ў вялікім горы вярнуць добры настрой. А якое ж у мяне гора? Але дзякуй табе, яшчэ і яшчэ раз дзякуй. Як ты ўсё добра разумееш, нават тыя мае думкі, якія я не рашаюся выказаць адкрыта! Што ты перабольшваеш пазітыўныя якасці майго характару – гэта нічога: усё -такі прыемна, і акрамя таго нясцерпна хочацца сапраўды быць такім: разумным, шчырым, добрым чалавекам. А цябе я нікольні не ідэалізую. Кажаш, мала ведаю цябе… Але ж я цябе адчуваю. Дый таго, што пра цябе ведаю, дастаткова, бо ведаю я самае галоўнае. І калі ўжо быць шчырым і адкрытым да канца – люблю цябе, проста люблю, і гэтага не можаш забараніць нават ты. Дый навошта забараняць? Я гавару пра любоў, але маўчу пра каханне, хоць шчыра кажучы… Зрэшты, любоў можа існаваць і без кахання, а вось каханне без любові – не бывае сапраўднага. Я пра гэта думаў усе гэтыя

дні. Ты разумная, і я ўпэўнены, што зразумееш мяне правільна: я ніякім чынам не парушу твае жыццёвыя планы, каб наблізіць іх да сваіх. І калі мне хочацца стаць лепшым, як быў дагэтуль, дык гэта “вовсе не затем, чтоб ты меня любила, просто потому, что я тебя люблю». Адно, чаго прашу, дык гэта каб сяброўскія адносіны паміж намі працягваліся сапраўды, як і дагэтуль. А найвялікшае маё жаданне – каб ты была шчаслівай у жыцці. У гэтым я здолею і для сябе знайсці долю сапраўднага, хай сабе і крыху засмучанага, шчасця.

Ну вось – dixi, et animam levavi (сказаў і аблегчыў сабе душу). Прабач мне. Не паказвай гэтыя радкі бацькам, калі ласка. Бо напэўна смяяцца будуць.

Мара мая – сустрэцца з табой, пабачыць цябе. Калі б ты згадзілася, я прыехаў бы ў дамоўлены дзень ці ў Гродна, ці ў вёску, хоць на гадзінку ці на некалькі гадзін. Гэтак у канцы мая або ў чэрвені. Лепей у вёску, бо прырода і ўсё… Але ж на гэта трэба згода тваіх бацькоў. Дарэчы, у мяне 18 мая дзень нараджэння, а я ўжо некалькі год адзначаў яго без сяброў. Напішы, калі ласка, што ты думаеш наконт усяго гэтага.

Я таксама да гэтага адзін раз здымаўся на абласным тэлебачанні. Але тады было ўсё інакш. І таксама перадачу рыхтавалі брэсцкія паэты – А. Каско і М. Пракаповіч. Пракаповіч мне чамусьці не падабаецца. А зрэшты я яго мала ведаю. Дый хопіць пра гэта.

Сярод нашых паэтаў ёсць адзін толькі чалавек, якму я магу даверыцца ва ўсім. Гэта карэспандэнт нашай раёнкі Васіль Сахарчук. Мы ездзілі разам на семінар, ён як перакладчык. Можа, помніш: чарнявы, з вусікамі. Спачатку ён быў мне ў многім настаўнікам, а цяпер чамусьці вырашыў, што я ўжо і

так дастаткова адукаваны, і ў вершах маіх, якія аддае ў друк (ён кіруе літаб’яднаннем пры рэдакцыі) не кране нават знакаў прыпынку, хоць у пунктуацыі я яшчэ “плаваю”. Твае вершы яму таксама падабаюцца, але ён спачатку захапіўся В. Куртаніч, нават надрукаваў у газеце два яе вершы, якія – не пачутыя, а прачытаныя з паперы – уразілі мяне значна менш. Дарэчы, у мяне ёсць адрасы і Куртаніч, і Марціновіч. Але пісьмаў я да іх не пішу – дый навошта? Замужнія жанчыны, розныя людзі. Павіншаваў толькі абедзвюх з Новым годам. Куртаніч прыслала ў адказ паштоўку.

Ты мне бліжэй яшчэ і таму, што мова ў нас і на Гродзеншчыне хоць і адрозніваецца ў вымаўленні, затое ў лексіцы амаль супадае. Я пачаў вывучаць (для сябе) дыялектныя асаблівасці беларускіх гаворак і знайшоў многа таму пацвержданняў. А можа я й памыляюся, можа зноў гэта суб’ектыўны падход.

Калі-небудзь сустрэнемся – пачуеш, як у нас гавораць, ад мяне. Пісаць нельга – атрымаецца паукраінску з памылкамі.

Твой верш для васьмікласніцы здаецца занадта добры. Бачыш: талент прасвечвае і ў такім просценькім вершы. Сам не ведаю, ці ўключаць табе яго ў зборнік. Ва ўсякім разе скарачаць там нечага, а паправіць трэба. Напрыклад, тое слова, што мы “кідаем наўздагон”. Але калі цяжка, не муч сябе – за гэты час напішаш другі верш. Мне цяжка адшукваць твае надрукаваныя вершы. У “Работніцы і сялянцы” знайшоў. У бібліятэцы падшыўкі не захоўваюцца. Таму дасылай мне, калі ласка, колькі зможаш. Я таксама буду. І ў гэтым пісьме дасылаю табе некалькі розных вершаў.

Да пабачэння.

Зноў буду чакаць тваго пісьма, як свята. А “Вянок санетаў” я пакуль што дарабляю. Бачу, што

атрымаецца, таму стараюся давесці да кандыцыі.

24/III – 87 г. Васіль.

Гэты верш слабенькі – не звяртай на яго ўвагі.

***

Не ў тым бяда твая, паэце,
што змалку гора не спазнаў –
затое ў душным кабінеце
гарбеў над вершам дапазна.

Ты завіхаўся, не лайдачыў,
але – дый то не без прыўкрас –
заўжды адзін бок праўды бачыў,
звычайна той, што напаказ.

А сейбіт не паўпраўды прагне.
Яму няпроста дагадзіць.
Табе, бач, поле хлебам пахне,
яму арганікай смярдзіць.

Далёка не адно і тое ж –
на яве бачыў ці прысніў.
Чаго не ведаеш, не ўтоіш…
Дый не дарос ты да хлусні.

Аднак за тое жалю варты
(каб слова горшага не ўжыць),
што сам не знаў жыццёвай праўды,
а ўсіх вучыў, як трэба жыць.

(Той верш, што на адваротным баку гэтага ліста, калі ласка, нікому не чытай. Я яго дасылаю табе, каб ты ведала, што не толькі Вольга Куртаніч, але і я магу пісаць крыклíва, злосна і рэвалюцыйна.

Напісаў яго пад уплывам верша Панчанкі “Труба”, змешчанага ў адным з нумароў “ЛіМа” за студзень. Чытаю сярод рабочых, калі ў адпаведным настроі. Рэдакцыя не возьме: перабольшана, сустракаюцца русізмы і г.д. Ды і сам не хачу.)

***

Народ мой, няўжо ты навечна запрогся
ў ярмо дармаедаў, дзялкоў і хапуг?
Твой лёс вырашаюць – цябе не запросяць.
Куды табе! Гэта ж выбраннікаў круг.
Выбраннікаў тых, што паселі на карку
і душаць, ды так, што аж стогне зямля.
І ў голас у п’яным застоллі пад чарку
смяюцца, што рукі твае ў мазалях.
Прывыклі: на ніве дзяржаўнай пасуцца.
Дапалі да ўлады… Ты мне – я табе.
Махлярства…Карупцыя… П’янства… Паскудства…
Няўжо не адчуў ты на ўласным гарбе:
разбэсціла душы мараль спажывецтва
(Вучыся, сынок, не рабіць – зарабляць),
начхаць ім на праўду, на лёс чалавецтва…
Упартыя – пойдуць на ўсё з-за рубля…
Народ мой! Ты горшыя вынес пакуты,
аднак не скарыўся і ў чорныя дні.
Няхай мне не кажуць: народ мой сапсуты
дзесяцігоддзямі звыклай хлусні:
хто з вогнішча выйшаў, галодны і босы –
не веру, каб чыстай душу не збярог.
“Бі ў барабан і нічога не бойся”, –
хай лозунгам будзе тваіх перамог.

(Бацькам можна прачытаць гэты верш толькі ў тым выпадку, калі ты ўпэўнена, што яны не напужаюцца).

Роднае дрэва

Вунь лісцік на дрэве – ахоплены тлом,
Гарыць-дагарае апошнім святлом
і хутка на дол разам з іншымі ляжа.
Гуллівы вятрыска яму так і кажа:
"Гляджу на цябе, і шкада мне да слёз:
кароткі твой век і трагічны твой лёс".
А той у адказ яму шэпча: "Не трэба
мяне шкадаваць. Кінь свой позірк на дрэва –
я разам з братамі яго ўзгадаваў:
лавіў промні сонца – яму аддаваў,
сцярог яго гонар ад хцівага вока.
І роднае дрэва ўзнялося высока,
і роўных яму сярод роўных няма…
яму я жыцця свайго скарб нездарма
дарэшты аддаў, калі сам быў зялёны:
хай заўтра я згасну, як згаслі мільёны,
хай кропелькай сонца згублюся ў траве –
мне ў памяці жыць, пакуль дрэва жыве".

Прыгожы верш

Верш прыгожа ўспыхнуў, і на крок
змрок спалохана падаўся ўбок,
свет набыў дзівосныя адценні,
але толькі на адно імгненне:
верш прыгожа ўспыхнуў і згарэў
фейерверкам асляпляльных промняў,
і нікому сэрца не сагрэў,
і ніхто нічога не запомніў.

***

Разлілася зара –
і ў паўнеба не ўмесціцца.
Адгуляла завея.

Сціх вецер калючы
І ўзыходзіць такі вострazубы серп месяца,
што аж нават вачам ад яго – балюча.
Снег звініць пад нагамі. Па сцежцы ўтаптанай,
як па струнах напятых ідзеш, і здаецца,
быццам кожны ў завулку твой крок апантана
гулкім рэхам аб шыбы прамёрзлыя б’ецца.
Белай парай з грудзей тваіх рвецца дыханне.
Вусны, твар казытліва халодзіць паветра.
Быццам, зноў малады, ты ідзеш на спатканне –
гэтак хораша ў думках, спакойна і светла.
І прыемна ўявіць: поўня ў небе, як люстра,
залівае блакітным святлом наваколле,
а ты крочыш і крочыш каханай насустрач,
курс узяўшы на зорку ў заснежаным полі.
О, зімовая даль! Пах смалістай яліны,
цеплыня тваіх рук і пунцовыя шчокі…
Не адны толькі ў сэрцы жывуць успаміны,
калі гэтак нас вабіць яшчэ
свет шырокі.

P. S.

Фота прыдзецца яшчэ пачакаць. Мне ж усё-ткі хочацца хоць крышку падабацца табе і знешне таксама. Але й маладым выглядаць на старых сваіх фатаграфіях таксама не хачу.

Васіль.

Ліст сёмы

Добры дзень, Галя!

Прабач мне, але я так і не дачакаўся адказу на сваё пісьмо, якое паслаў у той жа дзень, як і бандэроль. Чаму, не ведаю. Можа ты яго не атрымала, а

можа я не атрымаў твайго. Тады, мабыць, ёсць нехта зацікаўлены ў тым, каб мы не перапісваліся. А можа ты перадумала? Усякія думкі лезуць у галаву. Пісьмо тое было напісана шчыра і адкрыта. А можа ты пакрыўдзілася, што я напісаў, што люблю цябе, даючы зразумець, што на каханне не разлічваю (розніца ўзростаў). Ці можа вершы мае табе не спадабаліся? Яшчэ я пісаў, што мару ўбачыцца з табой, прыехаць калі-небудзь да цябе хоць на некалькі гадзін у вёску, калі ты згодна. Вельмі шкада, калі ты не атрымала таго пісьма. Не ведаю нават, што ты ў такім разе пра мяне падумала.

Што б там ні было, прашу цябе, напішы мне, калі ласка, хоць адно яшчэ пісьмо. Адкажы на мае пытанні. Твае пісьмы былі заўсёды вялікай падтрымкай. І акрамя таго мне неяк не верыцца, што ты магла спыніць перапіску пасля таго, як упэўніла мяне ў сваёй зацікаўленасці ёю.

Стаміўся чакаць, але ўсё роўна буду чакаць. Хоць некалькі радкоў, калі ласка.

16/IV – 87 г. Васіль.

Добры дзень, Васіль!

Па лесе росным
Брыду ігліцай, імхамі.
Даруй, мой родны,
Я цябе не кахаю.
Я злая, мусіць,
Цябе пакрыўдзіла горка.
Дажджу малюся,
Палянам, дрэвам, узгоркам.
Ім усё роўна…
І боль сумлення сціхае.
Даруй, мой родны,
Я цябе не кахаю…

Кажу запозна.
Ты мне не верыш упарта,
То шлеш пагрозы,
То пераходзіш на жарты.
Рукой халоднай
Разлука ўдалеч махае.
Даруй, мой родны,
Я цябе не кахаю.

Гэты верш напісаны мною не цяпер, і не пра нашы з табою адносіны, але ж да нас ён таксама падыходзіць, асабліва тры першыя куплеты. Я атрымала два тваіх пісьма і бандэроль. За бандэроль вельмі ўдзячная табе. Я люблю творы М. Багдановіча. Мне здаецца, гэта адзіны паэт на Беларусі, паэтычнае майстэрства якога ўзнялося да сусветнага ўзроўню.

А вось адказаць на пісьмы было вельмі цяжка. Я ставілася да цябе як да сябра, як да старэйшага брата, як да добрага чалавека. А ты ўсё часцей і часцей узнімаеш тэму кахання. Што можна адказаць на такое пісьмо, якое ты мне даслаў? Або прызнацца табе таксама ў каханні, або парваць усялякія адносіны. Не магу ж я рабіць выгляд, што нічога не разумею і здзекавацца над табою. І адказаць на твае пачуцці таксама не магу. Не таму, што ты старэйшы за мяне. Калі б ты быў маім равеснікам, я напісала б табе тое ж самае. Проста я кахаю другога. Ці кахаю, ці болей прывыкла да яго, я яго даўжэй ведаю, часцей з ім сустракаюся.

Я разумею, што гэтым пісьмом зраблю табе балюча. Але ж як зрабіць інакш? Будзь, калі ласка, Васіль, не толькі рамантыкам, але і рэалістам, і філосафам. Прыязджаць да нас пакуль што не трэба. Магчыма, сустрэнемся пасля. А пісаць? Часам узнікае неабходнасць падзяліцца думкай, крыўдай,

вершам. Не трэба толькі пра каханне да мяне. Не прымушай мяне іграць ролю каварнай сірэны.

Вершы тваe добрыя. Чытала ўсе бацькам. Ім таксама спадабаліся.

Да пабачэння.

28. IV - 1987г. Галя.

Ліст восьмы

Добры дзень, Галя!

Дзякуй табе, што ты мне ўсё-такі напісала. Я ніколі на цябе не крыўдую. Было трошкі крыўдна, калі ад цябе не было пісьмаў, бо я не мог нічога зразумець. Ты, як заўсёды, маеш рацыю, і я з табою павінен згадзіцца. Сапраўды, часам я перастаю быць рэалістам і "філосафам", калі мне хочацца нейкім чынам уздзейнічаць на рэальнасць, паправіць яе так, каб яна была больш падобна да ідэальнай. Але ўмею нарэшце і спахапіцца і не пакутаваць ад непазбежнага расчаравання. Але ж і ты не павінна была сумнявацца ў самых добрых маіх намерах. Зрэшты, давай сапраўды не нагадваць адзін другому пра гэта. Дзякую табе за далікатнасць, ты ж магла б і пасмяяцца з мяне, і пакпіць. Але гэтага не зрабіла. Таму акрамя ўдзячнасці ў адносінах да цябе я нічога іншага не адчуваю і не павінен адчуваць.

Рады, што табе спадабалася кніга. Але радок прысвячэння (ад рукі) прашу выкрасліць, бо ён цяпер ужо не мае сэнсу нават таго, што меў.

Ведаеш, Галя, я раней думаў калі-небудзь сабраць і адаслаць табе ўсе свае лепшыя вершы для захавання. Бо ў мяне яны могуць згубіцца. Варта толькі неяк выпадкова не ўберагчыся самому, і ніхто іх шукаць не будзе. Ты толькі не падумай нічога

гэткага – гэта проста спроба цвяроза і рэалістычна прадбачыць і прадухіліць горшае.

Але гэта ў тым выпадку, калі вершы тыя маюць рэальныя вартасці. Мне ж часам здаецца, што яны іх не маюць, бо яны проста – не патрэбны. Я ведаю, што многія з тых, хто піша вершы, час ад часу прыходзяць да гэтай думкі.

Сёння я таксама дасылаю табе некалькі сваіх вершаў, напісаных раней. Але толькі, калі ласка, не кожнае з іх чытай сваім бацькам.

Цікава яшчэ ведаць, як ты ставішся да таго, што я ў асноўным карыстаюся традыцыйнай дакладнай рыфмай. Рыфме я надаю наогул не асноўнае значэнне, а можа гэта таму, што пісаць па-беларуску я пачаў параўнальна нядаўна і старыя рыфмы яшчэ для мяне не страцілі сваёй навізны?

А ўсё-такі, адчуваю, што нешта трэба мне тэрмінова рабіць са сваім жыццём, а то ўсё ілюзіі, ілюзіі і больш нічога. Але ж і паэзія – ілюзія, і музыка, і вера ў лепшае будучае…

Пішы мне, калі хочаш. Дасылай болей вершаў. А калі не захочаш – пастараюся ўспрыняць гэта па-філасофску. Але ж тая самая філасофская абыякавасць, здаецца мне, таксама – ілюзія.

Да пабачэння.

Даруй мне, калі ласка, песімістычныя ноткі. Чакаю тваіх радкоў.

4/V – 87 г. Васіль

Хмарка

Прыпякала. Нерухома, ціха
млявы летні дзень вісеў над полем.
Нават дуб і той ужо ледзь дыхаў,
ценю прагнучы сасмяглым голлем.

Хмарка шэрая яму паспагадала,
адвяла бязлітасныя промні.
Пад крыло ўзяла – павеццю стала.
І заварушыўся непрытомны.
“Дай дажджу”, – прашалясцеў. Ды дзе там!
Вецер падхапіў яе знянацку
і панёс яе над белым светам,
лёгкую ў яго руках, як цацку.
Па-над ёй – бяздонная сінеча,
перад ёй – бязмежжа далягляду,
а унізе дуб ёй “дзякуй” кажа.
Не за паратунак,
за спагаду. (1986)

***

У бальнічнай палаце – бяссонныя ночы.
Але ж я іх чамусьці за тое й люблю,
што магу чуць і бачыць, заплюшчыўшы вочы,
а дзяжурная прыйдзе – хай думае: сплю…

Цішыня – акіян дробных кропелек-гукаў,
што ўзнікаюць і гаснуць. І так давідна.
Вось ізноў нехта ціхенька ў шыбу пастукаў –
можа вецер, а мо… Шкло гудзе, як струна.

То здаецца мне: раптам праз фортку ў акенцы
залятае нябачная птушка ўначы.
Я з пасцелі ўстаю. “Кыш”, – ганю яе ў сенцы,
“Кыш адсюль”, – а яна ўжо ў мяне на плячы.

Сэрца ўздрыгвае ў сне ад раптоўнага жаху,
мрой бясконцых рвучы чорна-белую ніць.
Праз акно бачна: месяц-лунатык на даху
над абрывам сцяны, як над прорвай, стаіць.

***

Дачакаліся – адбылося,
што павінна было адбыцца:
на зямлю, катаваную лёсам,
снег пайшоў, а здаецца, быццам
гэта мёрзлых анёлаў пер’е,
ад якога ў паветры шоргат.
Быццам лялечны, быццам з паперы
белы твар у нябожчыка з морга.
Завіхаліся, дыхалі парай,
гуртам неслі труну да машыны…
На яго скамянелым твары
аніводнай журботнай маршчыны.
Што яму цяпер холад люты,
ад якога кроў стыне ў жылах?
як і што пра яго скажуць людзі,
перш, чым возьме яго магіла –
нежывому ўсё роўна гэта.
Ён ужо ні на кога не ў крыўдзе.
Бо цяпер ён сам-насам з мэтай,
да якой яшчэ кожны прыйдзе.
А жывому – каб мог прад вякамі
праўды гэтай розум скарыцца –
сэрцам трэба ў халодны камень
Чалавеку пераўтварыцца. (1987)

А тут, Галя, некалькі санетаў з “Вянка” пра каханне, якое патрабуе рэабілітацыі (яно ў апошніх санетах з філасофскімі абагульненнямі). З гэтых вершаў бачна, што, як нехта сказаў, усё новае – гэта добра забытае старое.

II

“Сярод зорак яго адшукала…” –
так я потым санет свой пачаў.

Ты мяне выпадкова спаткала,
я ж наўмысна цябе сустракаў.
І хоць выпала надта ўжо мала
для знаёмства хвілін і падстаў –
покуль “Хто ты? Адкуль ты?” пытаў,
сэрца сэрца адразу пазнала.
І хоць варта прадбачыць было:
крыжам лягуць – разыйдуцца сцежкі –
Зерне радасці ўжо прарасло,
і сумненняў развеяла рэшткі
шчырасць позірку, шчодрасць усмешкі.
Дзякуй, дзякуй табе – за святло.

III

Дзякуй, дзякуй табе за святло,
за вясёлкавых промняў суквецці.
Ты і я – больш нікога на свеце
не было і не трэба было.
Але ж сэрца – дарма што ў сакрэце
ад самога сябе берагло
гэты смутак – яно не магло
Не заўважыць, што ёсць нехта трэці,
шчаслівейшы: яму, а не мне
ты ўжо ўсё, што магла, абяцала…
Тут бы мне й спахапіцца, ды не –
дзень праходзіў бы ў казачным сне,
а надзея той сон вартавала
і ў адчаі душу саргравала.

IV

Што ў адчаі душу саргравала?
Можа толькі надзея адна…
А між тым прад вачыма сцяна
непазбежнасці раптам паўстала.
Ці то лёс гэтак склаўся няўдала,

а прыгожыя словы – мана?
“Уяві сабе: гэта ж яна
на вяселле цябе запрашала.
на сваё!” Чуў я, гэтак бывала:
калі восень на кожным лісце
свой аўтограф ужо пакідала,
раптам яблыня зноў зацвітала –
вяне ліст, а яна ўсё цвіце…
Покуль вецер той цвет не змяце
ў гразь і смецце з лістотай апалай.

V

Дзён мінулых лістотай апалай
не закрэсліш у думках той дзень,
што запаў табе ў памяць трывала
разам з крыўдай, атрутай надзей.
Сярод тлуму размоў і падзей
навіна тая сэрца сціскала,
ад яе, нечаканай, нідзе
выйсця, сховішча не існавала.
Пакуль ваша вяселле гуло,
я з Самотай заручыны справіў,
прыкрым словам цябе не зняславіў,
бо ці ж мог я зрабіць табе зло?
Час над “і” свае кропкі расставіў.
Золкім снегам шляхі замяло.

І г.д.

Здаецца, атрымалася і дакументальна-біяграфічна, і што галоўнае – іранічна-самакрытычна. Што было – было.

[Да наступнага ліста, напэўна, прыкладалася разгорнутае віншаванне з днём нараджэння Васіля на паштоўцы.]

Добры дзень, Васіль!

Я цяпер у водпуску, крыху адпачываю, крыху падлечваюся. Хачу сабраць усе свае вершы і падрыхтаваць да адпраўкі ў выдавецтва. А яшчэ пішу казку для дзяцей. Пішацца яна ў мяне ўжо каля трох гадоў. Хутка будзе канец.

Пішы, як твае справы, як здароўе? Над чым зараз працуеш? У нас цяпер вельмі прыгожа, усё цвіце. Часта хаджу ў лес, на раку.

Прабач за кароценькае пісьмо. Пішы.

Да пабачэння. Галіна.

Ліст дзявяты

Добры дзень, Галя.

Прабач, што доўга не пісаў. Справа ў тым, што мяне цэлы месяц не было дома. Пазаўчора толькі вярнуўся з бальніцы, куды трапіў з-за хворага зуба, якога выдалілі, але няўдала, прышлося доўга лячыць і нават рабіць аперацыю пад наркозам – адным словам, мала прыемнага. Такім чынам, свой дзень нараджэння я сустрэў у абласной бальніцы, а тваё пісьмо і віншаванне атрымаў, калі вярнуўся дадому. Ты можаш сабе ўявіць, як я табе ўдзячны, а ў мяне нават слоў не хапае. Часам думаецца з жахам: за што ты так добра адносішся да мяне, як ніхто? Хіба я заслугоўваю такія адносіны? Праўду кажучы, мне ўсё жыццё не шанцуе і да такіх ласкавых адносін з боку людзей я проста не прывык. Так доўга ляжаць у бальніцы, нават калі б нічога не балела, усё роўна не дужа прыемна, дый не было каму наведаць хоць раз, таму калі я прыехаў дамоў і атрымаў тваё пісьмо – радасна было ўдвайне. Не ведаю, як скла-

дзецца мой асабісты далейшы лёс, але запомню назаўсёды добрыя словы, якія ты знаходзіш для мяне. У наш час людзі наогул вельмі абыякавыя да іншых, асабліва каму жывецца лёгка, а твая ўвага да мяне прымушае мяне не сумнявацца, што чалавечнасць існуе, і чалавецтва не загіне… І далёкі чалавек можа быць блізкім і зразумелым.

Прабач мне за сумныя і жорсткія вершы, якія табе паслаў. Я іх выкіну, не падабаюцца мне. А помніш такі мой верш “Народ мой, няўжо ты навечна запрогся…”? Дык яго не пабаяліся надрукаваць у раёнцы, чым здзівілі мяне вельмі. Зараз нічога не пішу. Я ж яшчэ хаджу ў паліклініку. І баліць яшчэ шчака, і ад болю думкі блытаюцца.

Трэба было б і мне адаслаць куды-небудзь некалькі вершаў, ды няма на чым аддрукаваць, прасіць іншых не хочацца. Няхай будзе так пакуль што. Будзе яшчэ час.

А той вянок санетаў усё-такі я выкіну, хоць ёсць у ім і добрыя месцы (у канцы). Сёння табе пасылаю толькі XIV-ты санет, бо ён як быццам табе трошкі прысвечаны. Але ты іх, калі ласка, не захоўвай. Прачытай і кінь.

Вось і ўсё. Сумна, і пісьмо сумнае. Пішы мне, калі ласка.

Зараз мне асабліва цяжка было б адмовіцца ад радасці атрымліваць ад цябе пісьмы.

Да пабачэння. В.

XIV

Сэрца знойдзе і ў цемры святло.
Прыгадай, калі смутак нахлыне:
голас твой не згубіўся ў пустыні.
І хоць рэха тых дзён адгуло,
але ў сэрцы дагэтуль не стыне

слоў тваіх развітальных цяпло,
што няўхільна да шчасця вяло,
хай і ў шчасці цябе не пакіне…
Свет яшчэ не дарэшты сапсуты.
Пераажытае плён свой дало –
каб нікому не крыўдна было,
каб заўжды быў твой голас пачуты,
каб да зор ідучы праз пакуты,
сэрца ў цемры дарогу знайшло.

[Тут ізноў няма майго ліста.

Пасля адпачынку я звольнілася з дзіцячага садка і жыла летам у сваёй вёсцы Бандары ў бацькоў. У маладосці ў мяне былі слабыя нервы. Я дрэнна пераносіла жыццё ў рабочым інтэрнаце (мой садок быў ад "Гроднаэнерга"). У студэнцкія гады я таксама жыла ў інтэрнаце, але там былі студэнты-філолагі, і мы больш-менш разумелі адны адных. А тут я трапіла да зусім незразумелых мне рабочых людзей. А таксама праца з калектывам дзяцей, як я цяпер разумею, была мне не пад сілу, мне не хапала энергіі на гэта. Таму мне паставілі дыягназ "истощение нервной системы», (не ведаю, як перакласці гэта на беларускую мову). Я лячылася амбулаторна і напэўна пісала пра гэта Васілю.]

Ліст дзясяты

Добры дзень, Галя.

У мінулы раз я неяк не звярнуў увагі, а сёння ўжо нават занепакоіўся, даведаўшыся з пісьма, што ты сябе не вельмі добра адчуваеш. А што з табой? Гэта ж, мабыць, сур'ёзна, калі – уколы, таблеткі. Але спадзяюся, што ўсё будзе добра. Адпачывай,

пакуль ёсць такая магчымасць, і ні аб чым надта не думай. Я вось таксама пасля бальніцы ўзяў водпуск, які ўжо тым часам канчаецца. І вось – здавалася б, ёсць усе ўмовы для адпачынку: і часу хапае, і лес і рэчка побач, ды неяк няёмка адчуваеш сябе, калі ўсе на рабоце, а ты ходзіш па лесе або загараеш на пляжы – таму вось і сяджу я большай часткай дома, толькі ўвечары часам пайду ў клуб, у кіно, хоць нічога цікавага ў тым клубе для сябе не знаходжу. Адчуваю, як час ляціць марна, і неспакойна неяк, што хутка зноў трэба будзе выходзіць на работу, а я ўжо амаль за два месяцы адвык ад яе і разгультаваўся – за ўвесь водпуск хату нават не перафарбаваў, а меў намер прывесці яе ў належны выгляд. Тое ж самае назіраецца і ў маіх літаратурных спробах. Нічога вартага ўвагі не напісаў, так толькі некалькі баек і сатырычных мініяцюр у вершах на тэмы перабудовы – гэта для раёнкі, дробязь. А што пісаў дагэтуль – лічы: пройдзены этап, проба пяра, разбег… Гэта ў лепшым выпадку. Вось я прачытаў твой сапраўды цудоўны верш і нават пазайздросціў табе, у захапленні, як лёгка, натуральна і нібыта без намаганняў кладуцца ў цябе радкі ў вершы, і ў кожным – паэзія, а ў цэлым – песня атрымліваецца, не проста верш. Гэта талент. А ў мяне гэтага няма і ніколі не будзе. Я гатовую ўжо думку імкнуся ўвасобіць у пэўную форму, пры гэтым, калі пашанцуе знайсці нейкі новы і па магчымасці дакладны вобраз для яе ўвасаблення – можа атрымацца верш, а можа і не атрымацца. Я вельмі ўдзячны табе за твае вершы. Яшчэ раз прашу: дасылай мне іх, калі можаш, як мага болей, я і люблю іх, і вучуся на іх спасцігаць таямніцы лірычнага ў паэзіі (!) І тое, што вершы твае адзначаны пачуццём асабістага смутку – мне гэта вельмі падабаецца ў тваіх вершах.

Ці не занадта я патрабавальны да сябе? Не, тут

справа ў зусім іншым. Разумееш, Галя, я, як кажуць, яшчэ “не знайшоў самога сябе”, а лепей сказаць – зусім заблытаўся і ў самім сабе, і наогул. Так, напрыклад, калі я дагэтуль ускладаў надзеі на перабудову, цяпер, калі перабудова набывае рысы рэчаіснасці, я ўсё больш пераконваюся ў тым, што асноўнага пытання – аднаўлення і сцвярджэння сацыяльнай справядлівасці – яна не вырашыць. Таму я – песіміст, а песіміст хіба можа быць добрым паэтам? Сцвярджаць ідэю нейкага абстрактнага дабра? Але ж мы ўсе матэрыялісты, нават прагматысты… А што рабіць!

Гэта праўда, што друкуюцца вершы і горшыя за твае, але і без гэтага я лічу неабходным, каб твае творы надрукавалі. Гэта патрэбна не толькі для цябе. І я веру, што ты гэтага даб’ешся – ты настойлівая, такою і будзь заўсёды. Я дык упэўнены, што абавязкова калі-небудзь будзе ў мяне на стале твая кніжка. Тады і я скажу: “Я не самотны, я кнігу маю…”

Прабач, але адраса Міклашэўскага я не знайшоў. У мяне толькі запісана: Міклашэўскі Яўген Васільевіч, і адрас Саюза пісьменнікаў БССР: 22 00 34, Мінск, Фрунзе, 5.

Звяртайся да Міклашэўскага, ён, мне здаецца, добры чалавек, можа ў чым і дапаможа. І мне пішы, калі ласка, хоць з мяне карысці для цябе – аніякай, а ты ўсё ж пішы.

Да пабачэння. Васіль.
30/ VI – 87 г.

А гэтыя вершы (пейзажная лірыка) я шлю табе проста так, каб атрымаць ад цябе што-небудзь узамен.

Ноч

Кажуць: ноч, а колькі ў ёй святла
невыказнага! Адно, пакуль ты крочыш
вуліцай асветленай сяла –
сціплага святла не бачыш ночы.
Цемра – што? Ёй сонца не скарыць:
нават, калі пойдзе на спачынак –
над зямлёй святло яго гарыць
тысячамі водбліскаў-іскрынак.
Цень яго хавае пад крыло,
а яно знаходзіць выхад нейкі…
Ноч – не толькі цемра, ноч – святло
праз апушчаныя ў сне дрымотным вейкі.

Месячнае святло

Адусюль з вышыні
ў цішыні
вольна хваля за хваляй святло плыве
і запальвае зорак агні
ў цёплых
кроплях
расы на поплаве.
Таямнічы той час і дзівосны,
калі ноч нараджае святло
і паблісквае ў кропельках росных
каляровае бітае шкло.

Добры дзень, Васіль!

Ты заблытаўся. І я таксама заблыталася і ў сабе, і наогул. У сабе супярэчнасці і навокал супярэчнасці. І невядома, як, немагчыма іх прымірыць. Я нават адкрыла нядаўна для сябе, што такое шчасце:

“Шчасце – гэта калі ў душы – гармонія; у хаце – гармонія; у краіне – гармонія; у свеце – гармонія”. Але ж гармоніі няма. Ты песіміст? Я таксама песіміст. Штосьці не так – і ў мяне зацяжная меланхолія. Лічыш, не варта сцвярджаць ідэі абстрактнага дабра?

Але ж ёсць у кожнай з’явы (грамадскай) сацыяльныя прычыны, але ж ёсць і асабістая воля канкрэтнага чалавека паддацца гэтым прычынам ці паўстаць супраць іх, не прыняць. Напрыклад, я лічу, што масавае п’янства мае сацыяльныя прычыны. І ўсё ж не ўсе п’юць. Мабыць, усё ж трэба сцвярджаць чалавечнасць і дабрату, таму што пры любой фармацыі жывуць на зямлі людзі, якія стаяць над сваім класам, не прыстасоўваюцца да канкрэтных умоў існавання, а жывуць дзеля высокіх і найчасцей абстрактных ідэй. Кожнаму з іх патрэбна ведаць, што ён не адзін. А кагосьці, мабыць, паэзія зробіць лепшым, і крышку лепшым (яшчэ на аднаго чалавека) стане свет. Не знішчай свае вершы, Васіль. Захавай. Ніякая праца не бывае дарэмнай. Калі вершы напісаны шчыра, яны – гісторыя чалавечай душы. І – акно ў гісторыю чалавецтва. Вось пішу я, напрыклад:

Гора горкае бяздоннае,
Не для ўсіх вада цудоўная.

І не ведаю, як ты зразумееў, а я хачу сказаць: не ў кожнага чалавека на зямлі аднолькавыя правы (ды і ў краіне). І гісторыку будучага ясна: у гэты час не было гармоніі.

Я цяпер чытаю Караткевіча. Выпадкова трапіла ў рукі яго кніга нарысаў “Зямля пад белымі крыламі”. Напэўна, так, як ён любіў Беларусь, не любіць яе ніхто. Вельмі хацела б павандраваць па Беларусі, паглядзець яе прыроду, гістарычныя месцы. На жаль, няма з кім. Адной мне сумна і

непрытульна кудысьці ехаць.
Дасылаю табе новы верш.

Паглядзі ўгору:
Падае яблык,
Як поўня,
Вялікі і жоўты.
Няўмольна настаў яго міг упасці.
Страціў апору,
І голле насцеж.
І аб зямлю зразлёту,
І пад траву рахмана.
Возьме той, каму наканавана.

Паглядзі ў сэрца:
Падае мара,
Як ветразь,
Пругкая і лёгкая.
Сто метраў
Да берага не хапіла.
Знік вецер.
І нерухомасць – магіла.
І чужая зайздрасць галёкае,
Што мара ў хвалях акіяна.
А яна выплыве, калі наканавана.

Да пабачэння.

Галя.

Пішы, дасылай вершы.

P.S. Ці чытаў ты падборку вершаў Вольгі Куртаніч у “Маладосці”– (№ 5 за гэты год)?

Ліст адзінаццаты

Добры дзень, Галя!

Ты, як быццам, хочаш мяне суцешыць і падтрымаць маральна – за гэта дзякуй табе, шчыра і ад усяго сэрца.

Я сапраўды некаторы час жыў нібыта ў нейкім ружовым сне, або ў палоне ілюзій. Цяжка бывае развітвацца з імі, бо заўсёды прыходзіцца аднача-сова прызнавацца сабе, што памыляўся, і тады сорамна перад самім сабой, і хочацца закрэсліць усё – таму ў мінулым пісьме я пісаў табе, што заблытаўся. Усё гэта так, і ўсё ж мне здаецца, што ўжо я здолеў выкараскацца неяк з таго пекла разгубленасці, у якім апынуўся. І зрабіў крок наперад, нарэшце.

Не ведаю, як табе растлумачыць – адным словам, цяпер я вымушаны зусім інакш, чым раней, ставіцца да жыцця – ніякіх ілюзій, мар, спадзяванняў, бо “жыццё ў марах – казка, а на самай справе – гніенне раба і вечная…” (С. Палуян).

Узняцца над сваім класам я не магу і не павінен, бо страчу адзіную і апошнюю апору, і ні ў якім іншым класе не прыжывуся. Інтэлігенцыю я не люблю за інфантыльнасць, за тое, што яна не ведае жыцця, за балбатню, безадказнасць і мяшчанства, кіруючыя слаі – за прагу да ўлады, бескультур’е, нахабства, рабочы клас – за дробна-буржуазныя амбіцыі. Я таксама рабочы, але з самых нізкааплачваемых (пры працоўным дні ў 12 гадзін у полі заробак складае ў сярэднім 3 – 4 руб. А саўгас лічыцца багатым!) І ўсё-такі я не кіну гэтую сваю работу, бо ўжо ніякая пасада і ніякія грошы не прымусілі б мяне заплюшчыць вочы і “дремать в неведенье счастливом”. Ды і бацькі мае і ўсе продкі,

наколькі мне вядома, жылі ў галечы, а чым я ад іх лепшы? Або ад сваіх таварышаў па працы?

Не веру я таксама, што паэзія і літаратура зробіць кагосьці лепшым або наогул зможа паўплываць нейкім чынам на жыццё. Пакуль што, на мой погляд, уся наша паэзія ў цэлым служыць для таго, каб нейкім чынам усё-ткі прыаздобіць жыццё, адцягнуць увагу ўбок ад самага галоўнага. (Гэта можна аднесці нават да апошніх паэтычных выступленняў С. Грахоўскага, а што ўжо гаварыць пра іншых). Паэты скардзяцца: “Мала нас чытаюць”, – а У. Высоцкага перапісвалі недрукаванага (?)

(A propos, у тваіх вершах мяне зацікавілі якраз не лёгкія, непавярхоўныя адносіны да жыцця, а я тады гэтага не ведаў, як назваць – назваў: шчырасць). Таму, калі табе ўдасца надрукаваць кніжку адну-другую, можа здарыцца, што яны будуць мець нейкую каштоўнасць на фоне соцень, прабач, нікчэмных і непатрэбных нікому кніжак, якія друкаваліся раней і цяпер друкуюцца. Галоўнае ж – загадзя не цешыць сябе марамі. Кнігі гэтаксама, як і людзі, habent sua fata (маюць свой лёс).

А цяпер пераходжу да самакрытыкі. Большасць сваіх вершаў, напісаных у апошні час, я ўжо ўсё-ткі кінуў у печ, лёс астатніх вырашаецца. Занадта многа ў іх хлусні. Вось напрыклад – нагадаю радкі толькі з некаторых, знаёмых табе сваіх вершаў:

“Вер: наша радасць нас не абміне…”,

“Па-над шляхамі захмараных лёсаў
ранак настане ў сонечным ззянні
адшліфаваных да бляску нябёсаў…”,

“Адно толькі Праўды магутнае слова –
і досыць, каб знішчыць падмурак маны…”,

“Бі ў барабан і нічога не бойся –
у гэтым зарука тваіх перамог…”,

“Хай кропелькай сонца згублюся ў траве –
мне ў памяці жыць, пакуль дрэва жыве…” і г. д.

Усё самападман, а ў адносінах да чытача – хлусня, якой ён ніколі не паверыць, а калі паверыць – тым горш для яго.

Пісаць я напэўна буду яшчэ, але ўжо не так. Як – яшчэ сам не ведаю, але навучуся пісаць праўдзіва і пра сябе, і пра жыццё, якое яно ёсць… Разумееш, Галя, тое, што я пісаў дагэтуль, не задавальняе мяне, а можа нават не задавальняла з самага пачатку. Рады цяпер, што ўстрымаўся ад распаўсюджання іх, як мне раілі. Можа ты і не згодна са мной зараз, але потым калі-небудзь абавязкова зразумееш мяне, сённяшняга…

З У. Караткевіча я пачаў чытаць беларускую літаратуру, каб не ён, можа, я і дагэтуль ёю б не цікавіўся… Але не разумею, як гэта можна – любіць Беларусь. Пра любоў да Беларусі сінявокай, пра родны край, пра бусла, што кружыцца над роднаю хатай, напісана столькі, што каб сабраць усё напісанае, дык напэўна ж хапіла б на цэлую зіму паліць у печы. А па-мойму, любіць яе ніякім чынам нельга, а можна толькі шкадаваць. Мне дык шкада яе за цяжкі і шматпакутны лёс яе народа – гістарычны і цяперашні таксама. І ўсё. А да беларускай мовы я звярнуўся не таму, што сам я беларус (мільёны з нас даўно ўжо для зручнасці адракліся ад роднай мовы), а таму што палічыў справядлівым стаць на бок слабейшага. Вось калі б я таксама калі-небудзь змог паездзіць па Беларусі, пабываць у яе розных кутках – але гэта наўрад ці магчыма – для мяне. (Шчыра кажучы, каб у мяне былі грошы, я

даўно гэта зрабіў бы, а сёлета напэўна папрасіўся б да цябе ў спадарожнікі. Але – “жыццё ў марах – казка, а на самай справе…”)

Вершы В. Куртаніч я, вядома, чытаў. Яны мне (некаторыя) спадабаліся больш, чым тыя, што яна чытала на семінары. А як табе спадабаліся вершы майго земляка В. Сахарчука – у тым жа нумары?

(Галя, ты, калі ласка, не асуджай мяне за тое, што я выказваю адкрыта свае сённяшнія пагляды на жыццё, а дакладней кажучы, не асуджай гэтыя мае пагляды. Яны яшчэ, можа, не цалкам склаліся, але адно што я цвёрда ўсвядоміў, гэта тое, што трэба адкрыта глядзець праўдзе ў вочы, а праўда – гэта не тое, што павінна было б быць, а тое, што ёсць). Напішы мне, калі ласка, пра свае справы, якія ў цябе ёсць ужо перспектывы, можа, у сэнсе падпісання дагавора з выдавецтвам на кніжку, вельмі зацікаўлены ў тым, каб твая мара здзейснілася.

Дзякуй за верш. Табе не маю нічога паслаць. І даруй, што пісьмо атрымалася трошкі блытанае, стаміўся сёння і ўжо позна.

Да пабачэння.

P. S. Дзіўна, аднак, атрымліваецца часам. Уяві сабе, я таксама калісьці паняцце шчасця сфармуляваў амаль як ты: гармонія паміж унутраным светам чалавека і знешнім светам**.** Я і цяпер нічога не маю супраць гэтай фармуліроўкі, толькі цяпер я памятаю, што гэта таксама ілюзія, і адчуваць сябе шчаслівым лічу памылкай і нават – не магу зусім.

Васіль.

29/VII – 87 г.

Уважаемый Василий Владимирович!

Это письмо пишет Вам мама Гали Самойло.

Последнее Ваше письмо она дала мне прочесть, так как была крайне расстроена его содержанием.

Уважаемый, вся душа моя протестует против Вашей выходки. Ну зачем Вы сожгли стихи свои? И такие стихи!.. Оптимистические строчки в них – это не «самападман”, не иллюзия. Без таких строчек все впали бы в пьянку и в блуд, что и делают те, кто не читают. А ещё хуже – звереют от жажды к наживе.

Другое дело, что есть вредные книги и им почему-то дают ход.

Ваш XIV сонет «Сэрца знойдзе і ў цемры святло” равен Шекспиру. Ну и что, что Вы его не опубликовали? Но Вы в нём выразили себя с самой лучшей стороны и возвеличили и утвердили себя перед самим собой навечно.

Без стихов, без литературы жить нет смысла. И Вы счастливы уж тем, что пишете. Мой род крестьянский. Но ещё дед ходил косить, а в кармане нёс сборник стихов Кольцова, чтобы в обеденный перерыв где-то под тенью дуба прочесть: «Развернись, плечо, раззудись, рука...». Мой отец в длинные зимние вечера зачитывал вслух главы из «Новай зямлі» Якуба Колоса. И вся семья, вяжущая, прядущая, вышивающая, смеялась и плакала от его волшебного таланта. А брат при панской Польше участвовал в постановке спектаклей («Модны шляхцюк», «Боты», «Мікітаў лапаць”, “Прымакі”, “Пінская шляхта”, “Паўлінка” і г.д.). И удваивались силы, и это спасало от мещанства и духовного вырождения.

Я тоже с детства читала стихи Буйло, Цёткі, Лермонтова, Некрасова, а потом стала писать и сама. Пусть они и несовершенны в абсолютном

большинстве, но в них, как в дневнике, отражены моя боль и радость. Ведь жизнь многогранна.

Тоже печаталась в районке, и не это важно. А важно то, что я самовыражалась письменно. Это как-то облегчало и возвышало душу.

А интеллигенция... В ней есть глубины и мели. И ещё какие глубины! Руководящие силы... Там тоже немало талантов, только они очень быстро изнашиваются, как и мы, интеллигенты. Крепки здоровьем только твердолобые люди. Прошу Вас, не отчаивайтесь и верьте в хороших людей.

Вас заело однообразие и одиночество. Встряхнитесь, походите пешью по лучшим уголкам страны. Ведь ничто Вас не вяжет. Можете приехать к нам, познакомитесь с нашей Скидельщиной. Потолкуем. Я в жизни была оптимисткой. Ну, а теперь уже стара, перегорела. Но всё равно люблю жизнелюбивых людей.

Всего Вам самого хорошего.

6. VIII – 87 г.

Ліст дванаццаты

Уважаемая Фаина Игнатьевна!

Мне очень жаль и стыдно, что моё последнее письмо к Гале расстроило её, да ещё и Вас заставило взяться за перо. Вам я очень благодарен за все добрые слова, а Гале я обещаю (через Вас) не писать больше таких писем.

Ничего страшного не вижу для себя в том, что я уничтожил стихи, которые мне не нравятся, я уже и до этого много раз так делал. Я не верю, что они представляли хоть какую-нибудь художественную ценность, несмотря на то, что Вы и расхвалили их

чрезмерно (конечно же, по доброте своей душевной, а не строго объективно). Я вовсе не против оптимизма и даже не против самоубаюкивания стихами (хорошо рассказанная сказка со счастливым концом иногда помогала на время людям забыть тяготы жизни и т.д.), но всё равно это не настоящее лечение, а скорее всего наркоз или обезболивающая таблетка. Кстати, у Гали в стихах (которые я читал) больше оптимизма и больше правды, чем в тех моих «оптимистических» строчках, которые я приводил.

Короче, я пришёл к выводу, что писать я ещё не умею по-настоящему, но, может быть, когда-нибудь научусь. А как Вы думаете, смог бы вообще какой-нибудь косарь написать такое красивое стихотворение, как у Кольцова, о своей работе, особенно если эта работа ему в тягость, если это – рабский труд? Я считаю, что искренне – не смог бы. (Извините, это я всё в оправдание того, что Вы назвали «выходкой» с моей стороны).

Без литературы я не жил ни дня с тех пор, как самостоятельно в пять лет научился читать. В школе знал наизусть «Мцыри», многие стихотворения М. Богдановича, Коласа, затем всё собрание Есенина (кроме поэмы «Пугачёв», из которой наизусть помню лишь отрывки), читал в оригинале Гёте, Шиллера и Гейне, и даже А. Данте. И теперь я вовсе не отрекаюсь от литературы, как, может быть, Вам показалось. Просто теперь я более разборчив – может быть, во вред самому себе, а может – и не во вред.

Хорошие люди, конечно, есть везде, их может быть больше, чем плохих, но что они могут? Самое большее – ценой самоотверженных усилий и жертв оставаться хорошими людьми – для самих себя, и только. Я уверен, что 99, 99% людей земного шара за уничтожение ядерного оружия, а что из того?

И не одиночество меня тяготит, не оторванность от жизни, а наоборот – сопричастность и в то же время ощущение своего бессилия изменить что-либо к лучшему как в окружающей жизни, так и в своей собственной судьбе. А одиночество во многих случаях даже полезно, в этом мне самому приходилось убеждаться не раз.

Впрочем, зачем я Вам всё это пишу? Я Вас очень уважаю (Галя мне писала о Вас), и, наверно, поэтому я Вам больше доверяю, чем имею на это прав.

Может быть, Галя читала Вам и другие мои письма, и хоть в них, кажется, не было ничего предосудительного, а всё же, при желании, кое-что в них можно было истолковать и не так. Пользуясь случаем, хочу Вас заверить, что наша с ней переписка носит чисто дружеский и почти деловой характер и при желании с её стороны может быть прервана. Я никогда не перестану уважать её и любить за доброту в характере, искренность и готовность сочувствовать (хоть самому мне нуждаться в сочувствии не позволяет гордость. Наоборот, мне очень хотелось бы быть ей чем-нибудь полезным, а вместо этого, видите, написал письмо, которое её расстроило, и теперь сам переживаю).

Спасибо Вам, Фаина Игнатьевна, за приглашение приехать. Весной я и сам писал Гале, что мечтал приехать на день или два. В Гродно я служил в армии, бывал в Скиделе, в Индуре где-то живут мои родственники по матери… Но это было весной. А теперь это, пожалуй, невозможно. Отпуск свой я уже отгулял в июне и немного в июле. Полтора месяца перед этим провалялся в больнице. А теперь надо изо всех сил работать – попросту говоря, зарабатывать на хлеб.

Конечно, лет сто тому назад, наверно, можно

было бы с палкой в руке и котомкой за плечами отправиться в путешествие по историческим и святым местам нашей необъятной родины. Полиция была в те времена ещё малоопытная и не отличалась расторопностью. Да и закон на бродяжничество смотрел сквозь пальцы. А теперь – что же? Изловят и водворят. Только и всего. (Извините, что я снова иронизирую).

Может быть, в будущем… Но лучше не загадывать вперёд и не предаваться никаким иллюзиям.

Передайте, пожалуйста, Гале, что я искренне прошу у неё прощения. И у Вас тоже.

Всего Вам самого доброго. Спасибо Вам за участие ко мне, за желание подбодрить и – может быть – наставить на путь истинный.

За всё – спасибо.

9/VIII – 87 г. В. Годулько

Добры дзень, Васіль!

Хацела пачаць пісьмо да цябе цытатай з твораў Караленкі, але недзе згубіла яе. І цяпер проста перадам яе сэнс: (усё ў жыцці чалавека падпарадкоўваецца імкненню яго да дабраты і шчасця. А калі нехта нешчаслівы? Што ж… Выключэнне не абвяргае правіла… Няма шчасця ў аднаго чалавека, ёсць у іншых…) Я спачатку не згаджалася з думкамі ў тваім пісьме да мяне. А пасля зразумела цябе, хоць па-ранейшаму не згодна. Я разумею, як пакутна жыць бязрадасна, аднастайна, як цяжка адчуваць сябе бяссільным у чым-небудзь, як крыўдна натыкацца раз-пораз на няспраўядлівасць чалавечую і грамадскую, як няпроста змірыцца з тым, што для нармальнага жыцця часта няма неабходных матэрыяльных сродкаў, і гэта агранічвае чалавека.

Але ж навошта думаць, што навокал незадаволеныя жыццём? Шмат людзей, якія знайшлі сваё шчасце, калі не ва ўсім, дык хаця б у чым-небудзь: ці ў працы, ці ў сям'і, ці ў матэрыяльнай забяспечанасці, ці ў творчасці. Мне цяпер здаецца, што шмат у якіх сваіх няшчасцях вінаватая я сама, мой характар. На мяне таксама часта нападае страшная туга, душа баліць так, што стагнаць ці выць хочацца. І хочацца быць адной, схавацца ад людзей, ні да чаго рукі не горнуцца.

Калі б у мяне не было падтрымкі ад бацькоў, наўрад ці надрукавала б хоць адзін свой верш. Наваляцца думкі, што ўсё жыццё бессэнсоўнае, што я – найгоршая, і магу цэлы дзень прасядзець, нічога не робячы. Мяне трэба ўвесь час падштурхваць, падбадзёрваць, бо сама ў сабе я не знаходжу апоры. Такі дрэнны характар. У жыцці я таксама заблыталася. Вось цяпер сяджу без работы і не ведаю, куды падацца. Здаецца, што ні да чаго не здатная, усё не атрымліваецца. А пайсці тэхнічкай, ці прыбіральшчыцай я не грэбую, але ж якая задаволенасць такой работай можа быць? Ад супярэчнасцей у сабе самой я стамілася больш, чым ад супярэчнасцей у знешнім свеце.

Але я разумею тое, што ёсць людзі, якія знайшлі ў жыцці сваё месца, ні больш, ні меньш, а столькі на сабе нясуць, колькі могуць. Я бачу, што другія змаглі тое, чаго не змагла я пры тых жа ўмовах. А значыць, я проста слабейшая за іх, ці проста – не такая. Наўрад ці трэба імкнуцца пераварочваць свет, жадаць у ім вышэйшай справядлівасці. Па-мойму, трэба проста жыць, радавацца, што дадзена такая магчымасць: пабыць на зямлі, і пастарацца стварыць шчасце (хай няпоўнае, але максімальнае пры канкрэтных умовах). Я так думаю, але і ў мяне так не атрымоўваецца. І характар замінае, і залішне

высокія патрабаванні да жыцця, і парывы ад рамантычных ілюзій да трэзвасці і расчараванасці. З тым, што літаратура ўсё прыўкрашвае і адцягвае ўвагу ўбок, я не згодна. Ёсць літаратура, якая абуджае, ад якой плачуць, якая не дае супакоіцца, вучыць бачыць і разумець жыццё, гучыць, як набат. І нават тая ж казка не толькі наркотык, адпачынак ад рэчаіснасці. Яна яшчэ і ачалавечвае, і падказвае, што сапраўды каштоўнае, а што – мішура ў жыцці, і папярэджвае: шчасця не бывае без барацьбы, а перамагчы ў барацьбе можна з дапамогай добрых людзей.

І хай сабе не ўсе перамагаюць. Але ж для кагосьці перамога – рэальнасць. Ну і што, што не для мяне…

Пішы, калі ласка. Галя.

23. 08. 1987 г.

Ліст трынаццаты

Добры дзень, Галя.

Яшчэ раз прашу прабачэння за тыя свае пісьмы, за свой дрэнны настрой і г.д. Добра, што ты мне ўсётакі напісала, а то я ўжо думаў, што ты моцна на мяне пакрыўдзілася, і адчуў раптам такую пустэчу. А апошняе тваё пісьмо мяне вельмі ўзрушыла. Я разумею цябе і добра ўяўляю твой стан, бо і сам калісьці не ведаў, куды пайсці працаваць і ледзь не год быў без работы, пакуль не адважыўся нарэшце пайсці на будоўлю. Пачуццё асабістай віны, няўпэўненасць, безвыходнасць. Але ўсё-такі ты не прымай паспешлівых рашэнняў і не ідзі на абы-якую работу. А ці не магла б ты часова ўладкавацца дзенебудзь, напрыклад, бібліятэкарам? Не ведаю, як у вас, а ў нас у раёне такіх кадраў не хапае, бо заробак

мізэрны. Ты толькі не надта перажывай, не паглыбляйся ў самааналіз і “самобичевание». Ты маладая і прыгожая, а жыццё вялікае наперадзе. І тое, што сёння табе не ўдаецца або ўяўляецца немагчымым, павер мне, праз нейкі час здасца табе да смешнага лёгкім і звычайным.

У цябе ж ёсць і адукацыя, і талент, і характар цудоўны, і ты сама яшчэ будзеш абавязкова па-сапраўднаму шчаслівай, я ў гэтым упэўнены. Мне, паглядзі, намнога цяжэй, калі пачну думаць пра сваё жыццё. Мне ўжо 41 год, а ні сям’і, ні дзяцей, ні работы, якая забяспечвала б хоць само існаванне, не маю. Аж страшна падумаць. Хто ў тым вінаваты? Па-першае, канешна, я сам… А ўсё ж я не лічу жыццё сваё пражытае без сэнсу, і падсвядома жыве яшчэ ў сэрцы надзея, хай сабе і неажыццявімая. Вучуся радавацца таму, што ёсць, хоць з узростам радавацца становіцца ўсё цяжэй… А галоўная радасць для мяне твае пісьмы. Пішы мне, калі ласка, Галечка, і не саромейся пісаць пра свае няўдачы, бо хоць я і не ў стане табе практычна дапамагчы, але не сумнявайся ў тым, што я заўсёды цябе зразумею і заўсёды я – на тваім баку, бо і я таксама ў чымсьці такі ж, як і ты.

Цяпер табе цяжка. А ты пішы вершы. Калі чалавеку цяжка, вершы атрымліваюцца сапраўдныя. А работа з цягам часу знойдзецца, не перажывай.

Мне тут далі адрас В. Жуковіча (зямляк мой нейкі, з Камянецкага раёна) і прасілі паслаць яму некалькі вершаў (ён складае зборнік “Паэзія – 87”). Я адмовіўся, але калі ў цябе ёсць жаданне, дык ты пашлі яму сваіх вершаў 4 – 5, можа што-небудзь змесціць. Вось адрас:

220090, г. Мінск, вул. Мірашнічэнкі, д. 12, корп. 1, кв. 182. Жуковічу Васілю Аляксеевічу.

(Вершы ў двух экземплярах, праз 2 інтэрвалы)

Сам я пакуль што нічога не пішу, але пісаць буду.

Не прымай, калі ласка, мае роспачныя разважанні пра літаратуру занадта ўсур’ёз. Сапраўды сучасная літаратура ў цэлым мяне не задавальняе. Мне здаецца, мала ў ёй жыццясцвярджальнай праўды. Спробы праўдзіва і рэалістычна адлюстраваць цёмныя бакі жыцця пакідаюць уражанне цяжкае, змрочнае, няма станоўчых герояў. Але ж ёсць класіка, і калі мне нявесела, я звяртаюся да яе.

Калі я атрымаў пісьмо ад тваёй маці, мне падумалася, што ты ўжо мне не напішаш, і я па-сапраўднаму зразумеў, як мне патрэбны твае пісьмы.

Да пабачэння. Не сумуй. Усё будзе добра.

Васіль

Вось два жартаўлівыя вершы, каб не так было сумна.

***

Калі спознішся –
раптам упусціш свой момант –
не дагоніш, хоць зноў станавіся ў чаргу…
Многа маю сябровак і проста знаёмых,
а каханай ніводнай назваць не магу.
Запалохаў жанчын знешні выгляд мой дзікі –
гардэроб, што даўно ў непрыгоднасць прыйшоў:
заільсніўся каўнер, на каленях – дзве дзіркі –
не мужчына, а воблака без штаноў.
Гэтак хочаш не хочаш – трымайся дыстанцыі.
Тая ж самая думка і ў кожнай на ўме:
“Хіба пойдзеш з такім у кафэ ці на танцы?
У яго і ў кішэнях, бадай, вецер дзьме”.
Я дык сціпла паводжу сябе і карэктна.

Крыўдаваць на пагарду з іх боку не след,
Бо
Кахаць можна ўсіх
І нікога канкрэтна,
А зусім не кахаць хіба можа – паэт?

Вясновы жарт

Вясна. За ёй, каб не спазніцца,
пасля зімы, нуды і змроку –
глядзі: жанчыны ўжо ў спадніцах
з разрэзам ззаду або збоку.
Паблісквае ў іх кожным кроку
ледзь-ледзь прыкрытае вядзьмарства.
Ды не для сэрца, а для зроку
яно – атрута і лякарства.

31/VIII – 87 г. Пішы.

Дорогой наш Василий Владимирович.

Всем семейством хотим мы перемены в Вашей судьбе. Хоть и знаем, что хотеть – это мало, а как это сделать? Знаю, что «человек нравственно чистый и цельный не может принадлежать лагерю реакции...». Всю жизнь мне хочется примирить святость моральную с политикой.

Неужели это заблуждение? Настоящая поэзия, наверное, и рождается в отшельничестве, как у Вас, хоть есть творцы и «огненные серафимы».

Знакомы ли вы с творчеством Болеслава Пруса – великого писателя Польши? Я читала его «Ляльку» на польском языке. Она мне очень и очень пришлась по душе. Ещё есть у него книга «Фараон». Читала на русском языке. Может, не всё там поняла

с политической точки зрения, но прочла её единым дыханием. Прочтите, пожалуйста.

Безумно все мы любим Короленко, который сказал: «Боритесь же за свою идею, но не осмеливайтесь в этой борьбе забыть человека в вашем противнике». А мне в своей школе и бороться-то было не с кем, ибо смешали бы с грязью и только.

Мне только в детях хочется видеть хоть чуть продолжение себя, пусть это и новое время...

Не помню, чьи это слова, но передаю их…

Должна же быть какая-то гармония людей чувства с людьми мысли и даже действия. А отдельные представители интеллигенции, а, может быть, и не отдельные, те, что впереди народа, достойны того, чтобы стать перед ними на колени.

Стоит в глазах мне мой польский учитель, который погладил по головкам деток, которые прочли что-то на белорусском языке, придя в польскую школу. Брал на руки детей, за свои средства покупал обувь, чтобы зимой не оставляли школу, но и бил линейкой непослушников, хоть и им прощал. Каждое движение его, каждый жест мне в памяти. Ничего не знаю о его судьбе, но вот мой стих о нём. Далеко не совершенный стих. Ещё тогда мне с двоюродной сестрой хотелось играть в школу.

Табе адрасую я
Сціплыя вершы,
Мой мудры настаўнік,
Мой родны, мой першы.
У снах цябе бачу
І шчасця, і мукі…
Ты браў нас маленькіх,
Бы птушак на рукі.
І ты паднімаў мне
Каўнерык высока,

Каб шчочкі не мерзлі,
Бо хата далёка.
Табе адрасую я
Лепшыя вершы,
Мой добры настаўнік,
Адзіны мой – першы.

Мама Галі

Верьте… 10. IX – 87 г.

Ліст чатырнаццаты

Уважаемая Фаина Игнатьевна!

Я Вам очень признателен за Ваше письмо, но я, признаюсь, ждал письма от Гали, а не от Вас. Мне кажется, что в настоящее время именно она нуждается в поддержке со стороны, а не я. Если судить по её последнему письму, ей теперь очень нелегко. Помогите же ей (вы же родители) как-нибудь устроиться, преодолеть растерянность. Как – вам виднее. Вот моя единственная просьба к Вам.

Почему Вы решили, что я живу отшельником? Наоборот, я постоянно нахожусь в самой гуще жизни, и может быть даже в некотором смысле на дне её. А для поэзии действительно нужно уединение и главное – время. Но я верен поэзии остаюсь, и пишу – для себя разумеется. Только –

… Мне б свой край апяваць,
працавітых людзей – гонар Брэстчыны,
мне б паднесці каханай
узнёслых санетаў вянок,
а я бачу вялізны натоўп

прагавітых,
нахабных,
разбэшчаных –
і ласкавага слова для іх
не знайду
і не ўцісну ў радок…

Я тоже читал когда-то «Ляльку» Болеслава Пруса, и тоже в оригинале – но очень давно, ещё студентом во время каникул. Попалась мне в нашей сельской библиотеке старая толстая книга на польском языке, и я прочёл её. Но польский язык я так и не изучил по-настоящему, только читать научился. Теперь некогда, но я обязательно прочту ещё раз и «Куклу» и «Фараона», раз Вы советуете.

Меня очень тронуло Ваше стихотворение и Ваши тёплые воспоминания о своём первом учителе. Удивительное совпадение, но и у меня в первых классах начальной школы был учитель-поляк (П.П. Кашицкий). Учил, разумеется, по-белорусски, но в припадке раздражения ругался: «Psiakrew» и бил непослушников, а меня не бил: я был примером во всех отношениях, да ещё – круглый отличник. Хороший был учитель, но когда в четвёртом классе пришла к нам молодая учительница, красивая, ласковая – тут же влюбился в неё и помнил её ещё долгие годы…

Я понимаю Вас, и не осмеливаюсь больше утверждать, что вся интеллигенция и всегда была такой, какой она в своём большинстве стала теперь «в силу всё той же суровой необходимости приспосабливаться к условиям потребительского общества, в котором происходит непрерывный процесс деградации моральных ценностей…» и т.д. Но согласитесь, что престиж интеллигенции упал неспроста, даже престиж учителя… Впрочем, поче-

му я должен вроде как бы спорить с Вами – мы же как раз не противники, а однодумцы, а говорим об одном и том же как будто на разных языках.

Фаина Игнатьевна!

От Гали нет письма, и я не знаю, ждать ли мне от неё письма или нет. Если Вас не затруднит – впрочем, не знаю, смею ли просить об этом – сообщите мне в нескольких словах, пожалуйста, не надоел ли я ей своими письмами, а то она написать постесняется, а я буду ждать, ждать и сомневаться. Спасибо Вам за добрые пожелания, и хорошего Вам здоровья.

Привет Гале. В. Годулько

21/IX – 87 г.

Добры дзень, Васіль!

Ты непакоішся, чаму я не пішу (мама паказала мне ліст ад цябе). Нічога не здарылася, проста, калі на мяне нападае туга, я замыкаюся ў сабе, адасабляюся ад усіх, бо артыстычных здольнасцей у мяне няма, рабіць выгляд, што ўсё добра, я не ўмею, а перакладваць свой дрэнны настрой на кагосьці лічу непатрэбным. Тое папярэдняе пісьмо я напісала табе для таго, каб ты зразумеў, што калі нам з табою не шанцуе, дык гэта не значыць, што ўсім дрэнна. Усё ж такі для многіх перамога – рэальнасць, хай сабе і праз пакуты. А мы з табою ў многім самі вінаваты. Нездарма ёсць пагаворка: “Пасееш характар – пажнеш лёс”. Чэхаў прызнаваўся, што ён па каплях выціскаў з сябе раба. Ува мне таксама сядзіць раб. Можа і я калі-небудзь з сябе яго выцісну.

А наогул усё ў мяне не так ужо безнадзейна і смяротна. Яшчэ нідзе не працую, але прыпіска гродзенская захоўваецца, дзякуючы адной бабуль-

цы. У вёску вяртацца не хачу. Не люблю вёску за цікаўнасць, за пляткарства. Кажуць, што горад раз’ядноўвае людзей. Але ж не заўсёды хочацца, каб пра цябе ўсё ведалі і лезлі ў душу. Была ў канцы верасня на XI рэспубліканскім семінары творчай моладзі. Гэта ўжо наш абласны аддзел СП мяне накіраваў. Апошні час яго старшыня звярнуў раптам на мяне ўвагу. Нечакана яму спадабаўся адзін мой верш, надрукаваны ў абласной газеце. Семінар праходзіў у нас у Гродна. З нашых знаёмых па Іслачы была толькі Галя Тычко (памятаеш, працуе ў “ЛіМе” у аддзеле крытыкі). Узнімалі тыя ж пытанні, што і ў “Іслачы” і таксама мала што вырашылі. Сабрана была моладзь розная: мастакі, кампазітары, акторы, дзеячы кіно, паэты, пісьменнікі, архітэктары. Пабачыла столькі энергічных жыццярадасных людзей. Крыху падняўся настрой.

Я цяпер нічога не пішу. Чамусьці не пішацца, нейкая апатыя да ўсяго. Вывучаю гісторыю Беларусі.

Я не згодная з табою, што Беларусь трэба шкадаваць. Ёю трэба ганарыцца. У яе не менш вялікіх імёнаў і вялікіх людзей, чым у другіх народаў. Яна сістэматычна губляла лепшых сваіх людзей у бясконцых войнах. У час сялянскіх войнаў у 17 стагоддзі яна згубіла кожнага 2-га беларуса (пасля і наступіў у яе гісторыі заняпад). Але ж яна не знікла, выжыла. Можа толькі здзіўляць беларуская цягавітасць, працаздольнасць, выжывальнасць. А колькі беларусаў, не маючы магчымасці стаць героямі сваёй краіны, праславілі іншыя. Шкада, што мы амаль не вывучаем сваю гісторыю ў школе. І дазваляем літоўцам глядзець на нас звысоку, хоць княства было беларуска-літоўскім, а не наадварот.

Пішы. Галя.

Ліст пятнаццаты

Добры дзень, Галя!

Вось і добра, што ты не адчайваешся. А то мне, прызнаюся, здавалася, што ты часам схільна перабольшваць безнадзейнасць становішча – што ў цябе менавіта такі характар… І калі ён у цябе сапраўды такі, усё роўна наракаць на свой характар табе не раю. Лёс чалавека залежыць у першую чаргу ад знешніх умоў, ад эпохі, у якую жывеш, ад месца ў грамадстве, якое адведзена чалавеку, часам яшчэ да таго, як ён нарадзіўся, ад розных выпадковасцяў і вельмі мала ад самога чалавека. Някрасаў нават пра Ламаносава пісаў, што той не толькі па сваёй, але і "по божьей воле стал разумен и велик». А Пушкін хіба стаў бы сапраўдным Пушкіным, калі б ён нарадзіўся, напрыклад, у сям'і прыгоннага селяніна? Яго б тады, мабыць, – «и старик Державин не заметил бы, и, в гроб сходя, не благословил бы». А ў наш час чалавечыя магчымасці, яго свабода ў выбары свайго лёсу абмежаваны яшчэ болей, чым калі-небудзь. І ў гэтых умовах застацца самім сабою, захаваць свой характар, сваю індывідуальнасць – таксама перамога. Тым болей, калі *ў* цябе, я знаю, характар залаты.

Я чаму непакоіўся за цябе? Таму што ведаю, што часам чалавек, апынуўшыся без работы, паступова траціць кантакт з людзьмі, бо няёмка, калі пытаюцца ў цябе: "А дзе ты працуеш?" Трэба кожнаму штосьці тлумачыць, а ў самога на душы аж моташна, і тое, што для іншых проста і лёгка, для цябе ўжо амаль праблема…

(Гэта я – са свайго колішняга вопыту). Але вось ты пабывала на семінары, сярод цікавых для цябе, энергічных і жыццярадасных людзей – і ў пісьме

нават адчуваецца больш упэўненасці, хоць ты і пішаш, што нападае часам туга. Нічога, усё будзе добра.

Я ў сваім асяроддзі людзей жыццярадасных і энергічных амаль не бачу. Ды і ў самога – якая там энергія, калі з работы ўвечары ледзь валачэш ногі? Але і ў мяне ёсць часам перамогі: дацягнуў да чарговай зарплаты – ужо перамога, выкапаў сваю бульбу ў полі – таксама… А радасць – хіба калі атрымаю ад цябе пісьмо, ды й то не ведаю, ці гэта сапраўдная радасць. Калісь, у мінулым нават яшчэ годзе, радаваўся, калі верш надрукуюць які-небудзь мой у раёнцы або ў абласной газеце, а цяпер і гэта мяне не цікавіць. Неяк у мінулым месяцы знайшла мяне на рабоце ў полі карэспандэнтка з абласнога радыё, хацела нешта запісаць для перадачы, дык я наадрэз адмовіўся, будучы не ў настроі. Так яна і паехала, і нават пакрыўдзілася. Наогул, заўважаю, што стаў у нечым зусім не такі, як раней: пасталеў, ці хутчэй за ўсё – пастарэў. Так, напрыклад, у мінулым годзе мне вельмі хацелася паехаць на семінар у “Іслач” (і я не шкадую, што паехаў), а сёння, напэўна, не паехаў бы, а калі б і паехаў, дык не хваляваўся б ужо, як тады, і вершы тыя не чытаў бы.

Пішу часам тое-сёе для сябе, і ад гэтага адчуваю палёгку. Для мяне неабходна, каб напісанае з цягам часу для мяне самога не страціла актуальнасці і каб я потым ужо ў надрукаваным не мог больш нічога паправіць – каб мне самому не захацелася нічога ў ім папраўляць.

Гісторыяй сёння цікавяцца многія. Але я лічу, што ведаць гістарычныя падзеі, факты (прычым яны заўсёды ў літаратуры асвятляюцца з пэўных класавых пазіцый і таму часам ацэньваюцца дыяметральна па-рознаму) мала. Веданне гісторыі павінна

вучыць нас разумець сучаснасць. Я таксама лічу сябе патрыётам (ва ўсякім разе не абыякавы да лёсу беларускага народа), тым не меней трэба пагадзіцца з тым, што заняпад нацыянальнага – гістарычна заканамерная з'ява. Тыя ўмовы, пры якіх складваліся нацыі, сёння адсутнічаюць (тэрытарыяльнае, эканамічнае адзінства, мова і г.д.). Класавая няроўнасць падрывае духоўнае адзінства народа. Каб людзі адной і той жа нацыі змаглі зразумець адзін другога, агульнай мовы яшчэ мала. Нават асобныя словы для прадстаўнікоў розных сацыяльных груп маюць рознае значэнне. (Так для сытага слова "хлеб" – проста харчовы прадукт, а для галоднага – гэта і жыццё, і ласунак, і цяжкая праца). Для мяне бюракрат, кар'ерыст, хапуга – нават калі ён не толькі па паходжанню беларус ці ўкраінец, ці рускі, а калі нават і родны брат мой – вораг усё роўна. А патугі інтэлігенцыі захаваць культуру і мову народа асуджаны на няўдачу, бо не інтэлігенцыя стварае культуру, а народ. А тое, што тыя ж літоўцы ці хто іншы глядзяць на беларусаў звысака – гэта ўжо сапраўды нацыянальная абмежаванасць, якая шкодзіць духоўнаму збліжэнню і аб'яднанню ўсіх людзей добрай волі ў змаганні за сацыяльную справядлівасць, правы чалавека і адраджэнне нацыянальных культур.

Прабач, можа ты ў чым-небудзь і не згодна са мной. Але ж я толькі выказаў свае погляды, дый то не ўсё выказаў, што на сэрцы маю.

Пішы, калі ласка, калі маеш час. Не сумуй.

З прывітаннем   Васіль.
4/X – 87 г.
Віншую цябе і тваіх родных з Днём Настаўніка.

Добры дзень, Васіль!

Не крыўдуй, калі ласка, што даўно табе не пісала. Чаму не пісала? Надакучыла і няёмка скардзіцца бясконца. А вясёлага ўсё мала ды мала.

У маім жыцці адбыліся змены: я выйшла замуж за чалавека, якога даўно ўжо кахала. Але каханне, аказваецца, зусім не гарантуе ўзаемаразумення. І таму зрабіла я, відаць, дрэнна. Яшчэ цяжка хварэе мама. За мяне перахвалявалася – і здалі нервы. І мае ўласныя нервы зусім растрэсеныя. Не ведаю, ці трэба так ныць у пісьме. Але вельмі хочацца табе ўрэшце напісаць. А навіны ўсе сумныя. Добрая толькі адна: Хрысціна Лялько збіраецца надрукаваць мае вершы ў “Беларусі”. А вось ад Міклашэўскага няма адказу. Я паслала яму рукапіс зборніка (ён сам прапанаваў на семінары, а цяпер нешта маўчыць).

Апошнім часам мала пішу. І цяжка. У вершах раней я вылівала тугу. А цяпер не магу ад яе вызваліцца. Купіла зборнік Галіны Булыка “Сінтэз”. Вельмі спадабаліся яе вершы. Адметныя ад усіх. Яшчэ нідзе не працую. Пайшла б бібліятэкарам, як ты раіў, але ж яны вельмі марудна атрымоўваюць кватэры. А мне так хочацца мець хоць пакой асобны ў Гродна.

Як твае справы? Як здароўе? Настрой? Чым займаешся?

Дашлі свае новыя вершы, калі ласка. Пішы.

Галя.

Ліст шаснаццаты

Дзень добры, Галя!

Прабач, што крыху затрымаўся з адказам.

Віншую цябе са шлюбам. Жадаю табе вялікага і сапраўднага шчасця ў тваім новым жыцці. Узаемаразуменне, мабыць, прыйдзе з цягам часу. А зрэшты, ты ведаеш, я ў гэтых справах – не дарадчык. А наогул, думаю, цяпер трэба табе больш паклапаціцца аб тым, каб неяк больш утульна ўладкаваць сваё жыццё, але навучыць гэтаму не магу нікога, бо і сам не ўмею.

Табе здаецца, што ты ў сваіх пісьмах толькі “ныеш”. А я ў тваім пісьме гэтага не знаходжу. Хвалюешся, трывожышся занадта, і нават адчайваешся, па-мойму, у большасці выпадкаў беспадстаўна. Але такі ўжо ў цябе характар і душа надта ранімая, відаць. Навучыся як-небудзь не зважаць на дробязі, вызнач галоўнае і трымайся яго… Не, не мая гэта справа – павучаць. Суперажываць хіба толькі… А зборнік надрукаваць – сама ведаеш – для гэтага трэба не год і не два нават.

На тым тыдні я атрымаў запрашэнне ў Мінск на семінар журналістаў па пытаннях сатыры, але не паехаў, бо які ж я журналіст? Прыношу ў раёнку часам сатырычныя вершы або байкі, але сам адношуся да іх не вельмі сур’ёзна.

Для сябе пішу таксама мала і цяжка. Настрой – адпаведны. Працую на ранейшым месцы. Мне б таксама вельмі хацелася пачытаць твае новыя вершы. Таму дасылаю табе свае апошнія, не вельмі ўдалыя (у раёнку можа й пойдуць).

Навагоднія стансы

Зноў неба ў зорках.
Пацяплела… Вецер сціх.
Дзень добры, Новы Год!
Заходзь да хаты.
Сядай за стол –

налью табе гарбаты.
А цукар – свой дастань.
І падзялі на ўсіх.

Гарбата на стале.
А цукар – дэфіцытны…
Ва ўсякім разе
на паліцах не відаць.
Купіць яшчэ
складаней, чым дастаць –
на гэта чалавек патрэбны
спрытны.

Прыстасаванец
альбо той жа кар’ерыст
не знік яшчэ
і не сышоў са сцэны.
І нешматлікія пакуль што
перамены –
няўзнак яму
і нават – на карысць.

Цяпер –
слуга сваіх амбіцый і патрэб –
хапуга
тое, што паспеў накрасці,
не ў рэчы – як раней –
а ў справу
прагне ўкласці
і ўпотай марыць соладка
пра НЭП.

А кар’ерыст
употай прагне ўлады,
але й публічнасць для яго –
не дым:
вітаючы

дэмакратычны ўздым,
ён спадзяецца
на вакантныя пасады.

А колькі тых
сляпых і млявых душ,
занятых усур’ёз
гульнёй у словы,
не трапіла яшчэ
пад ачышчальны душ
і не адчула на сабе –
перабудовы?

Але ці варта
ўспамінаць аб іх –
псаваць сабе і ўсім
настрой святочны?
Прагноз на заўтра
хай не будзе змрочны –
зноў неба ў зорках.
Пацяплела. Вецер сціх.

І па традыцыі пад поўнач
Дзед Мароз
зноў пасля дня турбот
і хваляванняў –
калі не цукру, дык
надзей і спадзяванняў
у падарунак нам
паўнюткі мех прынёс.

І свет узрушыла
выдатная падзея,
і з радасцю
адзначыў кожны з нас:
трашчыць лёд ядзернай зімы,
і самы раз –

павіншаваць саміх сябе
з надзеяй.

Віншуйце ўсіх –
хай спраўдзіцца яна.
хай птушка радасці
не зложыць крылы ў стоме…
Мір на Зямлі,
святло ва ўласным доме –
дзве мары,
а па сутнасці – адна.

Мікітава хвароба

Звярнуцца да ўрача бухгалтара Мікіту
прымусіла адсутнасць апетыту:
“Пакутую, а што рабіць – не ведаю, хоць плач…”
“Вы дзе працуеце?” – пытае ўрач.
“Ды я – бухгалтарам галоўным у канторы…
Пасада ж надта неспакойная ў мяне:
бясконцыя праверкі, рэвізоры…
Праз іх я ў рэшце рэшт такі зрабіўся хворы,
што ўжо не п’ю й не ем і трызню ў сне”.
“Так-так.. Я вам параю – тэрмінова
адмовіцца ад працы разумовай.
З рыдлёўкай папрацуйце год-другі –
няхай тым часам адпачнуць мазгі”.
Мікіта ў роспачы патыліцу пачухаў,
але скарыўся – доктара паслухаў.
Работу новую знайшоў сабе як бач –
пайшоў з рыдлёўкай выгружаць вагоны…
Праз год пытаецца ў яго той самы ўрач
пра апетыт і пра настрой ягоны
і чуе: “Дзякуй вам і людзям – за давер;
ўжо з год ніводная мяне праверка не чапае.

І вельмі добры апетыт, але цяпер
на ежу мне зарплаты не хапае”.

***

Чакай, калі ў даждлівы сумны дзень
нарэшце выгляне пад вечар праз аблокі
і раптам адлюструецца ў вадзе
блакітных лужын твар зары пунсовашчокі,
калі здалёк на ўсходзе бачныя ледзь-ледзь
пачнуць патроху хмаркі ружавець
і неба, у якога шэры твар быў,
зайграе ўсплёскам светлых колераў і фарбаў
і ў кроплях заблішчыць расплаўленая медзь –
тады ты выйдзеш на дажджом абмыты ганак,
і ўмомант ад маршчын разгладзіцца чало:
скупы на радасць быў, захмараны, твой ранак,
затое вечар – шчодры на святло.
На схіле дня яно вяртаецца, як рэха
світання, да пары схаванага ў імгле,
і ёсць для сэрца ў тым запозненым святле
і радасць, і салодкі сум, і боль, і ўцеха.

Дзякуй за пісьмо. Дашлі свае вершы, калі можаш.

23/XII – 87 г.

Васіль.

Ліст сямнаццаты

Добры дзень, Галя.

Дзякуй за віншаванне і паштоўку. Прабач, што не павіншаваў цябе з Новым годам, проста неяк не хацелася звяртаць на сябе тваю ўвагу і яшчэ раз

напамінаць аб сваім існаванні.

А сёння дазволь у такім разе павіншаваць цябе з Новым годам – па старому стылю – і пажадаць табе вялікага шчасця і поспехаў у жыцці, моцнага здароўя, добрага настрю і паспяховага ажыццяўлення ўсіх тваіх творчых задум і планаў на будучае.

У маім асабістым жыцці за мінулы год не адбылося ніякіх значных змен. Здароўе някепскае, працую, як і раней, у сваім саўгасе. Зарплаты з нацяжкай хапае на самыя прымітыўныя надзённыя патрэбы. Даволі рэгулярна чытаю перыёдыку, у прыватнасці часопіс “Огонёк”, на які мне пашанцавала падпісацца і ў гэтым годзе. Такім чынам я ў асноўным у курсе тых падзей, якія зараз адбываюцца ў жыцці грамадства. Хацелася б і самому мець магчымасць прыняць хаця б пасіўны ўдзел у барацьбе за дэмакратычнае аднаўленне грамадства, асабліва сёння, калі сілы антыперабудовы актывізуюцца і пераходзяць у адкрыты наступ. На жаль, у мяне такой магчымасці няма…

Пішу вершы, некаторыя з якіх, галоўным чынам сатырычнага напрамку, друкуюцца часам у раённай газеце – але задавальнення ад гэтай сваёй “творчай дзейнасці” не адчуваю, ды яно і зразумела…

Мне было б цікава даведацца больш падрабязна, як склаўся твой лёс, у тым ліку і пра твае літаратурныя поспехі – але сумняваюся, ці прыстойна будзе, калі я звярнуся да цябе з просьбай напісаць мне некалькі слоў аб тым, як ты жывеш сёння.

Бывай! Перадавай прывітанне паважанай Фаіне Ігнацьеўне, перад якой мне сёння сорамна за рэзкасць і гарачнасць некаторых сваіх меркаванняў, выказаных мною ў апошнім лісце да яе.

Усяго найлепшага!

4/I – 89 г. Васіль Г.

Добры дзень, Васіль!

Прабач, што так доўга не адказвала на твой ліст. Усё не магла сабрацца.

Якія ў мяне навіны?

Першая – маю сына, яму 7 месяцаў, вельмі дасціпны, рухавы хлопчык. Я яго моцна люблю і шчаслівая, што ён у мяне ёсць. Пакуль не працую, збіраюся вывучыць машынапіс і стэнаграфію, каб пасля ўладкавацца на працу не ў школу і не ў дзіцячы сад.

Вершаў цяпер не пішу. У нас у Гродна выходзіць калектыўны зборнік "Краю мой, Нёман". Узялі ў мяне туды два вершы. Мабыць, надрукуюць. Я. Міклашэўскі раней паведамляў мне, што мяне ўключылі ў план на 1990 – 91 гг., што мае вершы ён адрадактаваў. Прасіў, каб прыехала. Але пакуль не паеду, бо няма з кім пакінуць сына: бацькі старыя, муж ненадзейны.

Сама не ведаю, ці патрэбны мой зборнік людзям. Усё ўспамінаю, як холадна прынялі мае вершы на семінары ў Іслачы. Можа, яго ніхто чытаць не будзе?

Як ты жывеш, Васіль? Пішы мне хоць зрэдку пра свае навіны.

Галя.

[Пасля дэкрэту я выйшла на працу ўсё ж такі ў школу і настаўнічала да 2005 года з перапынкамі. Такім чынам, за "месца пад сонцам" я змагалася значна даўжэй, чым Васіль Гадулька. Напэўна, таму, што мяне падтрымлівала мама, яна жыла да 2004 года. А пасля яе смерці ў маім жыцці адбыўся абвал: калі раней былі праблемы толькі з вучнямі, то пачаліся яшчэ і з кіраўніцтвам школы. Дырэктар школы сказаў мне: "Вы нідзе не будзеце працаваць".

Напэўна, ён меў на ўвазе другія школы. Я адказала: “Буду”. Таму што ў школу ўжо і не імкнулася. Працавала ў жэсе, мыла пад’езды, пасля ўладкавалася на Гродна Азот, даглядала тэрыторыю. А заканчваю свой працоўны шлях таксама, як і Васіль Гадулька, – вахцёрам (праўда, яшчэ і прыбіральшчыцай) у дапаможнай школе г. Гродна, дзе вучацца дзеці з рознымі ступенямі разумовай адсталасці, многія – інваліды. Такім чынам кола майго працоўнага лёсу замкнулася на школе, каб я ўсё ж зразумела, што і ў звычайнай школе вельмі шмат дзяцей, якія проста не могуць вучыццца, і з-за таго, што ім наогул нецікавая і недаступная ў патрэбных памерах разумовая праца, парушаюць дысцыпліну. А я не разумела гэтага, хацела навучыць усіх і патрабавала ад усіх стараннасці ў навучанні. Цяжкія да навукі дзеці ад гэтага з парушальнікаў дысцыпліны па неабходнасці рабіліся злоснымі парушальнікамі, бо пачыналі мяне ненавідзець.]

Ліст васямнаццаты
неадасланы (знойдзены ў архіве Васіля)

Добры дзень, Галя.

Дзякуй табе за ліст. Я рады, што ў цябе склалася ўсё так добра. У мяне нават у самога настрой палепшыўся, калі я прачытаў тваё апошняе псьмо. І што ёсць надзея на тое, што будзе нарэшце калінебудзь надрукаваны зборнік тваіх вершаў – таксама добра. Я ўдзячны буду атрымаць ад цябе экзэмпляр з аўтографам, але калі гэта яшчэ будзе?

Зрэшты, я жартую. Аднак жа Я. Міклашэўскі, відаць, добры і сумленны чалавек. Ён мне асабіста падабаецца: у адным з нумароў “Маладосці” ён так “расклаў” праграму і літаратурныя дасягненні “Тутэйшых”, што мне нават шкада іх стала. Але, памойму, справядліва.

У мяне справы яшчэ больш пагоршыліся – на рабоце. За такую дробязь, якую плацяць, пражыць становіцца зусім немагчыма. Наадварот… Але гэта нецікава. Адчуваю, што хутка і з гэтай работы мяне зволяць (за якую з упартасць вар’ята трымаўся колькі год, спадзеючыся на нейкія змены) – зволяць за тое, што паводжу сябе неспакойна. І тыя, каго абараняў, не заступяцца. І добра, бо трэба ж усё-ткі нешта мяняць у асабістым жыцці, а ў мяне такі характар, што без штуршка збоку я, можа, на гэта ніколі не наважуся…

[Нашы лісты рабіліся ўсё больш рэдкімі, і ўрэшце-рэшт перапіска сама сабой спынілася. Мне здаецца, мы абодва ўнутрана вырашылі маўчаць пра свае няўдачы. Пра няўдачы можна гаварыць, пакуль спадзяешся іх вырашыць. І зусім непрыгожа і непа-

трэбна скардзіцца на невырашальнае. Дапамагчы адзін аднаму мы не маглі, бо абодва выжывалі на мяжы сваіх жыццёвых сіл і падзяліцца імі было немагчыма

Васіль не адаслаў у Гародню свой апошні ліст. Я не напісала яму ў папярэднім, што мой першы сынок, Юрачка, нарадзіўся з парокам сэрца, што ў яго часта бываюць прастуды, што рэаманітолаг настойліва раіць рабіць аперацыю, калі ён крыху падрасце. (У жніўні 1991 г. я паехала з ім у Кіеў, дзе ў клініцы Амосава яго прааперыравалі, пасляаперацыйны перыяд быў вельмі цяжкім). Не пісала я таксама аб тым, што мой брат і муж маюць вялікія праблемы з алкаголем. З гэтай прычыны мяне мала хто разумеў, але ўсё ж у студзені 1991 г. я нарадзіла другога сына. У хуткім часе "згарэлі" усе мае і бацькоўскія зберажэнні, і мне было вельмі цяжка матэрыяльна. Але сёння менавіта малодшы сын – мая апора.

Мой першы зборнік вершаў, які павінен быў называцца "Раўнавага" і пра які я так доўга марыла, таксама не выйшаў – з-за адсутнасці сродкаў у новай дзяржаве, Рэспубліцы Беларусь. Усё, што выдадзена нашай сям'ёй, а потым і асабіста мною, – выдадзена за ўласныя нашы грошы. Ці трэба было гэта рабіць, не ведаю. Тады хацелася. А цяпер я гэтага ўжо не рабіла б. Калі вершы вартыя таго, павінен усё ж хтосьці іх заўважыць і выдаць, а не сам аўтар. Як і адбылося гэта з творчасцю Васіля Гадулькі.]

P. S.

Васілю ГАДУЛЬКУ

Я сябе не любіла за сціпласць.
З-за яе не было мне цаны.
І таму неабачліва ліпла
да нахабных, пустых, прабіўных.

Я зрабіла свой выбар смяротны
І загнала сябе ў цёмны кут.
Я нячула, на жаль, незваротна
сябра кінула ў жорнах пакут.

Зло забрала душу на закланне,
з ім цяпер паміраць мне і жыць.
І маё трапяткое каханне
горкі лёс мой распнуў на крыжы.

Я ад сціпласці ў смеласць ляцела...
Шлях нятупкі; ралля ды ралля...
Што знайшла? Толькі тое, што мела —
зорны покліч душы Васіля.

2008 г.

Галіна Самойла

P. S.

Добры дзень, Галя!

Выбачай, калі ласка, але я да гэтага часу не меў твайго адрасу, таму толькі цяпер паведамляю сумную навіну: 15 чэрвеня 1993 года раптоўна памёр Васіль Гадулька.

У бібліятэчцы часопіса "Маладосць", куды на пачатку мінулага года я паслаў Васілёў рукапіс вершаў, сёлета ці ў наступным годзе павінна выйсці яго кніга, якая будзе называцца "Кропелька сонца".

Зараз я працую з яго архівам і хутка засяду за прамову пра яго жыццё і творчасць.

У архіве знайшоў пяць паэм, вянок санетаў, каля 100 вершаў на беларускай і рускай мовах, якія нідзе не друкаваліся, два пераклады – з Ш. Петэфі і М. Забалоцкага, два вершы на нямецкай і англійскай мовах, на якіх ён свабодна чытаў і размаўляў, а па нямецкім падручніку вывучыў італьянскую і іспанскую мовы. На вялікі жаль, гэтым ведам ён не знайшоў ні практычнага, ні творчага выкарыстання. Мы з ім па прынцыпу тандэма збіраліся перакладаць Э. По... Ён мог бы стаць выдатным перакладчыкам.

Мне балюча пра ўсё гэта пісаць, лягчэй расказаць, таму не буду ўпадаць у падрабязнасці. Выкажуся ў артыкуле пра Васіля, які хачу назваць "Між цемрай і святлом", бо, відаць, ніхто не ведае яго душу і яе пакуты, як я. Ён мне быў бліжэй і даражэй ад брата і давяраў і давяраўся мне, як нікому, хаця і не да канца. Цяпер жа, вывучыўшы яго архіў, я ведаю пра яго амаль усё, апрача таго, што ён забраў з сабою.

Хацеў бы яшчэ для карысці справы, хоць разумею, на гэта, Галя, твая воля, зірнуць на лісты, якія Васіль пісаў табе. Але адразу прашу прабачэння за недалікатнасць. Паўтараю: кажу табе пра гэта для карысці справы. Калі палічыш магчымым, дашлі хоць некаторыя з іх.

Дасылаю табе некалькі нумароў нашай раёнкі. У адным з іх надрукаваны вянок санетаў "Зорка радасці". Адзін з варыянтаў яго Васіль, як я ведаю, у свой час адрасаваў табе. Цікава, калі гэта было? У 1987 годзе ці пазней?

Усяго табе добрага і светлага – у жыцці і ў паэзіі. Буду чакаць твайго ліста і адказу на маю не вельмі сціплую просьбу.

З павагай – Васіль Сахарчук.

г. Жабінка.

15 лютага 1994 г.

P. S. Галя, мо ты напісала б для нашай раёнкі колькі старонак пра сваё разуменне Васіля Гадулькі як паэта і чалавека. Калі надумаеш, дашлі мне.

ПАСЛЯСЛОЎЕ

“І ПАТАЕМНЫ СЭНС ЗЯМНЫХ ПАКУТ”

Сапраўдныя паэты паміраюць альбо славутымі альбо невядомымі. Васіль Гадулька пражыў свой век без выдадзенай кнігі і доўга ляжаў на кладах без помніка. Проста пад драўляным крыжам. І толькі праз 10 гадоў пасля ягонай смерці высілкамі спагадных калег пабачыў свет зборнік вершаў і паўстаў помнік на магіле. Аднак для таго, каб Васіль Гадулька ўваскрэс як паэт, – спатрэбілася ахвяраваць сваім жыццём яго сябру, паэту Васілю Сахарчуку. Гэта балючая і страшная гісторыя. Страта зямнога ўзнагароджвалася здабываннем паднебнага, каб, у рэшце рэшт, духоўнае ўзвысілася над прахам… (Падрабязней пра ўзаемасувязі Васіля Гадулькі і яго вернага малодшага сябра Васіля Сахарчука можна прачытаць у зборніку “Голас”, які пабачыў свет у 2004 годзе пры РВУ “Літаратура і Мастацтва”. А сухую статыку жыцця і творчасці паэта – у напісанай ім незадоўга да ўласнага скону аўтабіяграфіі).

Трэба сказаць, што рукапіс меркаванай першай кніжкі Васіля (пра якую больш рупіўся не сам аўтар, а яго цёзка Сахарчук) адшукаў па маёй просьбе (адразу пасля самагубнага сыходу Сахарчука) тадышні рэдактар аддзела паэзіі часопіса “Маладосць” Віктар Гардзей. Папка з аддрукаванымі на машынцы вершамі пад назовам “Кропелька сонца” ляжала зажмяканай пад такімі ж пухлымі стосамі вершаванняў іншых аўтараў

на пыльным дне глыбокай рэдакцыйнай шафы – дамавіне тых “несмяротных” твораў. Вось толькі рукапіс з творамі Васіля Гадулькі аказаўся такім насамрэч, без іроніі і двукосся. Чаму ён быў не прачытаны як след і чаму не выйшаў на пачатку 1990-х асобным зборнічкам пры маладосцеўскай бібліятэчцы і не змяніў да лепшага, а галоўнае — не падоўжыў фізічнае і творчае жыццё самотнага правінцыйнага паэта, – пытанне безадказнае…

Як ні дзіўна, а на беларускай мове В. Гадулька пачаў пісаць толькі падчас перабудовы, а менавіта з 1985 года. І калі лічыць, што пісаць яму было наканавана ўсяго восем гадоў, то створанае ім (сваім мастацкім узроўнем) сапраўды ўражвае.

Якім быў Васіль?

Мяккім, душэўным, сціплым, сараматлівым – ва ўсіх сэнсах талерантным беларускім чалавекам… Вяскоўцам з вышэйшай адукацыяй, з веданнем трох замежных моваў… Аднак абдзелены прыродай мужнай мужчынскай фактурай, што нярэдка змушала яго камплексаваць, асабліва ў адносінах з жанчынамі… Урэшце быў ён таленавітым чалавекам, творцам, паэтам… І вось гэты, вышэйшай пробы інтэлігент, каб неяк выжываць у тым эканамічным калапсе, павінен быў штодня хадзіць на палявыя работы ў саўгас (выкідваць гной з кароўніка, буртаваць буракі, скірдаваць салому і г.д.). І трэба сказаць, Васіль сумленна адпрацоўваў свае “выхады”, зарабляючы натуральна капейкі, і пры тым усё адно шчытна і паслядоўна вёў запіс і ўлік сваіх працаднёў напрыканцы агульных сшыткаў, у якіх ён пісаў свае цудоўныя вершы. Заўважце, натаванне таго савецкага парабкоўства вялося ім выключна на агульна-савецкай (рускай) мове. Не мог ён прыніжаць напісаныя вершы такімі камуністычнымі выразамі, як “вывоз навоза”, “взвешивание бычков”, “рассев ядо-химикатов” і г.д. І найчасцей чамусьці, як, да прыкладу, “7, 11, 12, 14, 16, 18 марта” 1993 года значыўся менавіта “навоз”, “навоз”, “навоз” і

яшчэ раз “навоз”…

Падобныя натаванні вяліся паэтам ажно да “7 июня 1993 года”, калі быў зроблены апошні запіс: “Сено. Тюки”… За 8 дзён да смерці…

Можна ўявіць, як вечарам, вяртаючыся з нялёгкай працы, выдыхнуўшы жыватворны пах саўгаснай фермы, і адчайна-роспачна запіўшы яго чарвіва-цёмным пладова-ягадным “чарнілам”, Васіль нарэшце “мог адпусціць сваю душу на волю”...

А свае самотна-сонечныя вершы паэт пісаў у перыяды не надта частай настылай цвярозасці. І ў тыя рэдкія часіны ён адчуваў сябе лірыкам, паэтам чыстай красы, паслядоўнікам Багдановіча, Дубоўкі, Стральцова... Прырода, што акаляла яго, і людзі, з якімі ён быў звязаны рознымі дачыненнямі, выклікалі ў Васілёвай душы неадназначныя, але ўразлівыя водгукі, у хаосе якіх ён спрабаваў адшукваць мілажальную гармонію жыцця. І знаходзіў яе – ва ўласным сэрцы. Як па тым бурапенным часе неставала ў беларускай паэзіі такіх тонкіх, датклівых і ясных лірычных вершаў!

На хвалях пяшчоты
плыве маё сэрца – не тоне.
У лісціку кожным
і ў кожнай рабінавай гронцы
дрыготкія праблiскі радасці
бачу я сёння,
і светла мне ў зорнай цішы вечаровай
на захадзе сонца.

Што праўда, такія светлыя і чыстыя метафары з’яўляліся не часта. Пераважвалі больш стыхійныя – хмурныя, хмарныя, навальнічна-маланкавыя высветы зямных праяўленняў.

Бачу: прыйшла і стаіць каля ганка
ноч навальнічная з хмарай над дахам.

Неспадзявана раз-пораз маланка
пырскае ў вочы радасным жахам.

Адзінае, што скрашвала яго духоўную і творчую адзіноту – гэта ідылічнае каханне. Нездарма ў пакінутай ім спадчыне найбольш ярка вызначаецца мастацкі плён хрэстаматыйна-класічнай любоўнай лірыкі. На жаль, у рэальнасці большасць каханых жанчын не адказвалі яму ўзаемнасцю і яго цнатлівыя пачуцці да іх так і заставаліся безадказнымі.

Каханне – гэта светлы сон душы,
які калісьці мне ў начной цішы
надоўга вобраз твой навеяў мілы.
Я знаю: сон той скончыўся даўно,
і ўжо мне ранак стукае ў акно,
а я прачнуцца ўсё не маю сілы.

Адсюль – душэўныя глыбокія пакуты, перажыванні, чарговае ўпаданне ў алкагольную залежнасць, сумненні ў сабе і ў сваім таленце, спальванне напісаных вершаў…

Узнёсла і спадзеўна ўспрыняў ён перабудову савецкага грамадства і асабліва суверэнітэт роднай Беларусі. Пачаў больш шырока і раскавана глядзець на свет і людзей, пісаць адмысловую сатыру і байкі, а таксама артыкулы ў абарону роднай мовы (разам з іншымі падпісваўся пад заявамі пра яе дзяржаўнае ўмацаванне, за што выклікаўся на “апрацоўку” абласной берасцейскай уладай). Словам, і ў незалежнай Айчыне Васіль, на жаль, заставаўся залежным ад чалавечай няўвагі і бяздушнасці… І калі, у рэшце рэшт, усвядоміў канчатковую нязменнасць уласнага зямнога выраку, скрушна напісаў так:

Свет адмовіў паэту ў каханні.
Проста так, без усякіх падстаў.
Той пакрыўдзіўся, засумаваў,
захварэў і памёр на світанні.

А ў сапраўдных паэтаў – як напішацца, так і станецца… Праўда, пасля, як гэта бывае з паэтамі-трагікамі, верх бярэ справядлівасць:

Неўзабаве ў прыгожым выданні
яго шчырага сэрца прызнанні
цэлы свет з заміраннем чытаў.
Свет адмовіў паэту ў каханні,
а самога ўсё роўна прызнаў.

Я спадзяюся, што пра жыццё і творчасць Васіля Гадулькі яшчэ будзе многа напісана, што лепшыя ўзоры яго паэзіі будуць прааналізаваныя і стануць класікай. Што ён застанецца жыць у беларускім слове, а значыць, і ў даўгавечным часе…

Леанід Галубовіч

ЗМЕСТ

ПАЭМА І ВЯНОК САНЕТАЎ

БАЙКІ І ГУМАР

ПУБЛІЦЫСТЫКА

ЛІСТАВАННЕ

ПАСЛЯСЛОЎЕ

Рэдактар
Леанід Галубовіч

Тэхнічны рэдактар
Павел Бельскі

Графічнае афармленне
Андрэй Грабоўскі

На вокладцы
Фатаграфія Мікалая Бушчыка

Выдадзена за кошт сродкаў
Культурнага цэнтра Беларусі
пры Пасольстве Рэспублікі Беларусь
у Рэспубліцы Польшча

© Copyright by BSL „Białowieża”, 2016

ISBN 978-83-7657-111-9

Nr 98

Wydawnictwo PRYMAT
Mariusz Śliwowski
ul. Kolejowa 19; 15-701 Białystok
tel. 602 766 304, e-mail: prymat@biasoft.net
www.prymat.biasoft.net